

# România literară

SALA DE  
LECTURĂ

Apare săptăminal  
sub egida  
**Uniunii Scriitorilor**

Editată de Fundația  
**România literară**  
cu sprijinul Fundației  
**Anonimul**

1-7 octombrie 2003  
(Anul XXXVI)

# 39

■ literatură



## O pagină de poezie de Ana Blandiana

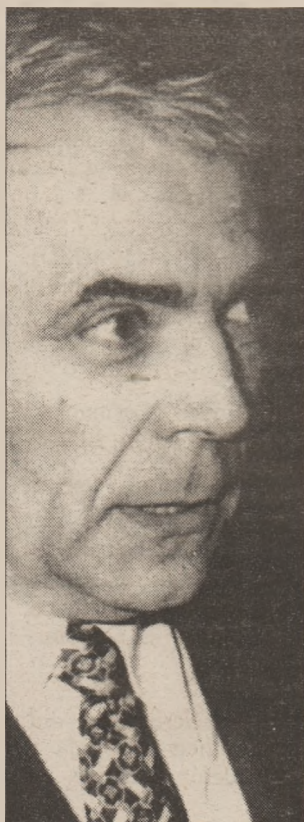
pag. 8



■ muzică

pag. 22-23

Informații și  
comentarii  
despre  
manifestările  
festivalului



## scrisori către editorialist

Domnule Manolescu,

Citesc mereu „România literară”,  
de când era Gazetă.

Aveți aici un pix atomic, pur și  
simplu, pe Mircea Mihăeș. Bravo,  
bravo, bravo lui! Așa ceva mai rar,  
„mai rarissim”, iarăși bravo lui!  
De altfel cred că ați remarcat o  
chestie „anapoda”: cei mai la  
obiect, mai lucizi și mai inteligenți  
comentatori de politică sînt scri-  
torii. Vreți exemple? Vă dau:  
Doamne: Ileana Mălăncioiu, Elena  
Ștefci, Ana Blandiana, Tia  
Șerbănescu.

Domni: Mircea (Mihăeș, Dinescu,  
Cărtărescu), Horia Patapievici,  
Andrei Pleșu, Florin Iaru, Nicolae  
Manolescu, Octavian Paler (mai  
demult) ș.a.

(continuare în pag. 31)

## Memorii de Nicolae Balotă

pag. 16-19

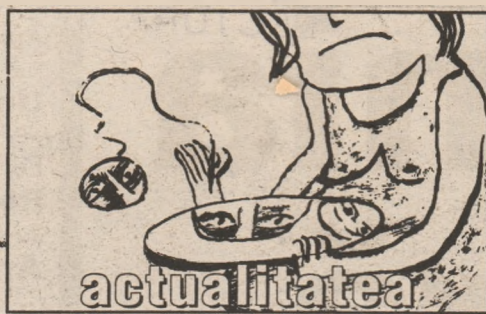


„M-am trezit în plină noapte și l-am văzut pe hogea Yusuf Irsmbet făcându-și mica spălătură rituală și apoi prosternându-se adânc, lovindu-se cu capul de podea. Deși închinăciunea se petrecea în cea mai adâncă liniște, cred că ea mă trezise. Ceea ce nu reușeau nici cei mai strașnici sforăitori, nici bătrânii care se dădeau jos greoi, amețiți de somn, hătănând paturile de fier, pentru a se târî la tinetă, nici gardienii care manevrau din când în când vizeta de metal pentru a ne supraveghea, reușea micul om al lui Allah prin rugăciunea lui ce se înălța în celula delicat ca un fluture. Mă trezeam și-l priveam îndelung cum își vărsa câteva picături de apă în căușul mâinii, cu câtă grijă își muia degetele în apa aceea, cum își trecea apoi degetele abia umezite peste obraji, pe creștet, pe brațe până la cot, atingându-și în cele din urmă picioarele până la glezne. Abluțiunea aceasta, mai curând simbolică decât reală, căci apa era, în camera aceea din Gherla, pe sponci și nu aveam dreptul fiecare la mai mult de o căniță-două pe zi, se repeta înaintea fiecărei rugăciuni, cea din zori, de la amiază și de seară, a bunului musulman. Când l-am surprins pentru întâia oară rugându-se noaptea, m-am prefăcut de îndată că dorm, ca să nu-l stânjenesc. Îl fereceam, însă, în sinea mea, căci mie, creștinului, nu mi-ar fi trecut niciodată prin gând să-mi rup o particică, fie cât de mică, din noaptea atât de odihnitoare, pentru a mă închina Domnului. Hogea Irsmbet jertfea Preamilostivului o parte din odihna atât de necesară trupurilor noastre sleite.”

*Scandalosul Houellebeck*  
un eseu de Alexandru Matei

pag. 26-27





**R**UNCAREA în populație cu tot felul de înlesniri, subvenții, tăieri de taxe și alte trufandale (coborând până la de-acum legendarul corn cu lapte și la sarmăua oferită în parc de primării de sector) nu indică, nici pe departe, siguranța și generozitatea pesedeilor. Din contră, subita mizericordie a lui Năstase & comp. trădează niște figuri îngrozite de spectrul apropiatei morți politice. Dacă până și PUR-istul Voiculescu, om de casă, până mai ieri, al năstăsiotilor și, prin urmare, cunosător „la sursă” al ticăloșiilor pesediste, i-a acuzat de banditism incurabil, înseamnă că situația e groasă de tot. Că rozătoarele au intrat în sevră o demonstrează uluitoarea incoerență a tot ce fac: azi propun o lege, mâine o retrag. Azi vorbesc cu voci de țârcovnic de reducerea impozitului pe salar, mâine, din mîlul nesimțirii, băguie ceva despre „testarea” măsurii și inevitabila ei retragere.

Incoerența, incompetența crasă, nerușinarea garnisită cu disperare alcătuiesc un exploziv la care partidul hoției naționale n-a găsit și nu va găsi antidot. Grețosul cult al personalității cuplului Năstase-Iliescu (acești Nicu-și-Elena unisex ai tranziției), pornit cu ajutorul unor canale de televiziune și-a câtorva amărăți de gazetari, e doar fumul gros al pucioasei ce-i va înghiți cât de curând. Culmile slugarniciei atinse de Pro TV sau de TVR rivalizează cu brio deșănțarea și sminteala genuflexiunilor din vremea lui Pingelica. Dacă prestația postului public intră în logica de mult împământenită, televiziunea din Dorobanți nefiind decât comul prin care vânătorul Năstase își bucură, crede el, victoriile, decăderea fără precedent a Pro TV-ului se explică prin dificultățile financiare ale fostului șef al campaniei electorale a lui Ion Iliescu. Iată că eunucii (cunosc



**contrafort**

**de Mircea Mihaies**

## Scheletul de plumb

vreo doi) care vedeau în dl. Sârbu un „geniu managerial” s-au înșelat profund. Dl. Sârbu nu e decât coada toporului cu care duoul tragi-comic Adi-Ilici încearcă să ne frângă șira spinării.

Rețeta aplicată de pesedei poartă copyright-ul pantofarului din Scornicești: cu cât mai puțină papa, cu atât mai multă gargară. Nemuritoare formula se combină cu oferta fetei lui Răducănoiu, adaptată nevoilor contemporane: „Iliescu la tot cartierul” („Și Năstase la tot fraierul”), spre delectarea târgovețului iubitor de țâpuri de deochete. Din păcate, toate aceste „acțiuni” pur orale n-au nici o șansă de-a menține trează atenția românului. Cei dintâi au simțit-o angajații lui Sârbu, aflați în contact nemijlocit cu „teritoriul” pe care Năstase îl vede doar prin luneta puștii de vânătoare, iar Iliescu nu-l mai vede deloc.

Magia prezenței neconținute pe ecranele televizoarelor ține o vreme, dar nu durează la nesfârșit. Calculele făcute de specialiștii partidului spun una, realitatea arată cu totul altceva. În mecanismul de propagandă și dezinformare s-a produs o defecțiune: *timing*-ul ieșirii la rampă și al împărțirii cadourilor nu prea corespunde unui calendar eficient. Dacă acum, cu un an și jumătate înainte de alegeri, au început să secătuiască vistieria, ce se va întâmpla, pentru Dum-

nezeu, în iarna și primăvara lui 2005, când vor avea loc alegerile? Ori și-au pierdut mințile, ori, de spaimă, au început să-și taie, febril, venele.

Înclin spre a doua ipoteză — pentru că prima e verificată demult. Ivirea unui concurent serios, prin alianța PNL-PD, a avut efectul uneri izbiri cu capul de zid, într-un peisaj în care pesedeii vedeau doar un imens câmp gol, peste care mărșăluiau când la trap, când la galop. Constrânși să anihileze din fașă orice desfășurare de forță a adversarilor, ei au scos la bătaie, cu câteva luni mai devreme, pachetul cu bombonele pregătit pentru anul viitor. Doar așa se explică bălbăiala punerii pe tapet a măsurilor fiscale și, apoi, penibila lor ascundere sub masă.



**UNOSCÂND** câte ceva din perversitatea hămesiților din fruntea țării, nu m-ar mira ca facilitățile plimbate pe la nasul românului să fie un cadou gtrăvit pentru viitoarea guvernare. Agitația din SRI, în care naivii descifrează punerea în aplicare a cerințelor NATO, ar putea fi răbufnirea luptei dintre două secțiuni înspăimântate de rezultatul observării atente, „la vârful ierbii”, a nemulțumirii din societate. În aceste condiții, n-ar fi exclus ca pesedeii să abandoneze în dulap scheletul de plumb al unei fiscalități cu efecte sufocante asupra unei viitoare administrații

dispuse la însănătoșirea economică a țării. E o simplă ipoteză, poate fantezistă. Dar câte aberații nu s-au dovedit, în societatea românească, adevăruri de neclintit?!

Presat din toate părțile, la fel de hăituit ca triștii fazani și biețele vulpi luate în cătare, primul ministru comite greșeala după greșeală. Nu dă bine deloc (dar deloc, deloc!) la un electorat fascinat de liderii macho, să mergi la Cotroceni cu o idee și să te întorci cu alta. Vocile din popor care-l cer și acum la președinție pe Iliescu nu prea par dispuse să-și dea votul unui om fără șira spinării. Ei vor prefera oricând morga tehnocrată a lui Stolojan și manierele de iarmaroc ale lui Băsescu, acestui nici-intelectual și nici-vânător (cine-a mai văzut intelectual la vânătoare și vânător cu ochelari fini de intelectual?!) După cum etalarea indecentă a bogăției iar nu e pe placul românului, în a cărui inimă încap doar băieții precari la pungă, asudați, băutori de tărle la bufetul de cartier, ce-și revendică legitimitatea din salariul de bugetar și forța din batjocorirea copioasă a gramaticii Academiei.

În aceste condiții, numai Năstase să nu fii! Fără bază politică reală, incapabil să transmită electoratului un mesaj eficient, el nu are de unde aștepta milă. Iliescu — olarul din mâinile căruia a ieșit această vază de mână a doua cu morgă de cristal

venețian — nu va ezita să-l sacrifice, ba chiar să-i pună în cârcă lucruri abominabile. S-a văzut și la case mai mari. Sunt tare curios cum va ieși premierul din capcana în care, în egală măsură, a intrat și a fost vârat. Încercările de a-și reconfigura identitatea (înfrățirea cu liderii vulgarității de la „Vacanța Mare”, abordarea repertoriului de mahala, plasarea aiuristici de așa-zise ironii, în fond, niște piruete lingvistice jalnice de nivelul curcilor bete, etc. etc.) arată dimensiunea crizei cu care se confruntă șeful guvernului român.



**A**CTIUNILE din ultima vreme ale derutatului premier sunt răspunsuri întortocheate la probleme cât se poate de simple. Fie că vin din absența oricărui fel de convingeri, fie că sunt rezultatul unui calcul pervers de-a îmbrobodi, împrăștiat, pe toată lumea, ele relevă dimensiunea jalnică a politicianului român. Ba vrea protecție socială maximă, ba cere sacrificii, ba e pentru deconspirarea dosarelor Securității, ba e contra, în Adrian Năstase bolborosesc limbile împletite ale unui ceas blocat la ora dictaturii eșuate. Pentru că oricât de sus se va cățăra în spinarea lui Adrian Sârbu, oricât de puternice sunt emițătoarele TVR-ului, oricât de mulți linguiștori va mobiliza, oricâtă slugarnicie va impune partidului, el nu-și poate depăși condiția: un om mic în timpuri de restricte.

În realitate, nu are nici o importanță dacă pesedeii vor acorda sau nu facilitățile promise, dacă vor retrage sau nu gratuitățile deja acordate. Cu sau fără ele, soarta românului se află în bătaia vântului. Și ea va fi din ce în ce mai dramatică, atâta vreme cât umbra cu coasă a lui Adrian Năstase va bântui arogantă peste suferințele indescriptibile ale unei populații ce n-are decât vina de-a nu putea distinge răul de bine. ■

## România literară

**Director: Nicolae Manolescu**

Revistă editată  
cu sprijinul  
Fundației  
**ANONIMUL**



Redacția:  
GABRIEL DIMISIANU - director adjunct,  
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef,  
MIHAI PASCU - secretar general de redacție.  
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,  
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.  
Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,  
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 4, 5, 6, 8, 20, 21, 30), SIMONA GALAȚCHI (pag. 3, 7, 14, 15, 24, 25, 29, 32), ECATERINA IONESCU (pag. 1, 12, 13, 23, 26, 27, 28), NINA PRUTEANU (9, 10, 11, 16, 17, 18, 19, 31).

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU.  
Tema numărului: *Colecționarul de gesturi (II)*.  
Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU,  
EDUARD CANDET, VLAD TRACIU.

Introducere texte: ECATERINA RĂDOI.  
Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, SV13759804450.

Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR). Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81). Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuše Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro <http://www.romlit.ro>

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.





18-24 septembrie 2003, Neptun și Mangalia

## Festivalul Internațional „Zile și nopți de literatură”

**A** DOUA ediție a Festivalului Internațional „Zile și nopți de literatură”, inițiat și organizat de Uniunea Scriitorilor, s-a desfășurat, ca și prima, la Mangalia și Neptun, în aceeași perioadă a anului. Prima ediție fusese pusă sub patronajul Președintelui României care, în ultima zi a Festivalului, s-a întâlnit la Mangalia cu participanții. Le-a lăsat, în general, o bună impresie. Primul Ministru în schimb, sub al cărui patronaj a fost pusă ediția de anul acesta, nu a lăsat altă impresie decât aceea a unei extreme discreții: nu a venit la Festival și nici nu a trimis prin altcineva vreun mesaj.

Trebuie remarcată performanța Uniunii Scriitorilor și a președintelui ei de a iniția și continua un proiect cultural de anvergură acestuia, implicând o largă participare (la ediția de acum: 73 de scriitori străini din 23 de țări), instituirea unui important premiu, prezența la Festival măcar a câtorva scriitori de incontestabilă reputație internațională. Anul trecut: Alain Robbe-Grillet, Jorge Semprun, Michel Deguy, anul acesta: Ismail Kadare, António Lobo Antunes, Amos Oz. Numai cu rea voință s-a putut vorbi despre „norocul” Uniunii Scriitorilor de a-i fi „găzduit” pe acești mari scriitori, ca și cum ei ar fi căzut din cer în România și nu ar fi venit în urma demersurilor întreprinse de Uniune.

În cuvântul introductiv la

volumul închinat actualei ediții a Festivalului, Eugen Uricaru enumeră câteva obiective, ale acestuia printre care: „...să înlăture Zidul ce încă ne desparte, să înlăture prejudecățile și să faciliteze cunoașterea și aprecierea reală, reciprocă”.

Au fost acestea, în mare vorbind, și obiectivele Colocviului cu tema „Eu, celălalt”, desfășurat timp de trei zile în cadrul Festivalului, în alternanță cu recitalurile de poezie. Vorbitoarii s-au referit la semnificațiile filosofice, politice, socio-istorice, lingvistice și, desigur, literare ale temei, la acestea din urmă oprindu-se în chip special Mircea Martin, care a deschis Colocviul în calitate de moderator al primei sesiuni. Au fost și divagări în expunerile prezentate, alunecări în platitudinile lirice, în filosofări pretențioase ori în anecdotică, dar cei mai mulți vorbitori și-au impus să nu trădeze spiritul de rigoare și în mare parte au reușit.

Ismail Kadare a vorbit despre capacitatea literaturii de a elibera conștiințele, astfel cum s-a întâmplat în istorie cu grecii absolviți moral de nimicirea Troiei, de acel „masacru general”, prin faptul că poemele homerice au depus o mătură „fidelă”, nepărtinitoare, despre ce s-a întâmplat atunci. António Lobo Antunes a evocat experiența sa de fost combatant în Angola și de medic, atunci când a descoperit existența „celuilalt” îngrijind un copil de patru ani bolnav de leucemie. Moartea celui copil a stat la originea

impulsului de a scrie și amintirea lui încă îl urmărește. Un portret expresiv al fanaticului de pretutindeni a desenat prozatorul israelian Amos Oz, a cărui copilărie în Ierusalim l-a făcut să fie expert în „fanatism comparat”. „Orice fanatic are nevoie de un celălalt, ca țintă”, a spus Sami Michael, scriitor israelian rezident în Irak, iar Hannah Awwad, scriitoare palestiniană, s-a referit la aspirația păstrării identității și la faptul că nu în toate manifestările palestinienilor trebuie să vedem terorism, ci și „rezistență”. Felicia Antip a vorbit despre tribalism, primejdia opusă globalismului, iar poetul suedez Peter Curman despre necesitatea de a opune globalizării diversitatea, care este „inima oricărei culturi”. Scriitorul rus Evgheni Popov a arătat că în locul relelor aduse de comunism s-au instalat cele aduse de globalizare și de terorism, iar colega sa Svetlana Vasilenko a vorbit despre psihozele create de totalitarism.

**D**INU Flămând, moderatorul sesiunii a doua a colocviului, a vorbit despre „noul Raskolnikov”, un personaj care-și caută identitatea consultând horoscopul, iar Gabriela Adameșteanu despre „celălalt care e doar oglinda care te urmărește”. Gabriel Chifu s-a referit în expunerea sa la confruntarea deseori violentă dintre „eu” și „celălalt”, despre tentativa de excludere („sau eu sau celălalt”), caracteristică lumii fără Dumnezeu. Rodica



Ismail Kadare



António Lobo Antunes

Binder s-a referit la „codurile identitare” și la „simptomatologia literaturii de emigrație”, iar Brenda Walker la egoism și la prejudecata după care „diferit înseamnă mai puțin valoros”. Despre problema identității au discutat Carme Riera (Spania), Ory Bernstein (Israel), Lucian Alexiu, Marius Tupan, Pia Tafdrup (Danemarca), Riri Manor (Israel), cu o inspirată evocare a relațiilor istorice dintre turci și români, conciliați după atâtea conflicte prin tolerare reciprocă. Tot în sensul afirmării identității au mai vorbit Leo Butnaru și Valeriu Matei (Republica Moldova), Horia Gârbea, Puși Dinulescu, Elena Loghinovski, Ricardo Montserrat (Spania). O chestiune derivată a relației „eu – celălalt” este și aceea a traducerilor și a condiției traducătorului, „un celălalt al autorului”, cum a spus Antoaneta Ralian. Despre această relație au vorbit și Dan Shafran (Suedia), John Fairleigh (Irlanda), care a evocat experiența de traducător a lui Blaga, Jean-Luc Wauthier (Belgia) care a vorbit despre fraternizarea prin poezie.

Nu putem, din păcate, să trecem măcar în revistă toate expunerile din cadrul colocviului

„Eu, celălalt”. Vor fi strânse, după cât știm, într-un volum pe care Uniunea Scriitorilor și-a propus să-l editeze în întâmpinarea viitorului colocviu. Tema aceuia: „Singular în satul global”.

Premiile acordate în cadrul festivalului sunt de-acum cunoscute: *Premiul Ovidius*, în valoare de 10.000 de dolari, conferit pentru „valoarea operei literare și contribuția la afirmarea libertății de expresie și a toleranței inter-etnice” i-a revenit lui António Lobo Antunes, iar *Premiul Festivalului*, acordat pentru „contribuția la lărgirea frontierelor literare”, lui Ismail Kadare.

Dincolo de imperfecțiunile de organizare, inerente, dincolo de unele participări nesemnificative sau de unele absențe inexplicabile, aspecte dilatate, în reportajele lor, de unii ziariști însoțitori, doritori de a face senzație din orice și de a fi critici cu orice preț, avizi căutători de noduri în papură, dincolo de acestea, Festivalul Internațional „Zile și nopți de literatură” a fost o reușită și un eveniment cultural autentic. Vom reveni asupra lui.

Rep.



Festivitatea de premiere



Lucrările colocviului





## Oratori, retori și politicieni

**UN PROIECT** universitar bine gândit, cu dublă țintă și, lucrul cel mai greu la noi, dus pînă la capăt este concretizat în cartea *Der politische Diskurs in Rumänien / Discursul politic în România* apărută din inițiativa lui Liviu Papadima și realizată în timpul lectoratului său vienez. Proiect bine gândit pentru că face din strădaniile unor studenți și doctoranzi de la secția de romanistică a Universității din Viena – o carte în folosul altor studenți și, de ce nu, în folosul unui public mai larg. Cu dublă țintă pentru că textele alese în antologie, multe rare, sînt tipărite atît în română cît și în germană. Și dus pînă la capăt datorită a aproximativ douăzeci de persoane între care, pe lîngă coordonator, doi colegi din Viena, Petrea Lindenbauer și Othmar Kolar a lucrat și o grupă de studenți și doctoranzi entuziaști.

Cartea este mai mult decît o antologie comentată de discursuri politice. Poate fi citită, cum sugerează și autorii, ca un captivant roman istoric, în care diverse evenimente importante din România modernă sînt cristalizate în cîteva discursuri din perioada 1848-1918, din cea interbelică, din timpul regimului comunist și, în fine, din cea în care ne aflăm acum. Iar oamenii politici care au rostit la un moment dat chemări, îndemnuri și proclamații sînt – exact ca-n romane – personaje pozitive și negative ale istoriei noastre: I.C. Brătianu, Corneliu-Zelea Codreanu, Nicolae Titulescu, Iorga, generalul Ion Antonescu, regele Mihai I, Nicolae Ceaușescu, Corneliu Coposu, Corneliu Vadim Tudor. Nu lipsesc documente is-

torice precum *Proclamația de la Islaz* și *Comunicatul către țară al C.F.S.N.* din 22 decembrie 1989, precum și texte care nu țin de simplul militantism politic, aparținînd unor voci de autoritate, de la Mihai Eminescu (*De ceea ce ne temem*) la Andrei Pleșu (*Unele nevroze răsăritene*). Selecția este evident îndreptată spre schițarea unui tablou realist al evoluției României în ultimele două secole, în spiritul adevărului istoric și nu al cosmetizărilor mitizante.

Întrucît, totuși, primii destinatari ai cărții sînt studenții de limbă germană, autorii au însoțit fiecare text de lămuriri suplimentare: o concisă punere în context a evenimentului istoric care a generat discursul, note amănunțite, o bibliografie minimală și, partea cea mai interesantă, analize stilistico-retorice și ideologice ale textelor, toate într-un binevenit ton de rece obiectivitate.

Cînd citești la rînd aceste discursuri menite îndeobște să entuziasmeze sau să potolească masele, îți dai seama că politica a profitat fără reținere, mai bine zis fără rușine, de toate mijloacele retorice ale literaturii, și nu neapărat în scopuri nobile. Și că politicienii sînt mai degrabă oratori în epoca pașoptistă, retori în interbelic și, după 1989, limbuți. Limba de lemn este și ea bine reprezentată, cel puțin de la 1947 încoace, iar morala contextuală este adeseori, din păcate, opusă celei textuale. Antologia *Der Politische Diskurs in Rumänien*, aide-mémoire, roman istoric și tratat de stilistică, ne privește pe toți. Cît despre politicienii de astăzi, care nu mai sînt în stare să construiască o frază corectă și coerentă, ar trebui să o citească măcar ca lecție de retorică. Dar politicienii de astăzi, ca și cei de ieri, vorbesc, nu citesc!

## Un "om recent" din Hinterland

**DEȘI** Alexandru Mușina a rămas în memoria iubitorilor de poezie mai ales cu antologicul său poem de tinerețe (și de navetă) *Budila-Expres*, între evenimente de viață clasice, preocupări comerciale romantice (pe vremuri vînzarea de gladiole, în prezent editarea de cărți, căci este directorul Aulei) și griji cotidiene realiste, ca să nu spunem postmoderniste, a găsit întotdeauna timpul să scrie, la intervale de timp acceptabile, cîte un nou volum de poezii. Mărturisesc că am citit cu inte-

res și plăcere versurile lui Mușina și mi se pare că bilanțurile și clasamentele, ca și premiile literare, îl cam nedreptătesc. L-aș defini ca pe un trubadur al vremurilor noastre, cu vădita plăcere a rafinamentului stilistic într-o lume a deraierilor (de altfel strălucește în limitele autoimpuse ale formelor fixe), cu plăcerea rimei și a ritmului armonioase, într-o lume dizarmonică, a pasiunilor ușor desuete și a vocabularului bine temperat într-o literatură tot mai atrasă de durități lexicale gratuite. Toate acestea vin pe linia ludicilor noștri Dimov-Brumaru-Foarță. Dar acest trubadur este un om ca oricare al-

rescu ("N-aș vrea ca nime-n ușa mea să bată"), pare mai aproape de oboseala cioraniană (Cioran care dorea să-și pună pe ușa un anunț pentru descurajarea vizitatorilor, Cioran care spunea că s-ar bucura de un echilibru perfect dacă ar avea curajul să urle zilnic un sfert de oră sau că ar ieși cu plăcere pe stradă dacă ar fi permis să tragi palme). Iată tot acest fond, tot acest "*Hinterland*" cultural la Alexandru Mușina, în sonetul cu titlu de limbaj familiar, *Obo*: "Nimeni să nu-mi mai spună nimic, să nu mă descoasă, / Să nu-mi telefonizeze, să nu sune la ușa! // Îl omor, îl pocnesc peste bot, / Îl dau cu capul de pereți, îl strîng de gît / Pe cel care mă deranjează..."

Sonetele din *Hinterland* pot fi citite și în cheie culturală, ca replici la poeți, poezie, filozofi, mitologie și în cheie polemică, ca replici la lumea noastră. Dar ar fi păcat să nu fie citit în cheie pur poetică, adică în voia armoniei lor triste, ca în acest nou (și mereu vechi) *Levant*:

*Să părăsim, prieteni, Levantul, arcă moartă,*

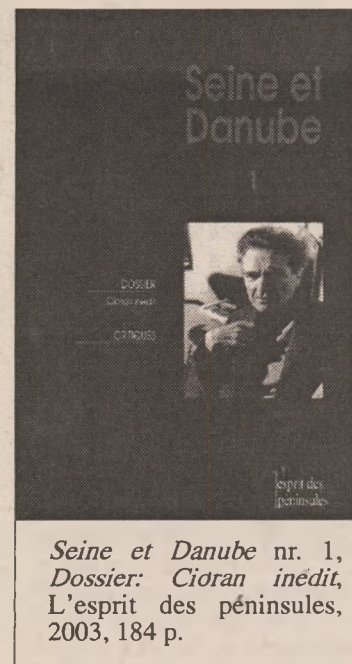
*Purtată de famelici slujbași, îngăitanați.*

*Levantul: regi și dame, opitari, nouari, bărbați...*

*Mereu, oricît schimbî cartea, aceeași chintă spartă.*

## Cioran în dezbatere

**P**RIMUL număr al revistei *Seine et Danube* este unul tematic, dedicat lui Cioran. Deocamdată modelul revistei pare a fi cel al caietelor *L'Herme*, desigur, reduse la scară. Editorialul, nesemnăat (greu de înțeles de ce) nu limpezește intențiile concrete, "de construcție" ale viitoarei reviste, ci numai pe cele foarte generale care ar fi că, acum, cînd



"Europa se unește", merita demonstrat că "Sena și Dunărea nu sînt atît de departe una de alta cum sîntem îndemnați să credem" (trad. Al.I.).

Sumarul revistei este tentant: un text al lui Alain Paruit (cititorii români îl cunosc ca excelent traducător în franceză al multor scriitori români de valoare) despre ineditele lui Cioran (da, există numeroase inedite!), atîngînd în treacăt și subiectul fierbinte al cărții Alexandrei Laignel-Lavastine, Marta Petreu, *Spengler și Cioran: filozofii paralele*, Dieter Schlesak: *Ma plictisesc de tine* și un fragment din comentariul empatic al lui Livius Ciocârlie la *Caielele* cioraniene, în parte publicat de *România literară*, între timp apărut în volum ș.a.

Pe lîngă calitatea textelor din această secțiune a revistei, redactorii (între care Alain Paruit, Dumitru Țepeneag, François Aubral) au meritul de a nu fi deviat discuția spre subiecte la modă și interpretări facile. Dar cum calitatea unei reviste se vede abia de la numărul 100 în sus, așteptăm urmarea.

Al. Ioanide

## am primit la redacție

### Cărți

- Gheorghe Grigurcu, *Natură moartă și vie*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, col. "Metamorfoze" (coordonată de Călin Teuțișan), 2003 (versuri). 98 pag.
- Valeriu Râpeanu, *Enescu*, interpretări, reconstituiri, contribuții documentare, București, Ed. Fundației Pro, 2003. 260 pag.
- Virgil Zamfirescu, *Gâsca lui Stalin*, însemnări din anii '80, București, Ed. Vitruviu, 2003. 254 pag.
- Ion Scorobete, *Pădurile celeste*, Deva, Ed. Emia, 2003 (versuri). 64 pag.
- Ioan Pinte, *Admirații ortodoxe*, postfață de Dan C. Mihăilescu, Cluj-Napoca, Ed. Limes, col. "Eseuri" (coordonată de Aurel Sasu), 2003. 224 pag.

**Der politische Diskurs in Rumänien**

Liviu Papadima (coordonator), Petrea Lindenbauer, Othmar Kolar, *Der politische Diskurs in Rumänien*, Editura Humanitas Educațional, București, 2003, 272 p.





## Noi poeme de dragoste

**D**UPĂ Klein spuse, o cârtică samizdat luată în seamă de critica de întâmpinare, și câștigarea concursului poetic Amantul literar, concurs inițiat de revista Vatra anul trecut, Mihai Ignat revine cu un grupaj de versuri cu care îi va surprinde, dacă n-a făcut-o deja, pe foarte mulți.

*Poeme în doi* este un poem de dragoste secvențial, fragmentat în mici episoade vizuale („te privesc ca să te învăț”), căci ochiul înregistrează neobosit detaliile simple dar semnificative din care extrage o stare sau dimpotrivă pe care le pune în relație reflexivă cu un sentiment. Poemele sunt, din această cauză, cumva statice, căci privirii obsedată de atingere (uneori mediata de oglindă) nu pare să-i scape aproape nimic din ce ar putea fi un posibil argument al intensității percepției. O sensibilitate neoromantică e lăsată să sentimentalizeze liber, dezinhbat fața în fața cu imaginile, gesturile și mișcările exterioare ale cuplului: „dorința / e când glasul tău / îmi lasă / urme pe piele”, „firul de păr de pe pernă / îmi taie respirația / în două”, „răscolit de vânt, părul tău / transmite mesaje indescifrabile”. „Poeme în doi” pentru că între privitor și privit există o permanentă energie, o tentație a identificării totale cu celălalt. Realul însuși se reduce la un spațiu strictamente definit de mișcările celor doi. Nu lipsește nici acea dimensiune a textualizării ritualului, confuzia benefică între scriptural și erotic, ceea ce adâncește această aventură existențială în miniatură.

Îmi cam pierdusem speranța de a citi un tânăr poet cu o percepție poetică atât de senzuală, aproape feminină. Klein, celebrul personaj al lui Mihai Ignat, are aici un cu totul alt chip. Acest



Mihai Ignat – *Poeme în doi*, Editura Vinea, București, 2003, 50 p.

## lecturi la zi



de Marius Chivu

Klein e melancolic, discret, vorbește foarte puțin, e prins cu totul în caruselul de senzații al iubirii, stabilind un neîntrerupt contact vizual și tactil, preocupat mai puțin de enunțarea directă, frustă, austeră. Debutul volumului e relevant: „Zidit / în epiderma unei singure femei, / spune Klein și se privește în oglindă. [...] Klein se privește în vitrina cu ea trecând și cu manechine care-i iau chipul, suplețea, clipitul. Dar ea-i deja în mâine. Se topește-n mulțime ca ploaia-ntr-un zid. Klein pipăie suprafața aspră, dar nu poate să prindă între degete decât firul parfului ei vesperal.” De altfel, Klein dispăre după acest început, discursul refăcându-se între un impersonal *eu-tu/ea*.

O altă schimbare, de data aceasta ținând de scriitură, este întoarcerea lui Mihai Ignat la metaforă și la un stil aproape retro, o mutare complicată întrucât instrumentarul iubirii a fost atât de explorat încât riscul redundanței, al pastişei este printre cele mai mari. Din această cauză, la tinerii poeți funcționează prejudecata că metafora s-a compromis definitiv, că e desuetă ș.c.l. când, de fapt, ar trebui să vadă în asta o provocare cu atât mai mare cu cât și rezultatele pot fi spectaculoase. Sigur, Mihai Ignat nu e preocupat de o astfel de reconsiderare și nici nu încearcă să depășească clișeele poemelor de dragoste, dar nici nu pare să se teamă de locul comun și își scrie poemele cu onestitatea asumării (fie și resemnate) a precedentelor. Un demers care, zic eu, ar trebui încurajat.

Rezerva mea se reduce doar la aspectul cantitativ al cărții. Poemele, mai ales că multe dintre ele au foarte puține versuri, sunt totuși cam puține, respirația volumului e scurtă, lectura se frânge prea repede (iar tematica e atât de generoasă!) lăsând senzația de cuprins alcătuit în grabă. Și cu această remarcă, de care poate nu e neapărat necesar să se țină seama, trec la câteva probleme mai generale.

### Un terorism mic

**D**E CEVA timp mă obsedează o serie de întrebări. Dacă s-a tot scris despre subiecte, teme, motive *mari* și poezia și-a permis în sfârșit să fie și *minoră*, până unde se poate merge în

această direcție? Dacă nu se mai scrie cu rimă, ritm și alte reguli prozodice stricte, cât de late, lungi, prozaice pot deveni versurile? Dacă materialul lexical poetic s-a îmbogățit cu fiecare epocă, cât de permisiv poate ajunge limbajul poeziei? Dacă vremea poemelor filozofice, ermetice ș.c.l. a trecut, cât de transparente, de simple, comune, banale, cotidiene pot ajunge astăzi poemele? Îmi e clar că nu e nevoie să știu răspunsuri exacte, care, de altfel, nici n-ar putea fi date, dar la fel de clar îmi e că, în mod necesar, niște limite trebuie să existe. Această fugă continuă de ce-a fost odată, conjugată cu o asiduă căutare după altceva, dacă se poate cât mai opus, e limpede că pe lângă avantajul (enorm, de altfel) al destinderii practicilor literare riscă să ajungă și în puncte moarte sau măcar să piardă o anume aderență cu literarul și să nu mai realizeze *îndepărtarea*.

Andrei Peniuc scrie simplu, direct, din doar câteva versuri, fără vulturi retorice, fără prea mulți tropi, de fapt, niște notații continue a unor gesturi, gânduri, stări decupate astfel din cotidian. Singurătatea, tristețea, frica, lipsa și nevoia de comunicare cu ceilalți sunt stările acestei poezii scrise în cheie minimalistă, cu un lexic redus și fără pretenția de a explora, necum a epuiza, starea respectivă. De aceea poemele se succed scurt, aproape identice, într-o înșiruire secvențială nesfârșită, fără titluri.

La un moment dat, Andrei Peniuc face și el un timid pas înspre ideea utilitaristă a lui Urmanov. Discursul poetic încearcă să întrețină un dialog *eu-tu* în care cititorul/ascultătorul ar trebui să fie beneficiarul energiei micilor poeme și, în același timp, să-i (re)transmită, la rândul-i, emițătorului dovezi prezentei sale și ale implicării. Spre deosebire însă de Urmanov, Andrei Peniuc este mult mai reținut și mai precaut, nu merge prea departe cu utilitarismul brut ci îl camuflează într-o metaforă, cea a rețelei („puterea se naște în rețea”). Un inadaptat introvertit, cu trupul purtând semnele unei boli misterioase, care imaginează un fel de rețea a tuturor inadaptatilor și alienațiilor sufletești („organism alternativ”), o rețea prin care să se sustragă societății inumane, societății scindate de simulacre (cum se formulează în teoriile la modă), comunicarea să nu mai fie supusă convențiilor sociale,

să nu mai fie mediata de vreun canal de control, ci instantanee, în masă, cu asistență non-stop a utilizatorilor. *Eu-l* dezintegrat care are nevoie, pentru echilibru, de apropiere permanentă a celorlalți. Aceasta este și ideea *subversivă* a cărții, acesta este actul de terorism din titlu pe care îl imaginează autorul, un terorism comunicativ inspirat din scenariile cyber de tip Matrix: „eu nu mă pot mântui fără trădarea voastră / fără voi nu-mi ies decât filme de ficțiune / eu vreau să fac un comentariu despre noi / vreau să ne conectăm în rețea / rețea nu există fără trădare / o să vă fac mufe în ceafa / prize pe coloana vertebrală / pentru că eu nu mă pot mântui / fără dragostea voastră”

Ideea în sine nu e rea deloc. Reținerea mea vine însă din două părți. În primul rând, al scriiturii. Lexicul tehnic la care apelează poetul și de care e nevoie pentru a-și dezvolta ideea este extrem de redus (*conectare, mufă, imagine, ecran, internet, site, monitor și cam atât*). Sigur, autorul mizează pe cunoscători, evită să insiste într-o astfel de zonă aridă care își are riscurile ei și are grijă să nu încarce excesiv și poate inutil versurile cu termenii internaționali. Pe de altă parte, înțeleg că aici este însă *clou-ul* poeziei sale. Un comentator de poezie care nu știe prea multe despre calculator, rețea, net ș.c.l. va risca (cum s-a și întâmplat) să vorbească nerelevant doar despre nesiguranța/vulnerabilitatea/fragilitatea ființei etc. observații care - să nu fiu înțeles greșit - nu sunt, în acest context, deplasate sau eronate (despre asta vorbește în fond poezia lui Peniuc și, de fapt, toată poezia lumii), numai că miza acestui volum, *target-ul* ei e altul. Și anume, tocmai acest act, mai mult simbolic, de punere în relație absolută a tuturor inadaptatilor sub forma unei rețele prin care terapia în grup să fie, mai mult, funcțională în masă. Căci terorismul din titlu este o metaforă, dar nicidecum doar una a obsesiilor inadaptării, ci și a unei ipotetice soluții. Fără o realizare textuală, lexicală așadar, a acestei idei, fără dezvoltarea ei minuțioasă, paroxistică chiar, cartea nu e deloc un manual ci doar un fel de schiță, abia intuită, cu multe versuri fără tensiunea cerută de subiect. Ce pare să ignore poetul e faptul că nu e de ajuns să folosești câteva cuvinte pentru a și crea automat o realitate complexă sau măcar a da un



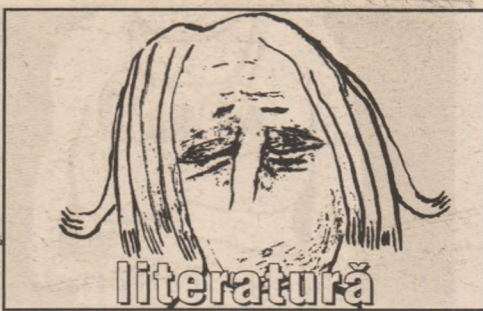
Andrei Peniuc – *mic manual de terorism*, Editura Ziua, Colecția literatură și artă, București, 2002, 112 p.

contur satisfăcător unei idei complicate. Manifestul „micii revoluții” nu are forța de a convinge și de a mobiliza. Până la urmă, iată că soluția minimalistă are și ea limitele ei! Nu orice subiect se pretează la o rezolvare, fie ea și poetică, fără o implicare serioasă (în sensul travaliului) și cu un arsenal variat.

A doua obiecție ar fi de natură așa-zis ideologică. Societății videologizate care controlează prin metode indirecte și subtile, poetul îi opune o rețea de refugiu, care, chiar dacă este paralelă, funcționează pe același principiu al înșirării și subordonării unor principii și limite stricte. Revolta împotriva rețelelor *rele* ale societății sfârșește astfel într-o altă rețea, semn că problema inadaptării este în continuare una de atitudine. Metafora din titlu este semnificativă și din acest punct de vedere. Așa cum teroristii în numele libertății și al unor principii religioase stricte acționează, de fapt, chiar împotriva lor. Sigur, acest efect pervers poate avea în cartea lui Andrei Peniuc rolul lui, adâncind tocmai criza austerității comunicative împotriva căreia se revoltă tot volumul: „ține minte că faptele tale / sunt legate de ale mele / într-o rețea / care ne poate salva / sau ne poate mânca / ești un frate al meu și împotriva voinței tale / împotriva oricărei reguli drepte / te țin în mine te leg de mine / să vedem să aflăm ce vine”

Pe scurt, *mic manual de terorism* este o carte interesantă (scrisă în continuarea ciclului final, *snuff*, din volumul *un animal mic*), dar numai în măsura în care cititorul este destul de capabil să completeze singur spațiile goale, dezvoltând ideea poemelor în paralel cu demersul cam *subțire*, superficial al poetului care, deși are intenții mai mult decât onorabile, irosește astfel șansa de a scrie ceva cu adevărat *tare*. Dincolo de câteva poeme foarte reușite. ■





lecturi la zi

de Tudorel Urian

## Viață-literatură și retur

**P**ROFESOR al unei biografii hollywoodiene (născut într-o familie de țărani din Caraș-Severin, trecut prin experiența de muncitor necalificat la Uzinele Mecanice din Oțelul Roșu și, ulterior, la ICVA București, absolvent al Facultății de Istorie și Teoria Artei din cadrul Institutului de Arte Plastice București, ajuns după revoluție funcționar guvernamental la Ministerul Culturii, apoi colaborator al postului de radio „Europa Liberă” și al „României literare”, considerat, în anii din urmă, drept unul dintre principalii specialiști români în domeniul artelor plastice), Pavel Șușară a devenit, după 1996, an în care a publicat, la vârsta de 43 de ani, primul său volum de versuri, un nume din ce în ce mai respectat (și) al vieții scriitoricești. Șapte cărți publicate în ultimii șapte ani, multe dintre ele distinse cu premii importante este o performanță care, orice s-ar spune, nu se află la îndemâna oricui. Mai relevant decât numărul de volume publicate și decât numărul de premii obținute este însă faptul că scriitorul nu a pășit de două ori pe același drum literar fiecare nouă carte a sa – din cele șapte – aparținând altei specii literare. Autorul a publicat, în ordine, cărți de poezie (*Regula jocului*, 1996), satire și parodii politice (*Urmuz*, 1998), poeme în proză (*Veto*, 1998), poeme (*Tetraktys*, 2000), poezie pentru copii (*Opt povești adevărate/cu ființe minunate*) și un album de artă (*Corneliu Baba*, 2001). Acestora li s-a adăugat în anul 2003 volumul de proză scurtă *Sinuciderea se amână. Povestiri din vechiul regim*.

Subtitlul cărții de proză scurtă sugerează faptul că textele care o compun au fost scrise în anii '80 (cel puțin acțiunea lor se desfășoară, invariabil, în perioada respectivă). De aceea, cel puțin teoretic, ele ar trebui analizate în corelație cu experiența literară a tinerilor scriitori lansați de Ovid S. Crohmălniceanu în deja istorica antologie *Desant '83*. De altfel, prozele lui Pavel Șușară respectă multe dintre ingredientele postmoderne ale literaturii optzeciste:

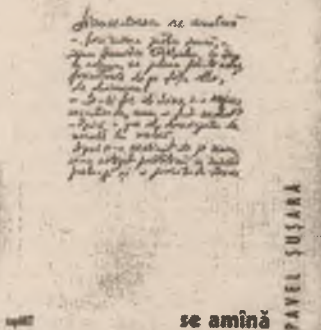
realismul social (e drept, la Șușară tulburat adesea de o alunecare în fantastic după model Kafka, Borges sau Mircea Eliade), aluziile și citatele livresci, spiritul parodic și intertextualitatea, autoreferențialitatea. În cele mai multe dintre cazuri scriitorul prezintă un cadru de viață banal, populat cu personaje lipsite de relief din nomenclatorul de meserii al regimului comunist (impiegați de mișcare și controlori de bilete, primitivii distribuitori la depozite de mărfuri, scriitori în criză de inspirație, gestionari de magazine, paznici de noapte, plutonieri majori, pensionari etc.) în care, la un moment dat, se petrece un fenomen supranatural. Hazul acestor texte este dat de reacțiile comune, firești, ale acestor indivizi cu nume edificatoare pentru banalitatea lor structurală (Hristea G. Niculae, Apostol Berbec, Leonard Smântânescu, Vărtan I. Dumitru, Lungu Vasile ș.a.m.d.) în imediata apropiere a supranaturalului. Trecerea de la cotidian la fantastic nu produce nici un fel de scurt-circuit în linearitatea gândirii acestor personaje. Ele percep absurdul și fantasticul cu deplină seninătate, fără surpriză și se adaptează instantaneu la situațiile cele mai terifiante, și ilogice, obișnuite fiind să accepte toate fanteziile aberante ale unui regim politic care își rătăcise de multă vreme busola.

Impieगतul Hristea G. Niculae, protagonistul prozei *Micile inconveniente ale existenței* care, în ultima vreme, a dormit „cu Kafka sub pernă” are parte de o experiență kafkiană pe care însă mintea sa o primește cu deplină naturalețe cîntărindu-i rațional avantajele și dezavantajele: „Hristea G. Niculae, impieगत de mișcare în gara din orașul C., s-a trezit, într-o limbă dimineată de iunie, cu capul greu. Iar am abuzat de alcool, și-a spus el, și asta-mi cauzează, după care a vrut să se scarpine-n cap, dar a descoperit cu surprindere că nu mai are mâini. În locul lor îi aveau două aripi atrofiat de pinguin. Urâtă chestie, a continuat în sinea lui, măcar de-ar fi fost niște aripi ca lumea, să pot zbura și eu ca alții. Când a încercat să se dea jos din pat, nu mică i-a fost mirarea constatînd că în

locul picioarelor îi crescuse o pereche de șenile ruginite. Treaba e-ncurată rău, se-mpute-n neștire, a mai zis el plimbîndu-și privirile mijite peste articulațiile din oțel prost, că drăciile astea nici măcar nu funcționează.” (p. 7) Din punct de vedere literar, lucrurile devin și mai complicate pentru că, după câteva fraze, personajul recade în somn și visează una dintre zilele obișnuite din viața lui cotidiană. Această continuă interferență vis/realitate poate fi, în cazul acestei proze, interpretată și în cheie realistă, ca un delir al personajului, pentru că, aflăm în final, acesta nu s-a mai trezit din somnul său. Relația dintre banal și supranatural devine mult mai complexă în proza *Avatarurile lui Vasile Spălărețu* în care ambiguitatea este păstrată pînă la capăt. Este povestea unui mort care, a doua zi după creștinerea înhumare își face apariția pe ulițele satului, fără ca cineva să vadă în această surprinzătoare prezență ceva ieșit din comun. Interesant este și aici faptul că atît sâtenii cît și mortul rămîn captivi unui comportament, ai unui mod de gândire și ai unui vocabular îndelung exersate în relațiile de zi cu zi: „A doua zi (după propria înmormîntare –n.m.), dis de dimineață, Vasile Spălărețu a fost zărit plimbîndu-se prin sat cu mîinile la spate și ușor dus pe gânduri, dar nimeni nu a dat importanță acestui fapt zicînd că, deh, să fii și mort, și vesel, nu se poate! După ce s-a plimbat el așa, preț de vreun sfert de ceas, aparent fără nici o treabă, a intrat în birt și a comandat o drojdie dublă. Barmanul l-a servit cu promptitudine și a încercat să-l întrebe de vorbă, plecînd de la considerentul că nu ai în fiecare zi prilejul să schimbi două-trei cuvinte cu un mort. Dar Spălărețu nu voia în ruptul capului să iasă din starea lui de posomoreală. Atunci barmanul a zis, nea Vasile, fac eu cîinste, la care Vasile a zis să-și vadă de ale lui și să nu se deranjeze, că el are treburi importante de rezolvat și cu țuica în nas mai tare le încurcă. Apoi s-a pornit încet, tot cu mîinile la spate și a cotit-o pe ulița din dreapta bisericii” (p. 33).

Un alt dublet aparent tradițional antinomic, (după vis/rea-

sinuciderea



Pavel Șușară, *Sinuciderea se amână. Povestiri din vechiul regim*, Editura TopArt, București, 2003, 256 pag.

litate și viață/moarte) transformat de Pavel Șușară într-o zonă de continue interferențe este viață/literatură. Literatura și viața sînt privite în proza lui Pavel Șușară ca fețe ale aceleiași oglinzi, iar trecerea dintr-o parte în alta este un lucru aproape subînțeles. În *Mesagerul lui Ulișse*, scriitorul mai mult sau mai puțin veleitar Romulus Decebal dă ochii cu personajul romanului său *Nostalgia mării*, Virgil Codrună, iar în *Sinuciderea se amână* cititorul Dumitru Carăbulea poartă o conversație cu un personaj al lui Dostoievski. Ambele povești ar putea fi citite și ca niște foarte interesante eseuri despre relația dintre lumea literaturii și lumea reală, dintre viața scriitorului/cititorului și viața personajului. Cel puțin scrisoarea lăsată de personajul de roman Virgil Codrună după moartea autorului care i-a dat viață este plină de sugestii în acest sens: „Am venit să-mi iau ce-i al meu, înțelegi, să-mi dobîndesc libertatea, dreptul la o existență nemăsluită și în afara constrîngerilor tale căcăcioase. Să nu mai depind de voința ta rahitică și de imaginația ta chinuită, schematică și leneșă. (...) Mi-ai

dat o oarecare identitate, mi-ai construit o fizionomie morală și o anumită prezență socială și, tocmai acum, cînd credeam că totul intră într-un anumit firesc, m-ai aruncat sub ochii lacomi ai milioanei de oameni dornici de întîmplări pe care ei înșiși nu le pot avea din lipsă de curaj, de sînge în coaie și chiar din pricina lenei lor incurabile de a trăi. Ai făcut din mine un cobai, un șobolan flocait pe care conștiințele false își experimentează, clipă de clipă, eșecul. (...) Eu îi reprezint pe Ulișse, pe Don Quijote, pe Hans Castorp pe Raskolnikov și pe atîția alții, al căror adevăr este dincolo de starea civilă și de argumentele fiziologice, iar tu, labă tristă, reprezînți o specie torpilată de vanitate și isterizată de obsesiile puterii și de spaima morții” (pp. 48-49-50).

*Sinuciderea se amână* este o carte agreabilă, scrisă cu farmec și inteligență de un scriitor care privește lumea cu ochii lui I.L. Caragiale și gîndește literatura cu mintea lui Mircea Eliade. Nu știu în ce măsură aceste schițe și povești publicate la aproape două decenii de la presupusa lor redactare au suferit în timp modificări stilistice și/sau de conținut (cel puțin la nivelul expresiei se pot bănui unele intervenții pe text pentru că există formulări neobișnuite de fruste, imposibil de imaginat în climatul literar al anilor '80, aflat într-o luptă permanentă cu cenzura ceaușistă și devenit celebru tocmai prin importanța – cu incontestabile valențe stilistice – acordată eufemismului). Este greu de spus, de aceea, dacă într-o eventuală istorie a literaturii române locul acestui volum de proză scurtă trebuie fixat în preajma „desanștilor” sau printre cărțile apărute în anul 2003. Important este faptul că poveștile și schițele lui Pavel Șușară – reconștate sau nu – sînt pline de prospețime, iar lectura lor este savuroasă chiar și acum cînd realitatea absurdă a vieții în regim comunist devine pentru români o tot mai îndepărtată amintire. ■

am primit la redacție

Cărți

- Jules Laforgue, *31 poezii*, ediție bilingvă fr.-rom., traducere și postfață de Venera Antonescu, București, Ed. Dharana, 2003. 130 pag.
- Salman Rushdie, *Pământul de sub tălpile ei*, roman, traducere de Antoaneta Ralian, Iași, Ed. Polirom, 2003. 800 pag.
- Madeleine Ouellette-Michalska, *Femeia de nisip*, nuvele, trad. de Voichița-Maria Sasu, Cluj-Napoca, Ed. Limes, col. „Literatură universală”, seria „Aurora boreală” (coordonator: Voichița-Maria Sasu), 2003. 108 pag.
- Aurel Rău, *Cu Victor Hugo prin trei veacuri*, 22 poeme, Cluj, Ed. Limes, 2003. 138 pag.





Zilele Culturii Calinesciene – ediția XXXV

## La Onești și la Tescani

NTRE 12-14 septembrie 2003, Zilele culturii calinesciene s-au desfășurat, ca în fiecare an, la Onești (12-13 septembrie) și la Tescani (14 septembrie). Respectând programul, judicios gândit pe teme mari: *Repere publicistice, Colocviu de literatură contemporană, Recitalul „Poetul în Cetate”*, *Cultură și sincronizare*, ediția acestui an s-a impus prin trăsătura sa susținută de vie dezbateri. Având ca punct de pornire tema *G. Calinescu și critica literară postbelică*, moderator Eugen Simion, atmosfera a câștigat atât prin caracterul său de obiectivă sociabilitate, cât și prin aducerea în discuție a problemelor complexe ale culturii, literaturii și limbii române, ca o experiență colectivă, personală și conștient elaborată, în fond: orientările deduse din irupția anului 1989, meditațiile istorice și realitatea brutală a peisajului, prielnic celor mai neașteptate și vii dezacorduri și acorduri, privitoare la însumarea dreptului judecării marilor personalități, a literaturii din perioada comunismului, a denaturării scriitorilor noștri celor mai valoroși, a revistelor literare, a integrării diasporei. De remarcat și de reținut participarea auditoriului, relevantă prin cadentele asumării termenilor puși în discuție, oneștenii aducând prin prezența

lor neabătută la aceste întruniri culturale, zestrea lor de maturitate educativă, care include deopotrivă pe adult și pe tânăr, acesta din urmă ajuns parcă aici la vârsta adultă, fără a-și trăda imaginea sa ideală. Exemplu fiind participarea la recitalul „Poetul în Cetate” unde alături de nume deja consacrate, s-au bucurat să-și probeze calitatea începutului în public mai larg, Emilia Prisăcaru și Eugen Constantin, remarcabil prin opțiunea lui de „profundă cordialitate a manifestării din partea cenzurii literare *Sburătorul*. La fel și Felix Lupu care, din sficiune, deși autor al unui volum de versuri și poeme în proză, el fiind exponent al artelor plastice, a apelat la vocea tinerei actrițe, Rodica Lazăr, de la Teatrul Bulandra, ambii originari din Onești. Tot ca dezbateri și nu ca simplă expunere, s-a derulat întâlnirea în „universul calinescian” din Galeriile Fundației, pe tema *Repere publicistice*. Nu s-a mai ținut seama de numărul publicațiilor propuse în program, ci – prin Nicolae Breban, Aura Christi, Carmen Mihalache, Al. Dobrescu, Viorel Savin și Cornelia Ștefănescu s-a accentuat formula și rolul revistelor literare, condiția materială necesară apariției lor, legea sponsorizării, legea cărții, la 14 ani de la Revoluție, problema cronicarului literar, a edițiilor, a traduce-

rilor și a liberalismului prost înțeles. Același principiu, acum axat mai ales pe dialog, a fost adoptat în întâlnirea de la Tescani, protagoniști fiind prof. Elena Bulai și prozatorul Nicolae Breban. Întâlnire sfârșită festiv prin recitalul muzical extraordinar, susținut de pianistul Viniciu Moroianu. Cu un caracter, voit oficial s-a impus atenției festivitatea de deschidere, prin cuvintele prof. Const. Th. Ciobanu, salutul din partea Primăriei, rostit de prof. Dobrică, în calitate de consilier municipal, și de Nicolae Breban din partea Uniunii Scriitorilor. Tot lui îi revine plăcuta misiune de a numi premiații Zilelor Culturii Calinesciene, Cornelia Ștefănescu, Premiul *Opera omnia* al acestor Zile, pentru operă și permanentă prezență la programele Fundației Naționale „G. Calinescu” și Eugen Simion *Marele Premiu* al Zilelor Calinesciene. Juriul de premiere a fost format din Nicolae Manolescu, Alex. Ștefănescu, Alexandru Zub și Const. Th. Ciobanu și, președinte, Nicolae Breban. Înaintea acestui ceremonial și ca o pregătire a lui, Acad. Eugen Simion a susținut prelecțiunea *Cultura română în perspectiva globalizării*. Festivă, sedința s-a încheiat cu un recital de poezie română contemporană, susținut de actrița Rodica Lazăr, în acompanierea la chitară clasică a lui Ionuț Militaru. Fără să rămână sever monumentală și această întrunire a depășit regula jocului, probând calitatea vie și coerentă a dezbaterii. Sunt de reținut felicitările adresate de Președintele Academiei Române „pasiunii și îndărătniceii, în sens pozitiv” ale organizatorului Const. Th. Ciobanu de 35 de ani, al acestor întâlniri, promisiunea ca, din 2004, Academia Română și Uniunea Scriitorilor să se unice în organizarea dezbaterilor. Ca o mare promisiune este perspectiva întâlnirii, la Onești, a celor cu veghe neobosită, „pro și contra”, față de opera lui G. Calinescu.

Printre participanți s-au numărat Ion Beldeanu, Constantin Berdila, Nicolae Breban, Elena Bulai, Aura Christi, Const. Th. Ciobanu, Eugen Constantin, Al. Dobrescu, Dan Dumitrescu, Al. Dumitru, Gabriel Fornica, Andrei Grigor, N. Iliescu, Felix Lupu, Carmen Mihalache, Ion Moraru, Lucian Orășel, Emilia Prisăcaru, Mădălina Pușcalău, Dan Sandu, Eugen Simion, Viorel Savin, Cornelia Ștefănescu, Gh. Vidrașcu, Petru Zugun. (C. Ș.)

cerșetorul  
de cafea



de Emil Brumaru

## „Aparițiile” lui Svidrigailov

Stimate domnule Lucian Raicu,

Svidrigailov a stat șapte ani la țară și nu uită mereu să se plîngă sau să se laude cu performanța asta! Eu am stat treisprezece ani la țară, deci, aproape dublu!

Camera în care-și petrece ultimele ore Svidrigailov e, ca și cea a lui Rodea, foarte strîmtă și tapetată în galben. Hotelul „Adrianopol”. Comandă „vițel și cea”!!! Totul e meschin *nefiresc* de meschin. O înscenare!

Toate „aparițiile” lui Svidrigailov în fața lui Rodea au ceva neverosimil, ceva suspect, ca și cum ar fi vorba de un emisar trimis din cealaltă parte. Sint trei. *Prima*. Rodea se trezește. „Răsufăla adînc, dar, ciudat, *visul parcă tot mai continuă*: ușa odăii era dată la perete și în prag se afla un necunoscut care-l privea cu atenție.” R. închide la loc ochii. „O fi tot vis sau nu?” Urmează o pîndă încordată, de vreo zece minute în care timp Rodea îl urmărește printre gene. Cînd, în sfîrșit nemaiputînd îndura tensiunea, Raskolnikov îl întreabă ce vrea și acesta se recomandă: Arcadi Ivanovici Svidrigailov, primul exclamă: „Svidrigailov? Ce prostie! *Nu se poate!*” De ce nu se poate? Puteți să-mi răspundeți, stimate domn? *A doua*. E la fel o „apariție” neașteptată, de necurat, de duh. O spune însuși Dosto: „În mijlocul acestui public *răsări deodată* Svidrigailov.” Ca și prima dată, Rodion rămîne stupefiat: „Raskolnikov îl privi uimit, *neînțelegînd de unde apăruse...*” Uluirea lui atinge și depășește limitele cînd află că acesta *știe tot*. *A treia*. Acum R. își dă seama „*că de mult avea nevoie de Svidrigailov*.” „Dar de ce anume?” Îl caută, dar îl înțîlnește tot într-un mod neașteptat. „Raskolnikov voi să se întoarcă și să plece, *nedumerit că apucase pe bulevardul X*, cînd, într-una din ultimele ferestre ale tracturii, îl zări pe Svidrigailov care ședea cu pipa în gură la o măsură în fața geamului. *Acest lucru îl miră grozav*, îl sperie *chiar*.” Urmează o nouă pîndă, ca și prima dată, în care fiecare se prefăce că nu-l zărește pe celălalt, urmărindu-se de fapt reciproc. De data asta *cedează* Svidrigailov: „Haide, haide, intră dacă vrei, *sînt aici!*” Acest „sînt aici”, spus pentru a-l încredința pe R. că el, Svidrigailov, *chiar este acolo* sună bizar. Bizar e și faptul că Svidrigailov vrea să șteargă impresia de neverosimilitate a întîlnirii spunîndu-i lui R.: „Păi, ți-am vorbit chiar despre acest tractir și nu-i nici o minune că ai ajuns aici; ți-am explicat drumul, ți-am arătat locul unde se află și ți-am spus la ce oră mă poți găsi aici. Îți amintești?” „Am uitat, răspunse cu mirare Raskolnikov.” Ei bine, nu a uitat, pentru simplul motiv că nici nu avea ce să uite; Svidrigailov nu i-a explicat niciodată nici „drumul”, nu i-a arătat nici „locul”, nu i-a spus nici „ora”. Totul e o „scamatorie” și S. caută s-o facă plauzibilă. Cele trei „apariții” ale lui Svidrigailov au ceva din aerul „aparițiilor” soției acestuia (tot trei), Marfa Petrovna, după moarte!

Rămîn cu impresia, după ce termin de citit *Crimă și pedeapsă*, că *personajul principal* nu-i Raskolnikov, ci Svidrigailov. Oricum, acesta are mult mai mult bun simț decît primul. Și, deși Dosto afirmă mereu că-i antipatic, mie îmi este foarte simpatic. Svidrigailov, într-o anumită măsură, e cehovian. Plictiseala, uritul lui, dezabuzarea, faptele bune (autentic bune) îl fac *mai uman* decît pe înrîncenatul R.

Cu stimă și afecțiune,  
18-VIII-1980

Emil Brumaru

Biblioteca Paulo Coelho

150 000 lei

PAULO COELHO  
Unsprezece minute

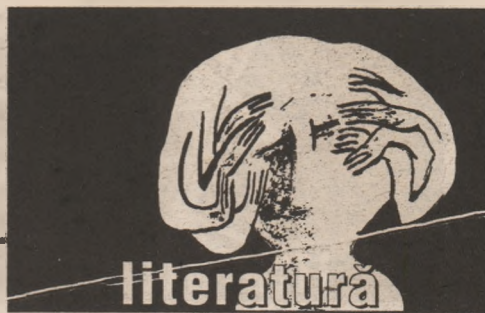
120 000 lei

PAULO COELHO  
Manualul războinicului luminii

nr. 39 • 1 - 7 octombrie 2003

România literară 7





## Linia

Doamne, ce risipă!  
Cum aruncam cu secundele, cu minutele  
Cu orele, cu zilele, cu săptămânile, cu anii!  
Trecătorii se îngrămădeau să le prindă din aer  
Nu le venea să creadă  
Prietenii încercau să mă oprească  
Dușmanii spuneau:  
Are ea vreun motiv, vreun câștig  
Nu e nimeni atât de nebun...  
Dar eu eram  
Eu continuam să risipesc ștergând  
Linia care desparte  
Sublimul de ridicol  
Lăsându-le să se verse unul într-altul  
Cum fiecare se varsă uneori în sânge...

## În absența sunetelor

Tu, Doamne, care ne lași să alegem  
Între atâtea simțuri  
prin care lumea ne împiedică  
Să fim atenți la noi înșine,  
Ai încercat să mă ajuti.  
În absența sunetelor  
Văzduhul devine compact,  
O piatră moale  
Prin care se vede  
Din când în când  
O pasăre vâslind  
Ca și cum și-ar pipăi  
Drumul cu-aripa  
Între pereții capitonati  
Ai universului.

## Și totuși...

Cum aș putea să-nțitez  
Să sufăr de propria-mi lumină,  
Când ea nu e rază, ci miez,  
Noroc mai puțin decât vină

Și vină atâta cât crez  
În binele ce va să vină  
Pe cel mai înalt meterez  
Suit înspre noaptea vecină.

Și totuși, și totuși desfid  
Timpul stingându-se-n mine  
Ne-nvinsă de rău sau de bine,

Doar tot mai ridicolă când  
Descopăr noi ceruri pe rând  
În burta aceluiasi chit.

## Pe fațada unei catedrale

De-atâtea decenii atât de aproape,  
Încât limitele au putrezit  
Și-au căzut  
Și substanțele au început  
Încet încet să se tulbure,  
Să se amestece,  
Să fermenteze-mpreună  
Aceleași idei,  
Boli comune.  
Mirarea ca un fruct  
Crescut din greșeală  
În alt arbore,  
Gândul că totul  
Ar fi putut fi altfel.  
Două trunchiuri  
Crescute din aceeași tulpină



Fotografie de Ion Cucu

# Ana Blandiana

Pe fațada unei catedrale,  
Săpate în piatră: o poveste  
Pe care nu mai știe nimeni  
S-o spună

## Îngeri bătrâni

Îngeri bătrâni urât mirositori  
Cu iz statut în penele jilave,  
În părul rar,  
În pielea scâmoșată de insule de psoriazis,  
Hărți scorjite adânc  
Ale unor înspăimântătoare țărâmurii necunoscute...

Prea triști pentru bunevestiri,  
Prea slabi pentru sabia de foc,  
Se lasă-ngropați dormitând  
Ca niște semințe pe care le sameni,  
Cu dureri reumatice la încheieturile aripelor –  
Tot mai ascunse-n pământ,  
Tot mai moșnegi, tot mai oameni...

## Iluzie

De nescos, de nespus,  
Cele două triumfiuri

Cu vârful în jos,  
Cu vârful în sus,  
Înlănțuite, întrepătrunse  
Raze de sex contrar  
Într-un singur animal  
Devorându-se pe sine însuși cu dor.  
Lumină plăcută zeului incitator  
Care naște realitățile rostindu-le  
Rar  
Rând pe rând:  
Femeie, bărbat, floare, nor,  
În limbajul crepuscular,  
În centrul neantului sfânt  
Există un zeu care se crede cuvânt...

## Op

Timpul scrie pe trupul meu versuri  
Atât de complicate încât  
Aproape de necitit,  
Își notează pe pielea mea ideile  
Fără să mă întrebe.  
Literale lungi, răsucite, superbe  
Mi le încolăcește pe gât,  
Îmi mazălește în jurul ochilor,  
În jurul buzelor raze subțiri,  
Le îngroașă.  
Apoi, ca la sfârșitul unui op,  
Se iscălește pe fruntea mea încă rotundă.  
Fără să mărturisească  
În ce scop  
Transmite prin mine  
Aceste mesaje  
Și cine  
Va trebui să mă citească  
Și să îi răspundă.

## Ziar

Dușmani dac-ar fi într-o luptă,  
Dar nu-i decât goană spre vârf –  
Se-mping laolaltă, se-nfruptă  
Și-s vii precum viermii în stărv

Și țara e vie la rândul-i  
De cancerul care-o devoră.  
O, Doamne, încearcă să-i mântui  
Pe cei onești măcar o oră!

Nu te speria, nu sunt mulți,  
Încearcă măcar să-i ascuți  
Dacă nu poți să îi scapi:

Neticaloși, fiindcă slabi,  
Copii dizolvați în adulți,  
Mare-ncălțită de crabi...

## Fericire

Mai greu de suportat  
decât fericirea nu e nimic  
Sau în orice caz  
posibilitatea de a avea totul  
Pe care în această parte de lume  
O numim fericire.  
A fi totul este dimpotrivă  
O exultantă suferință.  
A fi totul înseamnă a fi în stare  
Să suferi în locul tuturor,  
A încerca să vezi cum e și fii celălalt,  
să fii altul,  
Cum e să nu mai fii tu,  
Cum e să nu mai fii. ■





## semn de carte

de Gheorghe Grigurcu

## Între două stări-limită



ETERANUL echinoxist Ion Mircea (născut în 1947) socotește poezia drept un sacerdoțiu: „Poezia este una dintre cele mai vechi religii de pe pământ. Ea e ambasada etimologică a Creației și însoțește pe tot în spirit drumul de la profan la sacru. În esența ei, această religie este prezentă în toate celelalte religii”. De remarcat reversibilitatea nu lipsită de orgoliu a comparației, deoarece religia însăși apare estetizată. De altminteri, nu se poate vorbi despre factorul religios în poezie, în chip convingător, dacă acesta nu-i este consubstanțiat. Transilvan tipic, Ion Mircea are vocația transcendenței, oficiată într-un limbaj solemn, cvasiliturgic, croit pe o trăsătură endemică, exprimată cu eclatanță de poezii toposului, de la Lucian Blaga la Ștefan Aug. Doinaș. Succint, l-am putea defini drept un blagian trecut prin avangardă. Asocierile dintre autorul *Istmului* și autorul *Nebănuitelor trepte* se pot susține prin considerarea unui element comun care este nostalgia „paradisului pierdut”. Iar mentalitatea avangardistă, atît de abrupt inovatoare, dramatic despărțită de practicile trecutului, jinduiește în fond după o genealogie, după o integrare, fie și foarte lejeră, care s-o acrediteze în lumea culturii (din simțămîntul obscur că în sfera acesteia generația spontană nu e cu puțință). „Cel dintîi lucru la care aspiră un curent nou ce luptă împotriva tradiției, nota Blaga, este de a-și crea o tradiție”. Consfințindu-și punctul de plecare mistic, Ion Mircea săvîrșește un amplu ocol în regiunea stufoasă a rebeliunii suprarealiste spre a se întoarce la nucleul spiritualist iradiant. Strategic vorbind, e o manevră cit se poate de favorabilă creației, căci improspătează „fondul” adorației care aspiră spre austeritate, spre deverbalizare, prin „forma” asociației luxuriante, lăsată liberă cu condiția de-a accepta filigranul metafi-

zic. Prin nebuloasa fertilă a expresiei transpare năzuința către unitatea primordială, în tonalități romantice, exaltat nocturne: „eu nu m-am născut pentru a fi văzut./ între laptele vizibil al mamei și laptele invizibil al tatălui/ e o zi și o noapte și noaptea e fără sfîrșit” (*Terra ballerina*). Sau ca o evocare a Genezei, punctînd idealul platonician al androginului: „Preabunul n-a făcut/ omul în afara omului/ pînă astăzi bărbatul e în femeie/ și femeia-n bărbat./ ca un pendul care ne traversează/ cum ar purta un animal invizibil/ în lesă pe străzi/ cineva plimbă prin noi/ androginul în lanțuri./ lătratul lui roșu/ se aude cînd se vede./ la sfîrșitul veacurilor/ bărbatul va fi femeie și femeia/ bărbat” (*ibidem*). Sub egida Noptii absolute, resimțite ca o anamneză (*Mic decalog al Turnului Eiffel*), e situat încă o dată acest Eros suferind de conștiința scindării mutilante, alinat printr-o calofilie lacrimogenă: „Noaptea trece dureros de încet. ardeam/ de nerăbdare să ne revedem/ am pătruns unul în celălalt ca două săbii/ de la singele dreptului Abel pînă la/ singele lui Zaharia, fiul lui Varahia./ pe care l-ați ucis între templu și altar./ Apoi ne-am smuls/ unul din altul/ ca două săbii/ și ca două națiuni de grauri/ și astfel am intrat în Veneția./ era singe pe străzi/ soarele se înălțase/ era timpul/ de-aceia împodobindu-l cu pene și flori/ am dat drumul violoncelului plin cu lacrimi pe apă” (*Veneția*).

**A**BIL regizor al „stării de poezie” care poartă normele sale inexorabile, Ion Mircea o extinde în direcția dublu profitabilă a belșugului de corespondențe. Pe de o parte, „starea” în cauză se străduiește a reface modelul universal, neadmițînd granițe și parcelări (însăși utopia telului degajă calorii lirice), iar pe de altă parte slujește productivitatea poetică în sine, statuînd o mirabilă armonie în (aparenta) dizarmonie: „Printre atîtea primejdii, printre atîtea «nu»-uri, printre atîtea neasemănări, Poezia – pentru a spune ca Zimmer despre Maya – pune un «și» între incompatibilități” (*Poezia*). Aidoma lui Orfeu (dar și Sfîntului Francisc), bardul nos-

tru intenționează a se adresa nu numai omului, ci și dobitoacelor, plantelor, pînă și mineralelor, cuprinse într-o acoladă de metaforică iubire. Iubire care se întoarce de la obiect la subiect: „Probabil că Orfeu, cînd vorbea despre puterea miraculoasă tîmăduitoare a pestemateilor, în poemul *Pietrele rare*, urmărea nu doar să prezinte pietrele prețioase omului, ci și să-l recomande pe om nestemateilor!” (*ibidem*). Ceea ce în pictură ar constitui o „natură moartă” se însuflește de viața tainică a „incompatibilităților” convertite în analogii, devenind un tablou, cum ar fi spus Croce, al unei „incoerențe coerente”, pulsînd de viața secundă a textului, încordat de dorința de a cuceri *la meraviglia*, pe care contextul suprarealist o favorizează: „întră. adulecă aerul dulceag de pădure cubică al încăperii./ nimeni cît cuprinzi cu ochii. piciorul i se cufundă în nămolul verde/ al covorului. în dreptul sexului amplu al flăcărilor din cămin/ haiku-ul pîntecului ei pulsează. toate obiectele plutesc/ dansează ca în interiorul unei lacrimi. o carte-i poposește/ între buze. o gustă. bibliotecă/ o tabacheră cu tutun din Țările de Jos/ toate o ameteșc și o fac mai ușoară. cînd/ își ridică privirea pe unul din rafturi/ într-un borcan cu ploaie o mică făptură aidoma ei/ dar nu mai mare decît un ciorchine de strugure./ cornul încă moale/ și transparent departe de a fi/ o lance e încă bont pe frunte. ea simte primejdia/ de altfel e timpul să se întoarcă. dincolo de ușă/ înaltă și bombată ușor o altă ușă: tapiseria” (*Poveste cu licornă*). Sub presiunea inefabilă a atîtor materialități străbătute de empatie, poetul ajunge a-și suspenda eul. Generos, acordă întîietate obiectelor precum și privirilor celuiălt, care se cuvine a contempla, prin transparența ființei auctoriale, spectacolul universal bizuit pe ideea de *correspondencia*. „Pentru mine eu sunt demult invizibil/ o corabie de nuiel de la o singură prin întuneric/ o pelerină albă de ploaie un riu de scrum/ un ceas de mină înfrunzind lîngă o cană cu apă./ privirile tale mă aproximează și mă străbat/ și dincolo cad la pămînt ca un păr despletit: (*O corabie de nuiel*). Caricatură însăși (în cheia unui Tristan Tzara) devine gravă, o, am zice, caricatură elegiacă: „Eram numai noi/ și soarele roșu/ ca un pește cu nasturi așezat în fotoliu./ am întregat-o n-ai vrea/ să ai un falus/ și un tată cu un singur ochi?// mi-a răspuns: am/ cunoscut anii trecuți un domn/ care-și purta peste tot propriul singe/ într-o valiză de mină” (*Valiza de mină*). Astfel poezia se identifică cu rețeaua de infinite relații

ce ar putea restaura cosmosul, suportînd fascinația dureroasă a unui infinit totuși intangibil, precum un alt subtext metafizic al discursului.

**P**ENTRU Ion Mircea, universul reprezintă un model dinamic prin excelență. De unde jocul formelor pe care-l cultivă, atît în sensul mobilității ce alcătuiește mecanismul intern al avangardei, cît și în cel al reflectării paradigmei universale. Prin ea însăși, ca și prin spectrul său filosofic, poetica sa e heracliteană. Între libertate, formă, om și Dumnezeu funcționează o relație astfel aproximată: „Muselmanii afirmă că omul e o formă fără libertate, iar Dumnezeu o libertate fără formă. Ei bine, pentru o clipă sau pentru o seară, Poezia oferă omului libertate, iar infinitei libertăți a lui Dumnezeu formă. E, oare, puțin lucru?” (*Poezia*). Așadar „libertatea” poetului s-ar putea cumpani cu „forma” lui Dumnezeu. Totodată în concepția bardului nostru formele sînt interșanjabile: „iubitule/ mi-ai spus cîndva că soarele/ e întunericul lui Dumnezeu/ dar soarele vai nu e/ cel mai din urmă și cel mai adînc întuneric/ iată eu sunt odaia cu ferestre în locul ușilor/ vino și locuiește-mă/ ia-mi forma dîndu-mi forma ta și orbînd/ luminează întunecîndu-mă” (*Terra ballerina*). Maleabilitatea formelor, necurmătele lor metamorfoze sugerează viața universului răsfrîntă în verb, potențată prin substanța lui germinală specifică. E o întîlnire a primordiilor sacrale cu tehnica suprarealistă care țîntește nobila lor restituție: „dacă atingerea e o apă stătătoare/ mîngierea e o apă curgătoare/ inima ta e o țară bogată în ape/ de șes și de munte/ are ieșire la fluviu la mare/ inima ta e o țară cu un singur locuitor/ iubitule/ inima ta e o patrie/ sunt patriot” (*ibidem*). Ion Mircea captează nerăbdarea înfățișărilor lumii fenomenale de-a se schimba, presiunea lor lăuntrică doritoare de-a fixa mișcarea pură, aidoma acelor imagini cinematografice care surprind în cîteva clipe mișcarea lentă a norilor sau laborioasa ecloziune a unei flori. Însuși conceptul de „viteză” se lasă încărcat de un fior poetic: „piatra/ a fost odată lumină/ și lumina a fost odată lumină/ dar piatra dar piatra/ dar lumina dar lumina./ avidă mulțimea/ privește-n spre ultimul vagon/ și ca un pește fusiform/ cu zeci de capete de om ieșindu-i din trup/ trenul trece prin mine pe lîngă mine./ bărbatul este aici/ femeia nu este niciodată cu totul aici/ ea întrece-n/ vitează viteza/ instantanee de-a pururi ca frumusețea./ Femeia e fascinată/ de spatele bărbatului/ cum el

aleargă în timp/ interiorul lui/ ca un copil care și-a scăpat în praf ochelarii/ rămîne în urmă” (*ibidem*). Modificîndu-se văzînd cu ochii, măștile lunii se vădesc a fi purtătoare ale unei forțe care nu se mulțumește cu acest proteism fabricitant, care vrea să le multiplice precum un însemn al prolificației. Parcă din teama demonice sterilități, chipurile se înmulțesc: „bărbatul e în umbră/ deși nu e nimeni în jur nici un corp/ care să-l umbrească./ în sfîrșit/ părăsește umbra și poate fi văzut./ privit din profil are trei chipuri/ unul peste altul ca un palimpsest/ primul e al lui/ al doilea e al tatălui femeii/ și al treilea e chipul străluminat/ al primului bărbat al femeii” (*ibidem*). Ori, în simetrie, suferă o reducere, însă una relativă, deoarece se ivește un insert semnificînd ficțiunea în ficțiune aducătoare de multiplicare: „Au inventat/ omul bidimensional./ l-au bătut în cuie/ pe un zid./ i-au decupat singele/ era alb ca varul./ au proiectat pe suprafața lui/ un film/ cu oameni care plîng/ în bezna unei săli de cinematograf” (*omul bidimensional*). Dar pentru a surprinde o asemenea uimitoare transformare a obiectelor e nevoie de un instrument optic special, altul decît ochiul uman obișnuit. Vederea tinde a deveni viziune, așternînd asupra realului culorile subiectivității indomptabile: „ochii tăi verzi tu vezi totul în verde/ ai pătat absolut totul cu verde/ pămîntul și frunzele/ soarele noaptea și invizibilul” (*O corabie de nuiel*). O astfel de capacitate vizionară este ubicuă sau microscopică sau radical transformatoare: „unul/ pretindea că vede peste tot/ și are o mulțime de ochi implantați de jur împrejurul capului/ ca niște rulmenți./ altul vedea ca printr-o sită și distingea/ entitățile nisipului cum distingem noi/ orașele și stelele./ un altul răsturna cu ochii/ lumea cu susul în jos” (*Privitori și privighetoni*). Viziunea vădîndu-se asociabilă cu senzația de orbire mîntuitoare ca o infirmitate divină: „pe drept cuvînt se crede că e orb deși pe drept cuvînt/ el vede cu tot trupul de parcă ar fi apă./ adevăr zic vouă: celui care plînge/ Dumnezeu îi umblă pe pleoape” (*Luna neagră sau cît de frumoasă e femeia care a născut un orb*).

Ion Mircea e un poet intens care confruntă două stări-limită ale artei d-sale, transcendența care e supravorbă, riscînd a „amuți” textul dizolvat în trăirea extatică, și aventura destruc-turării sensibile, a „dezordinii” care poartă numele de avangardă, riscînd a sufoca textul cu un exces de materialități în debandadă. Neutralizîndu-se reciproc, cele două primejdii sînt constrînse a se manifesta ca surse energetice ale creației. ■

Ion Mircea: *Socul oxigenului*, Editura Vinea, 2002, 72 pag.





## la o nouă lectură

de Alex. Ștefănescu

**M**IRCEA Iorgulescu s-a impus ca o voce critică autoritară la începutul anilor '70, când, publicând săptămânal în *România literară* recenzii despre cărțile de proză, a oferit cititorilor un spectacol înfricoșător, dar așteptat de multă vreme: ghilotinarea nemiloasă a scrierilor mediocre. Ulterior însă, criticul cu figură de sfânt justițiar, coborât parcă de pe pânzele lui El Greco, a devenit mai sociabil și mai calculat. Din când în când s-a mai auzit în urma lui câte un vaier (de exemplu atunci când le-a făcut portretele în apă tare lui Cornel Regman și Al. Piru), dar, în general, numele prea cunoscute și prea influente au dispărut din rândul victimelor. Talentul de polemist al lui Mircea Iorgulescu a rămas să se manifeste în plan teoretic, prin luări de atitudine cu caracter general, împotriva unor fenomene, tendințe și mentalități.

Intransigentul și până la urmă adaptabilul critic literar (născut la 23 august 1943 la Valea Calugărească, în județul Prahova, absolvent al Liceului din Urlați și, în continuare, și al Facultății de Limba și Literatură Română a Universității din București) și-a făcut ucenicia, timp de câțiva ani (1968-1970), la ziarul *Munca*, fiind coleg, printre alții, cu Dana Dumitriu. Apoi, odată cu prozatoarea, s-a transferat la *România literară*, unde a lucrat până în septembrie 1989, când a părăsit România și s-a stabilit la Paris.

La *România literară* a intrat în faimoasă, aproape legendară echipă de critici literari care, în plină ofensivă a propagandei comuniste, s-a constituit ca o instanță de judecare a literaturii de pe o poziție estetică: Nicolae Manolescu, Lucian Raicu, Gabriel Dimisianu, Valeriu Cristea, Eugen Simion ș. a. Nota distinctivă a activității lui Mircea Iorgulescu a reprezentat-o combinarea criticii literare cu publicistica, pentru care avea și are - în mod evident vocație (și pentru care a făcut probabil o pasiune în perioada petrecută la ziarul *Munca*).

Cărțile sale de critică pot fi considerate mai curând cărți de publicistică literară. Este vorba despre volumele: *Rondul de noapte*, Buc., CR, 1974, *Al doilea rond*, Buc., CR, 1976, *Scriitori tineri contemporani*, Buc., Em., 1978, *Fișcul ca excepție*, Buc., CR, 1979, *Critică și angajare*, Buc., Em., 1981,

*Ceara și sigiliul*, Buc., CR, 1982, *Prezent*, Buc., CR, 1985.

În bibliografia sa figurează și o antologie de proză scurtă contemporană, *Arhipelag*, Buc., Em., 1981, studiul-pledoarie *Spre un alt Panait Istrati*, Buc., Min., 1986, ca și mult citatul *Eseu despre lumea lui Caragiale*, Buc., CR, 1988, care avea să apară cu adevăratul lui titlu, respins de cenzură, *Marea trancăneală*, abia după 1989.

În 1989, când a cerut azil politic în Franța și a vorbit, invitat de Monica Lovinescu, la *Europa Liberă*, Mircea Iorgulescu a mărturisit cu candoare că el este cel care scria de obicei articolele politice nesemnate de pe prima pagină a *României literare*. Ideea era că le scria în joacă, parodiind limba de lemn și persiflând în felul acesta, discret, autoritățile comuniste (explicație care însă n-a convins).

După ce a colaborat un timp la *Radio France Internationale*, s-a angajat la *Europa Liberă*, unde a făcut publicistică frenetică (politică, nu literară) până în 1999. În aceste împrejurări s-a dovedit a fi un erudit al știrilor de ultimă oră, capabil să interpreteze aceste știri rapid, din mers, cu o sagacitate ploieștească și cu o elocvență de avocat.

În prezent colaborează din nou la *Radio France Internationale* și semnează cronică literară în revista *22*, încercând să se relanseze ca un critic literar sever. Din nefericire, comentariile sale de acum, deși elaborate atent, suferă de suficiență, de tendința de a da lecții scriitorilor din România cu morgană a unui trimis al lumii civilizate, dezgustat de obiceiurile unor primitivi.

\*

Un exemplu de exigență, dar și de paradă de exigență îl constituie volumul *Scriitori tineri contemporani*. În prefață, criticul vorbește cu încredere și însuflețire despre creația literară a scriitorilor tineri "formați și ca oameni, nu doar ca artiști, în anii de după Eliberare, și ale căror începuturi se circumscriu în general momentului cultural și literar de după 1964-1966", afirmând că "în nici un alt moment din istoria literaturii române n-a existat o asemenea «explozie» de talente ca în perioada căreia îi aparțin scriitorii prezentați" în carte. În schimb, în profilurile critice propriu-zise este cu consecvență atât de rece și expeditiv încât te întrebi dacă nu cumva introducerea reprezentă o simplă formă de complizență sau chiar o ironie.

În spațiul criticii care spune

nu, Mircea Iorgulescu se dovedește a fi, încă o dată, un expert. Chiar dacă la el negația nu devine un captivant foc de artificii al inteligenței, ca la Eugen Ionescu sau Ion Barbu în scrierile lor de tinerete, acțiunea însăși de demistificare se constituie într-un spectacol. Desființarea producțiilor literare fără valoare este realizată cu calm și cu gesturi sigure, ca dezamorsarea bombelor de către pirotehniști. Iar această tehnică eficientă, operativă n-are cum să nu placă într-o literatură în care (aproape) toată lumea laudă pe (aproape) toată lumea.

Numeroase pagini ale cărții ilustrează capacitatea lui Mircea Iorgulescu de a clasa rapid, ca pe bandă rulantă, "dosarele" unor scriitori minori sau de-a dreptul inexistenți din punct de vedere literar. Metoda constă într-o descriere succintă a reliefului producției literare luate în discuție, descriere care, după ce se încheie, lasă impresia că, oricum, *altceva n-ar mai fi de spus*.

Datorită unui anumit fler, criticul reușește în cele mai multe cazuri ca, în urma unei răsfoiri sumare a cărților, să ajungă la identificarea unor dominante stilistice. Există însă și situații când lipsa de atenție și răbdare duce la ignorarea unor aspecte importante sau chiar la escamotarea valorii evidente a unor scrieri. Despre Al. Protopopescu, Mircea Iorgulescu afirmă, de pildă, că ar fi autorul "unui volum de versuri prozaic reflexive" (este vorba de *Exilul imaginărilor*, apărut în 1968), când, în realitate, versurile din acest volum sunt, în marea lor majoritate, fanteziste și ironice.

*Marea trancăneală. Eseu despre lumea lui Caragiale*, carte considerată de unii comentatori, în mod abuziv, un pamflet la adresa stilului de viață românesc din timpul lui Ceaușescu, este un eseu inteligent și alert, remarcabil prin curajul (intelectual) de a regândi, dintr-o perspectivă proprie, opera caragialiană. Mircea Iorgulescu și-a înscris fără complexe numele pe o listă pe care mai figurează Titu Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu, Paul Zarifopol, Șerban Cioculescu, Mihai Ralea, Tudor Vianu, G. Călinescu, iar dintre contemporani - Zoe Dumitrescu-Busulenga, Șt. Cazimir, Gabriel Dimisianu, Al. Călinescu, I. Vartic și alții.

Criticul mărturisește de la început că a fost dificil să recitească fără prejudecăți textele lui Caragiale, din cauza presiunii exercitate asupra conștiinței lui de imensa bibliografie critică existentă. Cum să spui în aceste condiții ceva nou? Soluția a fost următoarea: "Am încercat să uit, pentru a scrie

# Mircea Iorgulescu



Fotografia de Ion Cucu

acest eseu, tot ce știam, tot ce am învățat și am citit despre Caragiale."

Neintimidat, de exemplu, de autoritatea lui Mihai Ralea, Mircea Iorgulescu se situează la mare distanță de aprecierea acestuia că lumea lui Caragiale ar fi "idilică". În *Marea trancăneală* el demonstrează, dimpotrivă, că această lumea seamănă cu un carnaval grotesc, în care singura preocupare - și formă de existență - o constituie vorbitul fără rost, la nesfârșit, și în care se cultivă valori morale răsturnate, la mare preț fiind calitatea de pișcher și de șmecher. Veșnica pâlăvrăgeală a personajelor caragialiene este descrisă și analizată de critic cu un sarcasm de zile mari:

"Fiindcă ei vorbesc pentru a trăi; mai exact, pentru a se iluziona că trăiesc. Vorbitul nu este pentru ei nici mijloc, nici scop: este o formă de viață. Ei vorbesc așa cum peștii înoată și păsările zboară. A vorbi înseamnă în această lume a exista, iar vorbitul ține loc de orice. Este o activitate absorbantă, cu funcții complexe și întrepătrun-

se. Este și un drog, narcotizează, dar este și un înlocuitor perfect de existență în real: trancănitul ca ultimul stadiu al mistificării trăitului. Și e, în același timp, și un surogat de mântuire: să vorbească e tot ce le-a mai rămas acestor oameni; e tot ce mai pot face.

Ei se exilează în limbuție.

Și vorbesc. Trancănesc, fleacăresc, pâlăvrăgesc, sporovăiesc, bat câmpii. Delirează. Strigă, spumegă, țipă, scrâșnesc, se vaicăresc, bârfesc, amenință, apostrofază, ridiculizează, protestează, colportează, comentează, tachinează. Vorbesc la nesfârșit, dezlanțuit, incoerent, dezarticulat, aberant, nebunește, fără să spună, cel mai adesea, nimic, dar mereu cu o energie ineputabilă."

Această interpretare critică a operei caragialiene revine, în fond, la esența *satirică* a viziunii marelui scriitor, esență care de-a lungul timpului a fost tot mai mult ignorată de exegeți, din cauza tendinței lor de a "umaniza" personajele, de a le face "simpatice", iar uneori chiar de a le atribui o filosofie. ■





# Cornel Ungureanu



CORNEL Ungureanu are înfățișarea unui savant (seamănă cu Einstein). Părul cărunt, rar și zburlit, ochii albaștri clipind nedumeriți în spatele unor ochelari mari cu rame negre, mustața inofensiv-fioroasă, totul intră perfect în portretul-robot al unui prizonier al bibliotecii care, ieșind în lume, se simte dezorientat.

Este vorba însă de un savant înzestrat cu talent literar, în genul lui Mircea Eliade. Dacă începe să vorbească în public despre literatură, el își cucerește imediat asistența. Cine face greșala să-l asculte mai mult de cinci minute ajunge dependent de farmecul lui. În aceste discursuri rostite cu o voce tremurată apar numeroase digresiuni care, în loc să agaseze, măresc plăcerea scufundării leneșe în lumea literaturii.

Cornel Ungureanu nu este niciodată grăbit, deși în viața lui fiecare minut contează. Discuția cu cei din jur – cu cei care merită o discuție – se transformă de obi-

cei într-un ceremonial al comunicării. În plus, Cornel Ungureanu găsește timp să se ocupe de tot felul de subiecte "minore", numai pentru că-i plac. El are o vocație a gratuității care ține de firea lui de artist.

Să fii profesor universitar și conducător de doctorate, să faci parte din conducerea unui periodic de mare prestigiu ca *Orizont* și să fii secretarul Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor, să ții o cronică literară săptămânală și să coordonezi cercetări științifice de anvergură privind cultura Europei Centrale, să alcătuești ediții și să scrii studii introductive sau postfețe, să călătorești în străinătate și să participi la dezbateri publice – să ai, cu alte cuvinte, atât de mari răspunderi și să te ocupi totuși, meticolos, și de studiul vieții și operei câte unui autor insignifiant, numai ca să te amuzi, iată un lux pe care doar Cornel Ungureanu și-l poate îngădui.

Insolitul personaj s-a născut la 3 august 1943 la Lugoj, ca fiu al unui notar, Corneliu Ungureanu și al soției acestuia, Elena. A copilărit la Zăgăjeni, în județul

Caras-Severin. De foarte mic și-a pierdut tatăl. "Cred că absența Tatălui - mărturisește într-un interviu din 1998, acordat lui Robert Șerban - a fost foarte dureroasă. A murit când «nu trebuia»: eu și mama am rămas, în 1951, într-un sat, sub stare de asediu. Eram străinii, eram dușmanii, eram cei de la care se trăgeau toate relele. Mama a fost făcută chiabură..." După terminarea liceului, la Caransebeș, a urmat Facultatea de Filologie, secția română-germană, la Timișoara (1960-1965) și ulterior și-a luat doctoratul cu o teză despre opera lui Vasile Voiculescu (publicată în 1984, cu titlul *V. Voiculescu și structurile literare ale Renașterii*).

Debutază cu recenzii în mai 1961 în revista *Scrisul bănățean*. Stabilizat la Timișoara, lucrează începând din 1970, neîntrerupt, în redacția revistei *Orizont*, al cărei redactor-șef adjunct este în prezent.

Numele său figurează pe copertele a numeroase cărți de critică literară: *La umbra cărților în floare*, Tim., F., 1975, *Proză și reflexivitate*, Buc., Em., 1977, *Contextul operei*, Buc., CR, 1979, *Imediata noastră apropiere*, Tim., F., 1980, *Proza românească de azi*, vol. I (*Cucerirea tradiției*), Buc., CR, 1985, *Imediata noastră apropiere*, II, Tim., Ed. de Vest, 1989, *Mircea Eliade și literatura exilului*, Buc., Viit. Rom., 1995, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I, Tim. Amarcord, 1995, *Mitteleuropa periferiilor*, Iași, Pol., col. "A Treia Europa" (coord. de Adriana Babeți și Cornel Ungureanu), 2002, *Geografie literară*, Tim., Ed. Un. de Vest, 2002, *Ioan Slavici*, mon., ant. comentată, receptare critică, Brașov, Ed. Aula, col. "Canon", 2002.

Merită consemnate și numeroasele cărți de publicistică, jurnale, memorii, lucrări cu caracter parodic-documentar: *Fragmente despre teatru*, jurnal, Iași, Timpul, 1997, *A muri în Tibet*, Iași, Pol., 1998 (evocare, în registru fantastic, a unei întâmplări trăite în China), *Introducere în viața și opera lui Petru E. Oance*, sculptor, poet și jurnalist, Ed. Modus, 2000 (monografie științifico-ironică a "operei" unui diletant), *Despre regi, saltimbanci și maimuțe*, jurnal, martie 2000 - iunie 2001, Tim., Mar., 2002.

Cornel Ungureanu a îngrijit ediții din V. Voiculescu, Ion Pillat, Anișoara Odeanu, Ovidiu Cotruș, I. D. Sîrbu și a scris prefețe la volume de Nikolaus Lenau, Jaroslav Hasek, Herman Broch, Konrad Gyorgy, Miloš Crnjanski, Danilo Kiš, Vasko Popa, Paul Miron, D. R. Popescu, Ioan Flora, Richard Wagner, Ion Miloș, Mircea Ciobanu, Petre Stoica ș.a.

Toată această activitate, caracterizată prin plăcerea de a deschide noi șantieri, înainte de a duce la bun sfârșit lucrările începute, creează o impresie de efervescență intelectuală, de anvergură a preocupărilor, dar și de dezmăț ludic, de joc de-a literatura. Cornel Ungureanu este un critic literar care nu clarifică, nu stabilește, nu sistematizează, nu ierarhizează. El doar răscolește literatura, ridicând din ea un nor de pulbere luminoasă.

Azi ne vine să zâmbim recitind articolul - cu titlul rechizitorial *O pseudo-sinteză* - publicat de Mircea Iorgulescu în *România literară* din 19 iunie 1986, ca reacție la apariția cărții lui Cornel Ungureanu *Proza românească de azi*, o carte care seamănă, prin numărul mare de pagini, 728, cu un tratat. Un mai bun exemplu de inadecvare a comentariului critic la opera comentată cu greu ar putea fi găsit. Dezamăgit de lipsa de ordine și de precizie dintr-o "sinteză" care este în realitate un visător jurnal de lectură, comentatorul tună și fulgeră împotriva autorului. El nu vede că spiritul critic al lui Cornel Ungureanu se manifestă altfel decât suntem obișnuiți.

Desen de Spiru Vergulescu



În cadrul fiecărui profil critic, Cornel Ungureanu evidențiază capricios, dar captivant legăturile complexe, insesizabile pentru alții, dintre epocă și operă. Schițează ideologia artistică (și nu numai artistică) a fiecărui autor în parte. Adoptă unghiuri de interpretare neașteptate, relevând sensuri latente ale textelor. Face comparații edificatoare sau doar excentrice (ceea ce nu este de condamnat, întrucât ne provoacă gândirea) între proza românească și proza din alte țări.

Cornel Ungureanu are un stil critic al lui, inimitabil, constând într-o desfășurare ceremonioasă a dizertațiilor și într-o ironie discretă. El este un adept surâzător al modei retro și a nu-i înțelege opțiunea este similar cu a privi cu superioritate, de la volanul unei mașini de azi, un automobil fabricat în 1900, cu care a ieșit la plimbare pe străzi un colecționar rafinat. Ca să poată fi înțelese deplin, cărțile lui Cornel Ungureanu trebuie citite de cineva dispus să intre în joc.

Aceste cărți compun o comedie (romantică) a vieții de

critic literar. În volumul *A muri în Tibet*, criticul povestește cum încearcă, la 29 decembrie 1996, ca la fiecare sfârșit de an, să-și golească camera de vrafurile de tipărituri și manuscrise adunate pe neobservate:

"Trebuie să scăpăm de ziarele, de revistele, de xeroxurile, de cărțile inutile. Va trebui să le facem baloturi-baloturi și să le scoatem pe balcon sau - de ce nu? - să le oferim vânzătorilor de cărți, băieților care au împânzit cu tarabe tot orașul. Stau de vorbă cu Emilia (ea e soția, ea e motorul, ea e sufletul ordinii, al disciplinei, al sărbătorilor care vor veni): ea a aflat că la subsol s-a instalat un crematoriu de hârtie. Putem, contra unei sume modice, să scăpăm de mormanele de hârtie. De ce mai am nevoie de ele? Pe ele se adună praful. Pe ele puiesc păianjenii. Uite, unele sunt mucegăite. O să ne asfixiem."

Printre hârtiile destinate incinerării se numără și scrieri despre Tibet sau traduceri ale unor scrieri tibetane, pe care *killer-ul* de documente le privește cu nostalgie, ca pe niște vestigii ale unei pasiuni defuncte:

"Prima serie de xeroxuri după cărțile tibetane mi-a oferit-o Franyó, la începutul anilor șaptezeci. Erau cărțile Alexandrei David-Neel, în engleză. Pe urmă Mandics, Ilieșu, Mihaies, Gioni, Popescu au început să-mi aducă ediții engleze, franceze, italiene, copii xerox după epopeea *Gaesar*, după cele 100.000 de cânturi ale lui Milarepa. Pe urmă Aurel Sabăila a început să-mi trimită xeroxuri după *Bardo Thodol*. În 1990 mi-am anunțat toți prietenii că nu mă mai interesează nici Cartea Morților, nici Tibetul, și nici Milarepa. Am încheiat, gata."

Iată însă că realitatea, cu sunetul ei strident de ceas deșteptător, îl smulge pe critic din reverii și schimbă complet datele problemei:

"În subsol se ocupa de incinerarea hârtiilor maestrul Gogu, uomo universale, măturător, gunoier, bun-la-toate atunci când e nevoie de curățenie. [...] Îi las trei saci cu xeroxuri, plec la redacție, acolo mă sună Eugen Uricaru: nu vreau să merg la anul în China?"

Un specialist în literatură a citit ani la rând texte care nu i-au folosit la nimic, iar când are nevoie, în sfârșit, de acele texte, ca să se documenteze în vederea unei călătorii, ele nu mai există, fiindcă au încăput pe mâna unui "uomo universale" din subsolul blocului. Este o situație paradoxală care evidențiază sublimul și ridicolul condiției de critic literar.

Criticul literar Cornel Ungureanu este un personaj (plin de farmec) al prozatorului Cornel Ungureanu. ■





Lucian Boz – Inedit

## Alte scrisori cătore Arșavir Acterian

Publicăm în continuare (vezi nr.33 din 20-26 august 2003) din scrisorile inedite ale lui Lucian Boz către Arșavir Acterian, comunicate revistei noastre de către Mircea Popa.

Sydney, 26 Noembrie 1992

Dragă Arșavir,

Îți mulțumesc pentru urările tale. Da! am acum 84 de ani bătuți pe muchie.

Cum ai citit scrisoarea trimisă lui Barbu, știi ce-am văzut ca spectacole și pe cine am vizitat.

Cum am precizat, marea decepție a fost filmul *Le Chêne*, film românesc cu subtitluri franceze, realizat de Lucian Pintilie. Ne-am dus, Cora și subsemnatul, cu plăcere anticipată de a vedea o realizare a lui Pintilie, de care auzisem și citisem mult bine. Ori, ambii am fost șocați de brutalitatea subiectului și de un dialog de o nespūsă vulgaritate.

Ceea ce e de necrezut este că filmul a fost făcut cu banii Ministerului Românesc al Culturii. Recent, fostele colonii africane au prezentat filme pline de demnitate. Filmul lui Pintilie ar fi putut fi semnat de cel mai crunt dușman al României, așa de deformat e felul cum e prezentată țara: ca un fel de stat barbar, brutal, violent.

Tu, care ești în legătură cu

„culturalii” de astăzi, vei putea găsi o explicație a acestei catastrofe?

Să vorbim acum de lucruri mai agreabile... Am primit cartea de interviewuri luate de-a lungul anilor de Monica Lovinescu și e excepțional de interesantă, mai ales cele câteva interviewuri luate lui Mircea Eliade. Ceea ce n'am înțeles este că la secția Cugler, nici Monica nici Cugler nu suflă un singur cuvânt despre contribuția lui Ștefan Băciu, ce nu numai că a vizitat îndelung pe umoristul în chestie, mulți ani înainte de vizita lui Niculescu (menționată de Cugler) și care, mai ales, i-a editat două cărți.

Am mai atras atenția Monicăi asupra faptului că în TIPAR-NIȚA LITERARĂ, a lui Camil Baltazar (Anul I, No. 1 – Octombrie 1929), a apărut schița lui Cugler: MATCH NUL. Sper că, la o a doua ediție, Monica va ține socoteală de observațiile mele. În orice caz, dragă Arșavir, deși am rupt orice legătură cu Băciu de multă vreme, sunt suficient de obiectiv pentru a da Cezarului ce aparține Cezarului.

\*

Horia Liman a publicat acum câțiva ani o carte: *La foire aux jeunes filles* și, recent, o carte masivă intitulată *Les Botes*. Alăturat, cronica ce-am publicat în revista lunară MINIMUM, despre care, în urmă cu câțiva ani, când am fost la Tel-Aviv, ți-am scris că, din puzde-

ria de publicații românești din Israel, e cea mai bine scrisă revistă, al cărei editor este Al. Mi-rodan.

\*

Recitesc acum pe Kundera. Ce mare scriitor! E oare tradus în românește?

Barbu îmi scrie că lucrezi, la o a doua ediție a „Jurnalului”. Ce se aude cu amintirile-portrete? Cum se face că n'au apărut încă? Cu drag și voie bună, rămân același

Lucian Boz

\*

\*\*

Sydney, 4 Martie 1993

Dragă Arșavir,

Am primit la timp și am citit ultima ta carte d'un seul trait. Totul e extrem de interesant, foarte bine scris și, întrucât mă privește, „portretul” meu e flatteur și-ți mulțumesc. Ai perfectă dreptate când afirmi cât de mare preț pun pe adevărata prietenie.

Atâtea lucruri interesante am aflat, citindu-te... Deși intim prieten cu Horia Groza, ignoram participarea lui la mișcarea esoterică bucureșteană.

Emoționantă descrierea ultimilor zile ale Jenichii. Prețioase notele lui Haig despre convorbirea cu Brâncuși, ca și epistolele lui adresate soției, unde e



Lucian Boz

vorba adesea de Mircea Eliade. Tot despre Haig. Acum câțiva ani am fost interviewat la Paris de postul de radio „Europa Liberă”; am insistat asupra meritelor pe teren teatral ale fratelui tău, aducând și precizarea că, sub pseudonimul Mihail, publicase un remarcabil volum de versuri, la care, surprins, Virgil Ierunca ce mă interviewa, a spus: „Asta n'o știam”.

Ai făcut bine că ai reprodus convorbirea Stere-Eugen, de care, mărturisesc, nu-mi aduc

aminte. Aci, o mică rectificare: Eugen n'a fost premiat pentru NU de Fundația Regală, cum spui tu, ci de revista și editura VREMEA.

Interesante și, mai ales, veridice, portretele Sahia și Temensky, ca să nu mai vorbesc de cel închinat lui Emil Botta.

Deci, să fim bine înțeleși: am fost entuziasmat de *aproape tot* ce spui în *Privilegiați și Napăstuiți*. Am spus „aproape tot” pentru că am o mare, gravă rezervă despre felul cum îți

# Ți-e sete de cultură? Bravo!

## Te aștept la cafeneaua literară

marți, miercuri, joi, vineri: 10<sup>30</sup> - 18<sup>30</sup>

### băutura – discount 25% cărțile – gratis

la parter, în expoziția dedicată artelor vizuale.

MIERCURI, 1 octombrie

Muzică live:  
Peter Saroși – pian

JOI, 2 octombrie

Teatru:  
*Recviem pentru un vis*  
cu Tamara Crețulescu

VINERI, 3 octombrie

Muzică live  
Mara & 4-Given Band

SÂMBĂTA, 4 octombrie

Muzică live:  
Sarmalele reci

DUMINICĂ, 5 octombrie

Muzică live:  
Mircea Tiberian – cvartet

MARȚI, 7 octombrie

Muzică clasică live  
Eugen Țichindeleanu

20<sup>00</sup>

20<sup>00</sup>

21<sup>00</sup>

20<sup>30</sup>

21<sup>00</sup>

20<sup>00</sup>



CLUBUL  
PROMETHEVS

FUNDATIA ANONIMUL

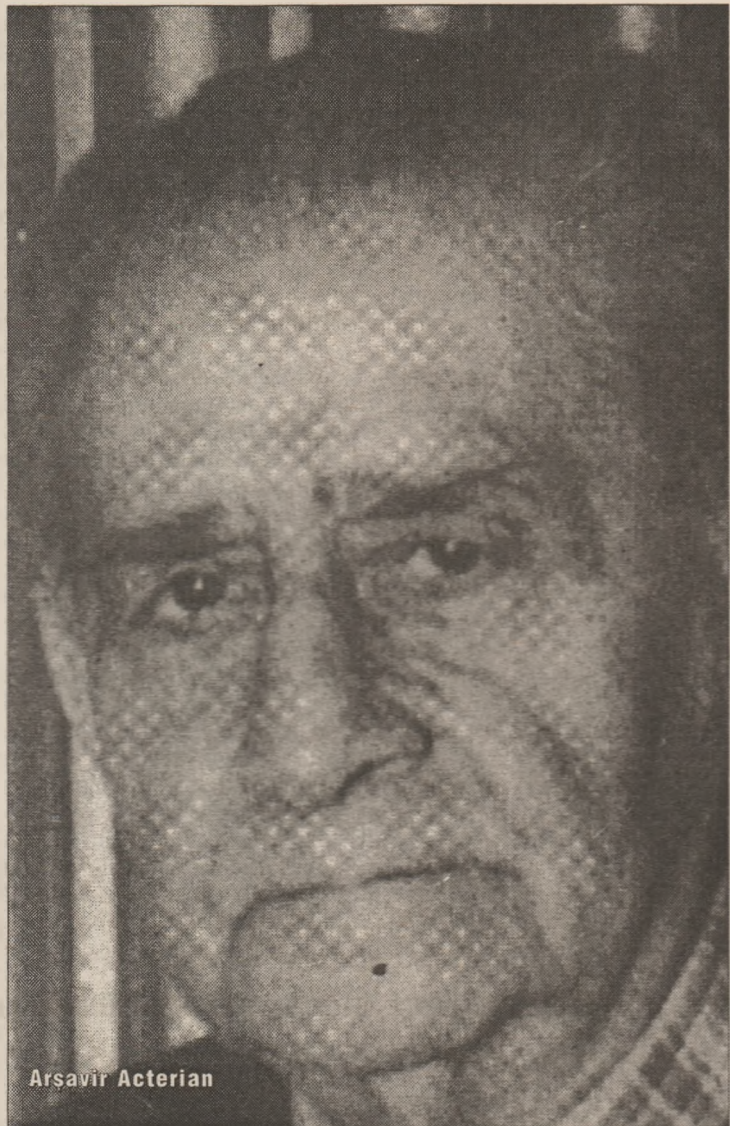


Piața Națională Unică 3-5, Sector 4, București  
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78





literatură



Arsavir Acterian

insușești teoria lui Nae Ionescu, ce definește nația drept „o comunitate din care fac parte toți cei ce mărturisesc un anumit crez, toți cei care sunt români (sublinierea e a ta) și toți cei care trăiesc între hotarele acestei țări și se numesc români” (sublinierea mea).

Dragă Arșavir, vei înțelege că nu pot fi de acord cu această definiție, ce tu îmbrățișezi cu entuziasm. Asta ar însemna că n'as fi român, cu toate că-s născut și educat în țară, ca cinci din generațiile ce m'au precedat. Faptul că tatăl meu a luptat, a fost rănit și decorat în primul război, nu contează după teoria Nae Ionescu-Arșavir Acterian; ei nu sunt români.

Probabil că știi: criticul Ion Trivale (Netzler) a fost ucis în luptele de la Turtucaia dar (după teoria Ionescu-Acterian) nu e român. Felix Aderca, autorul celor două cărți despre războiul la care a participat: „Amintirile căprului Aurel” și „1916”, nu e român după teoria N. I. și A. A. Aș putea continua înșirarea de nume care, deși au contribuit la cultura și la construcția țării, după tine și Nae Ionescu, nu sunt români.

Fără falsă modestie, să vorbesc nițel și despre mine. Am fost și continuu de a fi rodul unei creșteri și educații românești. Am dovedit, cred, de-alun-

gul unei existențe cât de mult sunt încadrat, trup și suflet, României.

Nimic nou în teoria Nae Ionescu-Arșavir Acterian. Ionescu a jignit până la sânge pe Mihail Sebastian cu prefața la romanul „De două mii de ani”. Darea ta de seamă despre conferința-predică a lui Nae Ionescu la biserica Sfântul Anton, arată că era consecvent cu zisa teorie a lui. Singura surpriză e că tu ți-ai însușit-o.

Lăsând la o parte capitolul Nae Ionescu, *Privilegiați și Năpăstuiți* e, cred, tot ce-ai scris mai bine, mai frumos în viața ta literară.

\*

În altă ordine de idei: bănuiesc că nu ești de acord cu cele ce-am scris despre filmul lui Lucian Pintilie. Altminteri, mi-ai fi scris. Să știi însă că nu retractez nimic din cele ce-am scris despre acest nefericit film lui Barbu, pe care-l rugasem să-ți arate misiva mea, pentru a nu fi obligat să mă repet. Cum am scris recent lui Barbu, singura nedumerire este că Pintilie n'a fost decorat de guvernul maghiar. Într-adevăr, nici cel mai crâncen dușman al țării n'ar fi fost în stare să realizeze această lucrare atât de defavorabilă României.

De la întoarcerea de la Paris, nici o vorbă de la Eugen sau de

la Cioran. Es-tu logé à la même enseigne?

O rugăminte: dacă ai un exemplar de prisos din *Privilegiați și Năpăstuiți* fii bun și trimite-l fiului lui Horia Groza, ce strânge cu pietate tot ce privește pe tatăl său. Capitolul despre esotericii bucureșteni îl va interesa îndeaproape. Iată adresa lui:

Mr. Horia Ion GROZA  
3201 Murchison Way  
CARMICHAEL. CALI-  
FORNIA 75608  
U. S. A.

Mulțumiri anticipate.

Poți să mă lămurești cine-s conducătorii editurii „Institutul European”? Au mare merit de a fi găsit hârtie pentru cărțile ce editează. Profesorul Mihai Drăgan, ce conducea la Iași colecția *Eminesciana*, îmi scrie că publicarea zisei colecții a luat sfârșit tocmai din cauza lipsei de hârtie.

Cu urări de sănătate și voie bună, rămân acelaș

Lucian Boz

\*  
\*\*

Sydney, 25 Iunie 1993

Dragă Arșavir,

Într-o scrisoare datată 20 Iulie 1981, Nicu Steinhardt îmi scrie (și citez): „Îmi împart timpul între București și Maramureș, unde-i liniște și mă simt nepus mai bine ca în orașul nostru, cu desăvârșire altul și el: super-aglomerat, ultra-gălăgios, hiper-poluat”.

Alăturatul cec, așa modest cum e, îți va îngădui, sper, nu să pleci în Maramureș ci într-o localitate nu prea departe de București, unde, timp de câteva zile, vei scăpa de arșița și praful capitalei. Și vei putea respira aerul curat.

Sper că ai primit precedentele mele scrisori. Ai văzut cât de încântat e Eugen de capitolul ce mi-ai dedicat în „Privilegiați și Năpăstuiți”. La fel de încântat a fost, citindu-ți cartea, și fiul lui Horia Groza, el însuși poet. Am obținut promisiunea lui Andrei Brezianu de a-i prefața poemele ce speră să le strângă în volum. Îți mulțumesc că ai dat urmare rugămintii mele și i-ai trimis cartea.

Ce-i cu Barbu? L'am rugat în trei rânduri să-mi dea adresa revistei STEAUA din Cluj, unde a apărut, acum doi ani un excelent medalion critic dedicat subsemnatului (am primit textul acesta cu aproape doi ani întârziere). Aș vrea să-i scriu lui Mircea Popa, autorul zisului medalion, dar n'am adresa revistei și amicul nostru îmi scrie de câte'n lună și stele, fără însă a-mi da adresa revistei.

Cum mi-a scris acum câteva luni că intenționează să plece la o nuntă în Germania și, de acolo, să facă un salt la Paris, mă întreb dacă mai e la București.

Fii bun și confirmă-mi primirea cecului.

Cu cele mai calde urări de sănătate și voie bună, rămân acelaș

Lucian Boz

Alăturat: Cec No. 107473045, eliberat de Commonwealth Bank Australia, în ziua de 25 Iunie 1993, pentru suma de 300 (trei sute) de franci francezi.

\*  
\*\*

Sydney, 23 August 1994

Dragă Arșavir,

Am întârziat a-ți confirma primirea cărții lui Haig, nu însă din lene. Am de rezolvat o serie de probleme, așa că am neglijat corespondența. Timpul trece și prietenii se cred uitați.

O parte din lucrarea lui Haig o cunoașteam; am scris despre el în cronica ce i-am dedicat, cronică reproducă în *Anii literari '30*.

În afara de eseurile despre teatru, „Jurnalul” lui e plin de observații interesante a celor văzute și simțite la Roma, Genova și Paris.

Îl cunoașteam ca poet; citisem și apreciasem poemele iscalite Mihail.

Ceea ce nu știam e că-și încercase mâna ca autor de nuvele, cum e „Moartea moșului Iliășu”, precum și scurta dar puternică evocare dramatică a legendei Meșterului Manole.

Mircea Eliade a reușit, în câteva fraze, să creioneze un admirabil portret al lui Haig, acest om al Renașterii.

Cine e Florin Faifer? Nu-mi amintesc să fi întâlnit numele lui în vreo revistă. Prefața ce-a scris pentru cartea lui Haig, îl onorează.

În altă ordine de idei... În ultima ta misivă te minunezi că ai ajuns (cum spui tu) „la adâncă bătrânețe”. Pe mine mă miră mirarea ta. Într-adevăr, explicația e simplă, mai ales pentru un sincer credincios cum ești tu. Cel de Sus ți-a prelungit existența, pentru ca tu să dai mărturie pentru aceste neobișnuite personalități care au fost Jenica și Haig, ce – fără tine – ar fi rămas în obscuritate.

Te-ai achitat de această misiune în mod magistral și, ca o dovadă că bunăvoința cerească față de tine merge mai departe, este că ai reușit să publici propria ta creație: seria de portrete

din *Privilegiați și Năpăstuiți* și iminenta apariție a „Jurnalului” tău, despre care îmi amintesc că mi-ai scris (când manuscrisul zăcea în sertarele unei edituri, sub Ceaușescu) că are „un iz mistic”. Inutil să adaug că aștept cu nerăbdare să află cum îl cauți pe Dumnezeu.

\*

Extrem de interesante revistele și tăieturile din presa literară, ce mi-ai trimis prin australianul Terence Maloon. În acest maldăr se afla un exemplar din *Dilema* lui Pleșu. Am notat adresa revistei și am trimis lui Pleșu o evocare a verii bucureștene în anii '30. N'am primit nimic de la el (poate că era în vacanță).

\*

Am trimis lui Barbu un mic eseu despre dânsul dar iată: o subită modestie l'a pălit și refuză să-l dea spre publicare.

Te îmbrățișez și-ți urez sănătate și voie bună

Lucian Boz

**La 30 septembrie 2003, Editura Compania împlinește 5(cinci) ani de la înființare.**

**Și le mulțumește cu acest prilej tuturor celor ce i-au dat viață: autori, colaboratori, tipografi, librari, bibliotecari, profesori, educatori, critici, jurnaliști și, în sfârșit, dar nu în ultimul rând, mii de cititori.**

**Mai credem, ca și dumneavoastră, în rostul cărților și sperăm să vă ținem în continuare bună companie.**

**compania**

Str. Prof. Ion Bogdan  
Nr. 16 Sector 1,  
71149 București  
Tel.: 210 61 94  
Fax: 211 59 48  
compania@fx.ro  
www.compania.ro





# Magdalena Vulpe

(14 aprilie 1936 – 13 septembrie 2003)

**S**-A STINS din viață, pe neașteptate, dar după o lungă și grea suferință, Magdalena VULPE (Manina), un vâstar de frunte din familia lui Sextil Pușcariu.

Curajoasă, inteligentă, de o noblețe sufletească rar întâlnită, Magdalena Vulpe a avut de înfruntat, în cursul vieții, persecuții și umilințe nedrepte, nemeritate. Cei care au cunoscut-o bine își aduc aminte de câte ori a fost „exmatriculată” din Facultate, interzicându-i-se, apoi, să-și susțină doctoratul (pe care, în 1973, l-a luat totuși cu excelențe calificări), cum a fost dată afară și din Institutul de cercetări etnologice și dialectologice (prin 1986 înființase în casa ei o grădiniță de limba germană, cu copii pe care uneori îi plimba pe stradă) – numai și numai pentru că era fiica Liei Manoilescu-Pușcariu și a avocatului Grigore Manoilescu, unul dintre ziaristi de extremă dreaptă, mort în exil, în Spania,

și, bineînțeles, nepoata lui Sextil Pușcariu.

În ciuda acestor condiții potrivnice, Magdalena Vulpe a studiat și a lucrat intens. A devenit un cercetător de seamă al graiurilor românești, a cercetat, într-o admirabilă teză de doctorat, elementele și structura limbii române vorbite (mai ales sintaxa subordonării în frază), nu fără a-și uita obirșia, spița neamului Pușcăreștilor” din Bran. Era Manina – mă întrebam, atunci – o „ardeleancă”? Sau aparținea zonelor de dincoace de Carpați? Era – ca și bunicu-său – atașată de Cluj sau se simțea bine, cu familia Radu Vulpe, în Muntenia, în București? Răspunsul: Pușcarii erau din Bran, la hotarul dintre țara Ardealului și țara Valahiei.

Magdalena Vulpe este editoarea care s-a dedicat, mai întâi, operei bunicului său: ca un răspuns celor ce încercau să-i oculteze numele și lucrările. A îngrijit, mai întâi, reeditarea și reparația lucrărilor de lingvistică (*Limba română*, vol. I și vol. II) și, ulterior, a publicat o serie de

volume de amintiri și evocări, rămse *post-mortem*, în arhiva familială de la Bran (*Memorii; Călare pe două veacuri; Brașovul de altădată; Spița unui neam din Ardeal*). Or mai fi și altele? – ne întrebăm, astăzi. Știm însă că avea intenția să examineze cu atenție, să clasifice și să publice corespondența lui Sextil Pușcariu cu marii lingviști ai vremii (Carlo Tagliavini însuși i-o sugerase). În sfârșit, în anul 2002, în Editura Clusium – prin devotamentul prietenului nostru Nicolae Mocanu – îi apare *Ghidul cercetătorului umanist*, dedicat memoriei celui care a apărut-o și ajutat-o în vremurile ostracizării, profesorului Boris Cazacu. Sintem noi înșine martori ai acestor fapte.

O binefacere a fost căsătoria cu arheologul Alexandru Vulpe. Soțul său provenea el însuși dintr-o familie deloc agreată de regimul comunist. În această nouă familie, Manina a fost înconjurată de iubire și de căldură sufletească. Ea aducea, în schimb, optimism și încredere. Puterea și setea ei de viață și de

activitate iluminau casa din strada Dăniceni: Manina știa să braveze suferința. Soțul ei a fost salvat (literalmente) dintr-o grea maladie, datorită acțiunii disperate și eforturilor supraomenești (transport în Statele Unite, într-o clinică) ale Maninei sale Pușcariu...

**A**M FOST profesorul ei. Am urmărit, pas cu pas, lucrările ei pentru teza de doctorat. Am cunoscut, împreună cu Florica Dimițescu toate vicisitudinile pe care Lia și Manina Manoilescu-Pușcariu le-au avut de suferit: din Intrarea Țambalului, unde mama dădea lecții de germană, până în str. Dăniceni, în casa Vulpe, iluminată a *giorno* pentru a sărbători doctoratul Maninei (prin 1973). Am știut și drumurile ei (secrete) în Spania, pentru a se reculege la mormântul tatălui său. Am întâlnit-o – și am vorbit două ore – în anul 2000, cu ocazia unei conferințe: Manina era aceeași... În anii din urmă ea, care avea darul innăscut de a fi dascăl, a fost numită profesoară la Facultatea de Filologie din Ploiești.

Nu am crezut vreodată că vom fi noi cei care să scriem despre dispariția Magdalenei Vulpe. Scriind, reușim să nu ni se observe ochii înlăcrimați, ai

noștri ca și ai altora – ai colegilor, prietenilor (mai ales ai celor care au vegheat-o în camera de spital). În ceea ce ne privește, noi am cunoscut-o de pe vremea adolescenței, când, veselă și independentă, se arăta cu nu-știu-ce băiat printre perdelele lojilor de la Opera Română din București. Am urmărit-o, în viața-i universitară și științifică. Am prețuit-o. Am admirat tenacitatea ei „pușcăreasă”. O dedicație a ei, pe un volum al bunicului ei, *Limba română*, ne pare, și astăzi, măgulitoare. I-am întâlnit numele într-un program al colocviului național de dialectologie de la Alba Iulia, chiar în acest an. Iar prietenul Claude Karnooh, care a întâlnit-o în luna mai 2003, ne informează că Manina i-a spus, calmă, că este grav bolnavă.

Odată cu dispariția Maninei, unii dintre noi am pierdut o prietenie sinceră, profundă, puternică. Lingvistica și Universitatea au pierdut un eminent cercetător și profesor.

Poate că o undă din spiritualitatea Școlii Ardelene continuă să existe și astăzi prin Magdalena Vulpe, din neamul lui Sextil Pușcariu.

**Alexandru Niculescu**

## calendar

23.09.1891 - s-a născut *V.G. Paleolog* (m. 1979)  
23.09.1898 - s-a născut *Alfred Margul Sperber* (m. 1967)  
23.09.1927 - s-a născut *George Sorescu*  
23.09.1942 - s-a născut *Nicolae Breb-Popescu*  
23.09.2000 - a murit *Costache Olăreanu* (n. 1929)

24.09.1900 - s-a născut *Dem. Bassarabeanu* (m. 1968)  
24.09.1930 - s-a născut *Victor Nistea*  
24.09.1936 - s-a născut *Corneliu Omescu*  
24.09.1944 - a murit *Paul Mihu Sadoveanu* (n. 1920)  
24.09.1967 - a murit *Mihail Sevastos* (n. 1892)  
24.09.1983 - a murit *Băjenaru Catalin* (n. 1967)  
24.09.1989 - a murit *Sergiu Filerot* (n. 1921)  
24.09.1989 - a murit *Paul Georgescu* (n. 1923)  
24.09.1994 - a murit *Grigore Popa* (n. 1910)  
24.09.1998 - a murit *Irina Eliade* (n. 1916)

25.09.1900 - s-a născut *Henri Jacquier* (m. 1980)  
25.09.1914 - s-a născut *Marcel Marcian*  
25.09.1920 - s-a născut *D. Vatamaniuc*  
25.09.1929 - s-a născut *Mihai Giugariu*  
25.09.1930 - s-a născut *Pop Simion*  
25.09.1943 - a murit *Octav Botez* (n. 1884)  
25.09.1959 - a murit *Constantin Ghiban* (n. 1919)  
25.09.1983 - a murit *Ion Th. Ilea* (n. 1908)

26.09.1907 - s-a născut *Dan Botta* (m. 1958)  
26.09.1916 - s-a născut *Xenia Stroe-Weissman* (m. 1991)  
26.09.1957 - s-a născut *Cleopatra Lorintiu*  
26.09.1992 - a murit *Dan Duțescu* (n. 1918)

27.09.1933 - s-a născut *Grigore Hagiu* (m. 1985)  
27.09.1934 - s-a născut *Ilarie Hinoveanu*  
27.09.1990 - a murit *Ion Biberi* (n. 1904)

28.09.1882 - s-a născut *Vasile Pârvan* (m. 1927)  
28.09.1924 - s-a născut *Chiril Tricolici*  
28.09.1931 - s-a născut *Valeriu Răpeanu*  
28.09.1931 - a murit *Ion Teodorescu* (n. 1867)  
28.09.1932 - s-a născut *Leonida Teodorescu* (m. 1994)  
28.09.1934 - s-a născut *Sina Dănciulescu*  
29.09.1812 - s-a născut *Eudoxiu Hurmuzachi* (m. 1874)  
29.09.1888 - s-a născut *Iorgu Iordan* (m. 1986)

29.09.1899 - s-a născut *Ion Mușlea* (m. 1966)  
29.09.1931 - s-a născut *Marosi Barna*  
29.09.1966 - a murit *Marcel Breslașu* (n. 1903)  
29.09.2001 - a murit *Gellu Naum* (n. 1915)  
29.09.2001 - a murit *Iustin Panța* (n. 1964)  
29.09.2001 - a murit *Traian Olteanu* (n. 1941)  
29.09.2001 - a murit *Florin Muscalu* (n. 1943)

30.09.1916 - a murit *Mihail Săulescu* (n. 1888)  
30.09.1932 - s-a născut *Ovidia Babu-Buznea*  
30.09.1933 - s-a născut *Negoită Irimie* (m. 2000)

1.10.1878 - s-a născut *Vasile Demetrius* (m. 1942)  
1.10.1892 - a murit *G. Sion* (n. 1822)  
1.10.1899 - a murit *Anton Bacalbașa* (n. 1865)  
1.10.1915 - s-a născut *Nicolae Coban*  
1.10.1915 - s-a născut *Virgil Stoescu* (m. 1997)  
1.10.1926 - s-a născut *Alexandru Miran*  
1.10.1927 - s-a născut *Nestor Vornicescu* (m. 2000)  
1.10.1940 - s-a născut *Mihailo Mihailiuc*  
1.10.1955 - s-a născut *Ion Stratan*  
1.10.1996 - a murit *Alexandru Andrișoiu* (n. 1929)

2.10.1847 - s-a născut *Francisc Hossu-Longin* (m. 1935)  
2.10.1881 - s-a născut *Nicolae al-Lupului* (m. 1963)  
2.10.1900 - s-a născut *Tiberiu Vuia* (m. 1975)  
2.10.1911 - s-a născut *Miron Radu Paraschivescu* (m. 1971)  
2.10.1935 - s-a născut *Paul Goma*  
2.10.1944 - a murit *B. Fundoianu* (n. 1898)  
2.10.1971 - a murit *Al. Colorian* (n. 1896)

3.10.1801 - a murit *Matei Milu* (n. 1725)  
3.10.1829 - s-a născut *George Crețeanu* (m. 1887)  
3.10.1839 - s-a născut *Teodor Burada* (m. 1923)  
3.10.1922 - s-a născut *Vornic Basarabeanu*  
3.10.1928 - s-a născut *Abbdala Kalanga*  
3.10.1943 - s-a născut *Matei Gavril-Albastru*  
3.10.1952 - s-a născut *Gabriela Hurezean*  
3.10.1954 - s-a născut *Ioan Groșan*  
3.10.1975 - a murit *Leopold Voita* (n. 1913)  
3.10.1980 - a murit *Gh. Ionescu-Gion* (n. 1922)

4.10.1863 - s-a născut *Aurel C. Popovici* (m. 1917)

4.10.1904 - a murit *Ionița Scipione-Badescu* (n. 1847)  
4.10.1910 - s-a născut *Mihail Ilovici* (m. 1982)  
4.10.1921 - s-a născut *Valeriu Munteanu*  
4.10.1933 - s-a născut *George Astaloș*  
4.10.1933 - s-a născut *Florea Firan*  
4.10.1944 - s-a născut *Ion Vartic*  
4.10.1996 - a murit *Aurel Leon* (n. 1911)

5.10.1830 - a murit *Dinicu Golescu* (n. 1777)  
5.10.1881 - s-a născut *Barbu Lăzăreanu* (m. 1957)  
5.10.1884 - s-a născut *D. V. Barnoschi* (m. 1954)  
5.10.1902 - s-a născut *Zaharia Stancu* (m. 1974)  
5.10.1917 - s-a născut *Emest Verzea*  
5.10.1928 - s-a născut *Ion Rahoveanu* (m. 1994)  
5.10.1929 - s-a născut *Ion Dodu-Balan*  
5.10.1937 - s-a născut *Ioanid Romanescu* (m. 1996)  
5.10.1945 - s-a născut *Al. Călinescu*  
5.10.1950 - s-a născut *Doina Uricariu*  
5.10.1971 - a murit *Vania Gherghinescu* (n. 1900)  
5.10.1993 - a murit *Dumitru Stăniloae* (n. 1903)

6.10.1872 - s-a născut *Alexandru Cazaban* (m. 1966)  
6.10.1876 - s-a născut *Barbu Marian* (m. 1942)  
6.10.1881 - s-a născut *Vasile Bogrea* (m. 1926)  
6.10.1895 - s-a născut *Ion Pas* (m. 1974)  
6.10.1902 - s-a născut *Petre Țuțea* (m. 1991)  
6.10.1907 - s-a născut *Teodor Scarlat* (m. 1977)  
6.10.1912 - s-a născut *Dimitrie Danciu*  
6.10.1912 - s-a născut *Constantin Velichi*  
6.10.1920 - s-a născut *Ion Coteanu* (m. 1995)  
6.10.1930 - s-a născut *Paul Ioachim*  
6.10.1942 - s-a născut *Magyari Lajos*  
6.10.1942 - a murit *Dumitru Olariu* (n. 1910)  
6.10.1943 - s-a născut *Constantin Coroiu*

7.10.1910 - s-a născut *Eusebiu Camilar* (m. 1965)  
7.10.1923 - s-a născut *Al. Jebeleanu* (m. 1996)  
7.10.1935 - s-a născut *Livius Ciocârlie*  
7.10.1946 - a murit *Emanoil Bucuța* (n. 1887)  
7.10.1958 - s-a născut *Simona Grazia Dima*  
7.10.1988 - a murit *Ștefan Lupașcu* (n. 1900)  
7.10.1994 - a murit *Alex. Protopopescu* (n. 1942)  
7.10.1995 - a murit *Bazil Gruia* (n. 1909)





## prepeleac

de Constantin Toiu

# Lumești



UGUST 1977... Muzeul Prado, Madrid. Bosch, *Adorația magilor*, triptic. În ciuda evenimentului dumnezeiesc, lumea merge înainte. În planul îndepărtat, un om sfâșiat de un urs, o femeie urmărită de un lup, - război - țărani curioși, unii care pătrund sfioși în coliba nou născutului, alții care se uită înăuntru printre spărturile acoperișului de paie... Nici un reporter de față. Doar olandezul rezumând lumea într-un car cu fân.

*Pieta*, Van der Weiden, un tablou mic, mai tragic decât toate pietaurile mari văzute până acum. Maria leșinată, n-am mai văzut până azi (Karin).

Triptic Memling. Sf. Iosif, un mic-burghez cuvințios și resemnat, cu căciula în mână. Nici nu știe, de fapt, ce se întâmplă. Același aer supus: cum ar veni să achite o taxă seniorului, feudalului rapace...

26 octombrie 1977, *Orangerie*, Paris, *Les coquelicots*, (Macii) și *Repos sous le lilas*, (Odihna sub liliac), Monet...

Salutul *Existenței care privește*, - de la flamanzi la impresioniști, între ele fiind trei secole de încremenire a pensulei...

*Femeie în griuri*, Manet. Un rafinament de cenușuri franțuzești, în mod cert, eleganță feminină, având în ea o tentă discretă, musulmană parcă...

Van Gogh, *Buchet imperial într-un vas de cupru*. Autoportretele. Nebunia *zugrăvită pe figura lui nerasă, cu urechea dreaptă bandajată, după ce și-o tăia în timpul unei crize*... Acest pictor sărac, nevânzându-și practic nici o pânză, care nu mai avea bani nici măcar de culori, va fi vândut în secolul 20 la New-York pe o sumă fabuloasă, cel mai scump artist plătit vreodată, exceptându-l pe Michelangelo. Un Beethoven al culorii - după unii - pradă unei demente ereditare, învinsă prin geniu, în contra maladiei necrutătoare.

Octombrie 1977, Muzeul Cluny. Sf. Ioan Botezătorul predicând în deșert, sculptură florentină secolul XV. (Infernul - conștiința încărcată!). Fizionomia lui feminină, - seamănă frapant cu Madona cu zâmbetul

ei misterios.

Max Ernest. *Le jardin de la France*. Teritoriul dintre Loira și Indres, pământ fecund în care doarme o femeie goală, subterană, o larvă uriașă...

Louvre, Goya. *Marquesa de la Solana, Condesa dei Carpio, Marquesa de la Cruz* - gri, roz negru, strălucirea sumbră spaniolă, obsesia inchiizitorială.

Rembrandt: *Filosof în meditație*. Lumina vine pe fereastră mică, rostogolindu-se parcă pe scara strâmtă în colimacon...

Leonardo: *Sf Ana, Maria, Cristos și mielul*. Nu înțeleg această jertfă păgână simbolizată de miel ca simbol al nevinovăției cristice. Prezența femeilor dă o senzație de... (șters cu violentă).

Bacchus contrar Sfântului Ioan, la care botezul este natura asumată, planeta albastră stăpânită de apă...

Mai 1992. Roma, Via Parioli. Întâlnirea cu octogenarul italian bogat care pe canicula romană și mirosul de leandru încins, pârilit de arșiță o pipăie pe eroină...

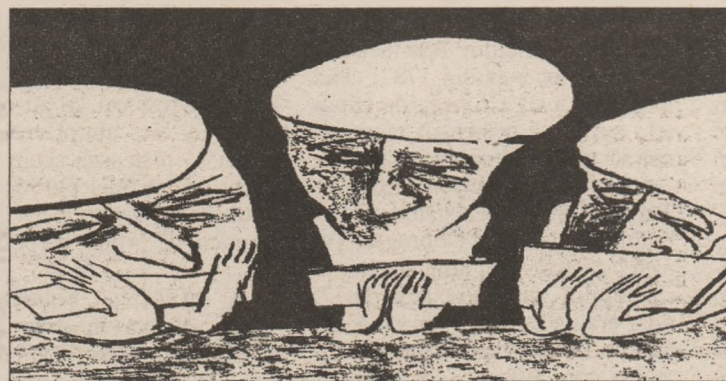
Alegoria. Omul în armură războinică punând mâna pe sânul unei fecioare care îi ține coiful în mână...

Tizian. *Cina cea de taină*, un congres internațional decisiv.

*Portretul unei femei făcându-și toaleta*. Etern.

Duminică, 16 octombrie 1977, orele 14,30. Decor sordid în fața statuii lui Michaeli de Cervantes Hispaniae Scriptorum Principi Anno M.DCC-CXXXV (1835) ...Mizerie în jur, ceva ca la noi, românii: sârmă ruginită, prinsă de parii de lemn crăpați, gunoaie și doi pini plini de mătreață. Reclame în jur: CIRCO, SOBRE, HIELO...

25 ian. 1992 Buc. - *Pavană pentru dulceața de portocale*. ■



ARGOUL își înnoiește permanent vocabularul prin împrumut din alte limbi, prin derivare, dar mai ales prin preluarea și modificarea semantică a unor cuvinte ale limbii comune; dintre acestea, o categorie interesantă o constituie termenii moderni, aparținând limbii culte sau chiar limbajelor de specialitate, care contrastează cu dominantă populară și vulgară a registrelor oralității informale. Un exemplu pentru această zonă neologică a argoului îl reprezintă evoluția destul de recentă a termenului *penal*. Termenul (împrumut din franceză, de pe la începutul secolului al XIX-lea, raportat și la un etimon latin cult) aparține limbajului juridic: sursă predilectă pentru neologia argotică interlopă, în măsura în care activitățile specifice pun în contact discursul subteran cu cel oficial, al instituțiilor - poliția, justiția, închisoarea. E normal ca unii termeni să treacă din limbajul juridic în argoul interlop, pentru că argotizantii sînt direct interesați de riscurile legale ale profesiei. E de aceea foarte probabil ca *penal* - din sintagme precum *dosar penal*, *cod penal*, *urmărire penală*, *cercetări penale* etc. - să fi intrat inițial în lexicul argoului interlop, de unde să fi fost preluat de argoul tinerilor. Ca în multe alte cazuri similare, adjectivul izolat din sintagme și răspîndit de uzul oral, în contexte adesea ironice și glumețe, are o anume instabilitate semantică, vorbitorii atribuindu-i valori destul de subiective. În *Dictionarul de argou al limbii române* (1996) de Nina Croitoru Bobîrniche, e înregistrat termenul *penalistă* „prostituată de duzină”, în vreme ce adjectivul *penal*, chiar dacă nu devine cuvînt-titlu, apare în multe sintagme: *femeie penală* („homosexual pasiv”), *fetiță penală* („homosexual pasiv; prostituată de duzină”), *țigară penală* („țigară făcută de deținuți din murcurile de țigări înfășurate în hîrtie de ziar”), *beton penal* („arpacas”) ș.a. Ceea ce pare să lege toate aceste expresii e apartenența lor la terminologia vieții de închisoare - efect logic al unei *condamnări penale*, le e



## păcatele limbii

de Rodica Zafiu

# „Penal”

comună și conotația predominant negativă, de substitute ale normalității unei vieți în libertate. Exemplele sînt preluate de *Dictionarul de argou și expresii familiare al limbii române* (1998), de Anca și George Volceanov, chiar cu indicația explicită a provenienței lor din „jargonul deținuților”; la aceeași autor, *penală* apare și ca substantiv (cu sensurile „țigară” și „homosexual”). În cartea sa despre *Semiotica discursului juridic*, Adriana Stoichițoiu Ichim menționează termenul *penalistă* ca exemplu de influență a limbajului juridic asupra argoului infractorilor. Folosirea în mediul specific e ilustrată și în unele texte contemporane de memorialistică în limbaj argotizant; din care aflăm că se poate vorbi, într-un mod destul de tehnic, de *haine penale* - „I-am pregătit *hainele penale* ce trebuia să le ia înainte de a intra la «țuhaus»” (Ioan Chertiție, *Confesiunile unui gardian*, 1991, p. 105), dar cuvîntul apare și, injurios, în apelativul „*jigodie penală*” (id. ib. 106); e clar că adjectivul își poate extinde folosirea, și vorbitorii sînt conștienți de inovații: „ne-am apucat de băut *ceai penal*, așa numeam apa cu zahăr, că dacă am fi avut și un pic de sare de lămîie ieșea o citronadă în toată regula” (M. Avasilcăi, *Fanfan, rechinel pușcărilor*, 1994, p. 22).

Textele impregnate de oralitate din Internet (mai ales mesajele din forumuri) ilustrează extinderea termenului *penal* în argoul juvenil, în categoria „evaluatorilor” generali, a adjectivelor calificative care indică aprecierea pozitivă sau negativă. Categoria - care cuprinde termeni ca *mișto/hasol*, *marfă/nașpa* - este extrem de supusă modelor, din nevoia de a reatrui expresivitate unor procedee, substituind expresiile uzate prin altele mai noi. Desigur, *penal* e departe de a fi un termen de bază al aprecierii; cuvîntul manifestă totuși destulă libertate combinatorie, fiind întrebuințat pentru obiecte și pentru persoane: „cel mai *penal site*”, „*jocu e penal*, părerea mea...” (forum.softnews), „coboram în *stil penal*” (alpi-

net.org); „da, știu, e *penală faza...*” (computergames); „*emișiunea aia penală* de la prima” (sod.cont), „*muzica voastră penală*” (vp.rosite.ro), „*poeziile* de acum câteva săptămîni au fost *penale* și super artificiale” (computergames.ro); „iarăși mîncăm din *mîncărurile penale* ale băștinașilor” (alpinet.org); „*sunt cei mai penali* la partea de dans... ăla e dans, mă?!” (fanclub.ro); „*Sunteți penali* că puneți așa prețuri mari!” (atexpco.ro); „*ești penal...*” (forum.softnews.ro) etc. Cuvîntul e folosit uneori exclamativ - „*Penal!*” (price.ro) - și adesea adverbial: „Cu softul lui *se vede penal*” (price.ro); „forumul îmi merge așa de *penal* încît nici nu-l mai vizitez” (computergames.ro). Adjectivul e supus gradației, intensificării, realizate cu mijloace standard sau familiare: „asta a scris unu la roman - *super penal* băiatu” (clopotel.ro). Contextele nu sînt totdeauna suficient de clare pentru a dezambigua valoarea semantică a adjectivului. Sensul acestuia este dominant depreciativ, dar gradul calificării e incert. Termenii cu care intră în contrast îi atribuie uneori o intensitate maximă - „Frate, femeile la volan sunt *dezastre*. Femeile la volan sunt *penale*” (autoshow.ro) - , alteori una medie, care se lasă ușor substituită de termen mai tare: „Cine a zis că sunteți *penali* v-a lăudat! Sunteți *execrabili*” (4all-free.com). Există chiar cazuri în care semnificația nu mai pare a fi total negativă: în fond, un termen al lumii interlope poate rămîne fundamental ambiguu, pentru că judecata negativă alunecă ușor în admirație, ca în cazul calificativelor *șmecher* sau (*hoț*). În această zonă incertă par să se plaseze unele citate - „le agăț cu *cele mai penale metode*” (seductie.com), „este *cel mai penal, cel mai hoțoman*, și în nici un caz nu se poate numi vedetă” (hanuancutei.com). Tendința dominantă mi se pare totuși cea de fixare a unei valori negative, la care s-ar putea să contribuie și asocierea fonică cu adjectivul *penibil* („*penal, penibil, rușinos* etc. etc.” autoshow.ro/forum). ■





me

Nicolae Balotă

## Hogea nostru este sfânt

**M**-AM trezit în plină noapte și l-am văzut pe hoguea Yusuf Irmambet făcându-și mica spălătură rituală și apoi prosternându-se adânc, lovindu-se cu capul de podea. Deși închinăciunea se petrecea în cea mai adâncă liniște, cred că ea mă trezise. Ceea ce nu reușeau nici cei mai strașnici sforăitori, nici bătrânii care se dădeau jos greoi, amețiți de somn, hâțânând paturile de fier, pentru a se târî la tînetă, nici gardienii care manevrau din când în când vizeta de metal pentru a ne supraveghea, reușea micul om al lui Allah prin rugăciunea lui ce se înălța în celulă delicat ca un fluture. Mă trezeam și-l priveam îndelung cum își vărsa câteva picături de apă în căușul mâinii, cu câtă grijă își muia degetele în apa aceea, cum își trecea apoi degetele abia umezite peste obraji, pe creștet, pe brațe până la cot, atingându-și în cele din urmă picioarele până la glezne. Abluțiunea aceasta, mai curând simbolică decât reală, căci apa era, în camera aceea din Gherla, pe sponci și nu aveam dreptul fiecare la mai mult de o căniță-două pe zi, se repeta înaintea fiecărei rugăciuni, cea din zori, de la amiază și de seară, a bunului musulman. Când l-am surprins pentru întâia oară rugându-se noaptea, m-am prefăcut de îndată că dorm, ca să nu-l stânenesc. Îi fericeam, însă, în sinea mea, căci mie, creștinului, nu mi-ar fi trecut niciodată prin gând să-mi rup o părticică, fie cât de mică, din noaptea atât de odihnitoare, pentru a mă închina Domnului. Hoguea Irmambet jertfea Preamilostivului o parte din odihna atât de necesară trupurilor noastre sleite.

În dimineața următoare acelei nopți m-am așezat lângă el și-am început să-l descos. Ca și alți hogi pe care îi întâlnisem până atunci, făcea parte dintr-un lot al celor condamnați pentru o faptă de cea mai înaltă umanitate. Dacă ar fi fost creștini, aș fi spus că era o faptă prin excelență creștinească. Întrucât erau musulmani nu puteam spune decât că fapta lor fusese aceea a unor adevărați, buni moslimi: și-au ajutat frații în nevoie. Nici un om, înzestrat cu cea mai elementară omenie, n-ar fi putut refuza să săvârșească faptele pentru care numai o justiție funciar nelegiuată, o putere inumană avea să-i condamne.

Hogii aceștia erau turci și tătari din Dobrogea. Cei pe care i-am întâlnit la Jilava, la Gherla, la Pitești erau – aș spune în termeni creștini – popi simpli de țară cu nu prea multă învățătură teologică dar cu atât mai mult suflet. Yusuf Irmambet era dintre aceștia. Culpă lor pentru care fuseseră arestați, anchetați cu multă duritate, târâți în fața Tribunalului Militar

din Constanța și condamnați la ani îndelungi de închisoare fusese aceea de a-i fi ajutat pe frații lor, tătari din Crimeea, refugiați spre sfârșitul războiului în Dobrogea. Pentru această faptă fuseseră cu toții considerați trădători de țară.

**P**RIN închipuirea mea – înainte de a-i fi cunoscut pe Yusuf și ai săi – tătari galopau pe cai mărunți, fără șea, cu arcuți în spinare și tolbe doldora de săgeți, hăulind înfricoșător, azvârlind din vârful sulitelor șomoioage de paie aprinse peste bordeie, după ce le jefuiseră, siluiseră femeile, răpiseră copiii mai valizi și căsăpiseră bărbații. Mai păstram, cu încăpățănarea imaginii infantile, în ciuda tuturor lecturilor istorice ponderate de mai târziu, imagini frenetice ale “navăliștilor” tătarești, nutrite poate prea timpuriu de litografiile pseudoistorice ale lui Murnu, ce împodobeau culoarele școlilor, ca și de povestirile exaltate ale dascălilor, după care tătarii nu făceau altceva decât să navălească și să prade. Că veneau, precum norul de lăcuste, din Bugeac, că veneau de mai departe dinspre Crimeea, era tot una: în urma lor nu mai rămăneau decât leșuri tăvălite în scum. Și, pe ici pe colo, fete rămase borțoase cu Ucigă-l toaca. Desigur, bătrânele cronici delirau și ele cu plăcere despre ororile acelor păgâni, iar marii noștri istorici romantici în frunte cu incomparabilul Iorga le preluau isonul, căci susținea teza atât de scumpă lor ce explica toate mizeriile istoriei românilor și justifică toate demisiile noastre de la o mai demnă, o mai înaltă vocație istorică prin așezarea noastră “în calea tuturor răutăților”. Printre aceste “răutăți” se numărau la loc de frunte Tătarii.

Când hoguea Irmambet îmi vorbea cu încântare, deși cu lacrimi în gât, despre Gengis, cel mai mic dintre cei cinci copii ai săi, nu-mi puteam opri gândul să nu sară la teribilul Gengis-Han. Visuri, nostalgii ascunse îl făcuseră pe micul hogue să dea mezinului dintre fiii săi acest strașnic nume. Deși nu era tătar, ba chiar avusese de suferit de pe urma acestora (se pare că-i otrăviseră tatăl), mongolul Temügin zis Gengis fusese cel ce – după ce i-a zdrobit pe tătari și i-a înglobat în oștile mongole – avea să-i conducă împreună cu ai săi în campaniile spre cucerirea lumii. Nu în zadar se făcuse ales de Kuriltaiul mongol, după cumplite vărsări de sânge, mare șef “oceanic”. Nu atinsese nicăieri oceanul, dar devenise el însuși un ocean. Unul de sânge. Cu gândul la acest fioros “fierar” (numele său, ca și acela al nu mai puțin terifiantului georgian, Stalin, făcea aluzie la “oțelul cel mai fin”) ascultam istorisirile tatălui încântat de succesele școlare ale micului Gengis, atât de deștept, de

cuminte, de harnic, mereu premiant la școala primară dintre colinele verzi cu pašnice vii ale Murfatlarului. Nu-i spuneam, firește, nimic vrednicului hogue despre celălalt Gengis care, la șaisprezece ani își ucidea fratele vitreg, pe Bekter, pentru că-i furase o ciocârlie și un pește, pregătindu-se astfel cu temei pentru hecatombele adversarilor săi de mai târziu, pentru piramidele de capete din Korasan și de aiurea. Gengis al său se întorcea de la școală și, de departe, din praful uliței, flutura spre el și spre mama lui, care-l așteptau încântați în poartă, o mână cu degetele rășchirate: “cinci”. Băiatul anunța că luase iar nota maximă pe atunci la compunere sau la aritmetică, dacă nu la istoria patriei, România socialistă.

Această patrie nu luase seama la vrednicia tatălui; cât despre aceea a fiului ea era prea neînsemnată (nu prețuia nici cât o ciocârlie) pentru a conta atunci când erau interese superioare de partid și de stat în joc. Or, reprezentanții de frunte ai partidului comunist găsiseră că acei minusculi cetățeni leali din satele dobrogene călcașeră înalte legi ale securității statului, legi inexistente pe vremea când săvârșiseră faptele incriminate. La arestare, tuturor acelor hogi li se imputase ajutorul dat fraților lor, tătari din Crimeea, înainte de instaurarea regimului comunist, cu severitatea cu care li s-ar fi imputat toate prădăciunile, toate siluirile și scurtările de capete la care se dedasera străbunii lor în veacurile de demult, când evul mediu întârzia peste măsură în țările românești. Atât doar că, în anul Domnului 1944, tătarii din Crimeea nu mai navălisera fluturând din tuiuri, “multă pradă și scădere făcând țării”, vorba lui Grigore Ureche, ci se scurseseră anevoie, ca niște sârmani băjenari ce erau, pe drumurile desfundate ale Ucrainei apoi ale Basarabiei, trecând plini de nădejde Dunărea în Dobrogea, refugindu-se din calea blindatelor, a tunurilor și a puhoiului de infanteriști ruși, ce se apropiu amenințători și setoși de răzbunare. Nu mai era han-tătar cel ce-i mână, nici pofta de prădăciune, ci foamea și mai ales groaza de politică și diviziile imperiului roșu, mai spăimântătoare decât fuseseră odinioară armile Hoardei de Aur. Știau ei ce știau. Teama de ruși o aveau în sânge; nu era pentru întâia oară că fugeau din calea procleșilor. Așa făcuseră strămoșii lor încă din 1783, când fusese ocupată Crimeea de armatele țarului și a început represiunea sângeroasă împotriva tătarilor. Au fugit atunci care încotro, spre Turcia, spre Uzbekistan, unii izbutind să ajungă în Dobrogea. Tot astfel au fost surchidiți în timpul războiului ruso-turc din 1877, doar erau adversarul din casă, cel mai ușor de nimicit. Pribegiseră și atunci spre Bugeac, spre Dobro-

gea, dar și de acolo fuseseră siliți să fugă.

“De trei ori am fugit noi tătarii din Dobrogea, de trei ori ne-am întors. Doar eram la noi acasă.”

Și-au deschis deci, cei demult împământenii acolo, căminele și i-au adăpostit pe nefericiții care se băjeneau de furia lui Stalin. Cum să nu-i ajute pe nefericiții aceia. În care cu coviltire sau acoperite cu rogojini rupte, bătute de ploii, trase de cai deșelați, încărcate cu calabalacul jalnic al agonisitei unor oameni ajunși demult la sapă de lemn în raiul sovietic, zăceau bătrâni, copii, lăuze, șontorogi, de-a valma cu mieii ori iezii fătați pe drum. Turmele, dacă se mai puteau numi așa, rărite mult în pribegia aceasta istovitoare, se târăseră odată cu oamenii spre Dobrogea, ca spre un pământ al făgăduinței. Câți au mai ajuns acolo din toată acea omenime zburațită, au fost găzduiți, ajutați de frații lor tătari. Cum era firesc, hogii au fost cei ce au organizat primirea lor, ajutorarea lor. Ei aveau să plătească scump pentru că au urmat fidel porunca Profetului de a se milostivi de cei sârmani, de orfani, de pribegi.

**A**SFINȚEA. Soarele de vară scăpata în dreptul ferestrelor noastre oblonite. Nu-l vedeam, dar printre scân-

durile negeluite ale obloanelor pătrundea, precum lama strălucitoare a unui iatagan, o lumină tăioasă în raza căreia vedeai când praful stâmit din saltelele noastre. Urmărind raza aceea cu privirea, parcă simțeam primăvara pătrunzând în celulă, în măruntaiele noastre... Golisem gamela cu arpacașul de seară și, cu foamea nițel amăgită, în orele acelea de amurg în care ziua lungă de vară se scurgea greu spre noapte, stăteam la taifas cu Yusuf Irmambet, șezând amândoi turcește pe dușumea sub geamul zadarnic deschis. Ne amăgeam amândoi că, măcar din când în când, ne-ar putea mângâia pe creștet câte o adiere de afară. “Ai fost un drept, părinte Yusuf, un hakim – cum scrie în Coran –, de-aceea te-au condamnat, pentru că ai ascultat de legea lui Allah, nu de aceea a necredincioșilor. – Nu, dom’profesor, îmi răspundea blând dar hotărât hoguea (pe care nu-l puteam convinge să-mi spună «frate Nicolae», după cum eu îi spuneam «părinte Yusuf»), nu pentru că am urmat Legea lui Allah dar prin Profetul său am ajuns aici, în Ghehena asta. Nu, nu, dragă dom’profesor...”, repeta el clătănând trist din cap. “Cum nu, părinte, nu te-au condamnat șaitanii ăștia pentru că ți-ai făcut datoria de bun musulman: te-ai îndurat de





tăi urgisiți, i-ai miluit, i-ai prost, i-ai ajutat să scape de rite și lor? – Ba da, dar osândiți-mi-au dat-o e treaba lor, trăiește. Păcatul lor să fie. Unul ne va judeca pe toți și ne splăți după voia lui. – Dar de ce ai făcut ceea ce trebuia să faci? La întrebarea aceasta a hoguea Irmambet n-a răspuns dată. A urmat o lungă tăcere în care s-a mulțumit ea din cap ca în timpul eiunilor sale.

Apoi a început. “E o poveste, cât aproape toată viața mea am acum. De când sunt în țară, m-am tot gândit la ea. Fără, n-ai timp să te întorci răt, și nici nu-ți prea vine să te urmă la viața ta, nu prea să-ți amintești de unele și de altele. Noi nu ne spovedim, ca voi dinii. Singura amintire pe care o cere Preamilostivul prin tatăl lui este aceea a numelui – fie el binecuvântat. Dar aici, suntem puși pe jărătic ca în țară osândiților, nu se poate să ne amintim toate câte le-am făcut și să nu ne dăm seama de ce am făcut – după suflul nostru și după judecata lor – să ajungem

întrerupându-se din când în când, pentru a suspina din greu ori din cap în tăcere (acompania-

ment obișnuit, ca un ritual intim al rememorărilor sale), hoguea Iusuf își începu povestea vieții. Nu, nu erau peripețiile Orientului fabulos din nopțile Șeherezadei, ce-mi fermecaseră închipuirea. Era povestea vieții unui om de rând, dar ea mă fascina de parcă ar fi participat la ea, precum umbrele din teatrul de păpuși turcesc, șeici aventuroși, efriți haini, cadâne ascunzându-și nuri după feregea.

Nimic din ingredientele înmiresmate ale celor *O mie și una de nopți* în povestirea sobră a hoguei. Băiat sărac dar destoinic, bun la învățătură, urmasa cu silință cursurile seminarului de teologie musulmană din Medgidia. Devenise unul dintre acei “oameni ai Cărții” despre care scrie în Coran și propovăduia cele deprinse din Carte și din Lege, dar, totuși, încă de atunci din tinerețe, când abia isprăvea seminarul, dacă se gândea bine (“deși nu știu, zău, dacă în tinerețe poți să gândești bine”), ajungea să înțeleagă că toate câte le aflase din cărți le știa, încă dinainte de a urma școala muftiatului, de la mama lui. De la ea, neștiutoarea de carte, care-și amintea de Allah și-l pomenea chiar și în timp ce puneă ciorba la foc ori mesteca pilaful de bulgur, știa (dar nu cu știința aceea teologică pe care avea să o deprindă de la dascălii de pe lângă geamie ori din

cărțile celor de la seminar, ci cu aceea primită odată cu bucătura de lipie caldă, coaptă de maică-sa în cuptor) că nu poți fi om bun dacă nu dai din al tău, de dragul Preamilostivului, oricât ai fi de sărac, altui nevoiaș, mai sărac decât tine, bolnav, fără părinți, călător fără acoperământ deasupra capului. Ea îl deprinsese cu gândul, uneori neliniștitor dar de cele mai multe ori liniștitor, că stăm tot mereu sub privegherea lui Allah, că el ne vede în toate câte le facem, iar noi așijderea trebuie să ne gândim la el, că suntem în casă ori pe drum, că ședem ori umblăm. Mai primise de la ea ceea ce nu putea pierde (după cum nu-ți pierzi cât trăiești suflarea pe care ți-a dat-o maică-ta): credința că Allah e iertător, că el singur are puterea de a șterge toate răutățile noastre. Își mai amintea din rugile mamei sale una, pe care n-o înțelesese prea bine în copilărie, o regăsisse mai târziu în Coran fără să o preia printre rugăciunile sale, dar care i se lămurise, impunându-i-se cu o luminoasă evidență și ajunsese să fie implorarea sa cea mai obișnuită, de când zăcea în pușcărie. Când o rostea, în gând, suspina cu suspinul înăbușit de altădată al maică-si: “Of, Doamne, nu ne împovăra cu ceea ce nu putem căra”.

Binențele, peste temeiurile acestea ale credinței deprinse în pruncie odată cu duminatul, învățase mai apoi, la școală și din cărți, altele, dar care abia acum, în temniță, se vedeau a fi tot cele știute de la evlavioasa neștiutoare de carte. Învățase bine Legea și putea să afirme cu tăria celui școlit că frica de Dumnezeu, adevărata pietate, se întemeiază pe urmarea cu fidelitate a Legii. Musulmanul, dreptcredinciosul e cel supus în totul și în toate lui Allah. Islamul e călăuză și totodată calea cea dreaptă. Necredincioșii nu sunt îndrumați, n-au nici-o țință, rătăcesc departe de dreapta cale. Omenirea, în viziunea lui Yusuf Irmambet, se împărțea în două turme – ca de țigăi albe și de țurcane negre – în turma celor drepti, a ascultătorilor Legii, și în gloata – din păcate, mult mai numeroasă – a nedreptilor, a rătăcitorilor. Bunul hogue se grăbea să-mi liniștească aprehensiunile: “Chiar dacă n-ai *kibla*, n-ai aflat îndreptarea, Domnul se poate milostivi de tine, vreau să zic de Dumneavoastră, dragă dom’profesor. Căci evlavia nu înseamnă doar întoarcerea obrazului spre Răsărit sau spre Apus. Dreptul nu este numai un înțelept, cunoscător al Legii. În Coran scrie cu laudă și despre “*milla Ibrahim*”, legea lui Avraam, iar fiul Mariei este la loc de mare cinste în Islam. Dar, grijiuliu, hoguea mă prevenea: “Omul drept trebuie să creadă în Allah, unul și neîmpărțit, în Ziua de Apoi, în îngeri, în Carte și în Profet. Și-apoi sunt rugăciunile de ținut la

anumite ceasuri statomcitate prin Lege, căci trebuie să te rogi când ești în primejdie dar și când ești în siguranță”. Aș fi vrut să-i spun că mă străduiesc să îndeplinesc toate acestea, dar știam că el ar fi clătinat iar, binevoitor dar și cam neîncrezător, din cap. De aceea, nu-l întrerupeam, ci-l ascultam depănându-și pe îndelete amintirile sau, mai degrabă (deși îmi spusese că musulmanii nu se mărturisesc) spovedania.

**D**E LA muftiatul din Constanța i se dăduse, după terminarea seminarului, un sătuleț din Cadrlater. Unul din acele sate pierdute în praful galben al Caliacrei și Duros-torului, unde verdele pălea de la începutul verii sub un soare nemilos, iar caselor le ieșeau oasele de lut de sub varul veșted. Pe când ofiterii români, trimiși în garnizoana din Bazargic drept sancțiune pentru matrapazlăcuri, se sfârșeau de urât, trăind ca niște exilați la capătul țării, dacă nu chiar al lumii, tătarii din Bei Bunar, Curtbunar, Cainargeaua, Cociular, ori Tatar Armagia, trăitori demult pe acele meleaguri bânuite de vânturi și vârtejuri de praf asiatic, se simțeau acasă. Nu numeau, oare, călătorii străini, cu veacuri în urmă, Dobrogea, Țara Tatarilor?

Era mare sărăcie în satul tătăresc al tânărului hogue Yusuf, dar râvna lui de a-l sluji pe Allah slujindu-i pe poporenii aceștia nevoiași era și mai mare. La Cobadin sau la Bazargic nu se ducea decât rar de tot, la grea ananghie, căci acolo totul costa scump, ca la oraș, bre, ca la oraș, iar banii erau tare puțini. “Dar, vai, cât eram de fericit! Satul acela, unde oamenii nu aveau de nici unele, era un colț de rai. Știi ce-a spus odată Profetul? «Raiul se află sub picioarele mamelor noastre». Picioarele maică-mi n-au călcat nicicând pe acolo, dar am aflat raiul tot sub picioarele, care nu mai încetau să tropăie pe lângă mine, ale nevastă-mi. Doar tot mamă era și ea. Acolo, în satul acela – Preamilostivul fie binecuvântat – i-a născut pe copiii noștri. Se îngrijea de toate, de casă, de ei, de mine, pe când eu îmi vedeam de slujbă. Îi învățam pe credincioșii mei ce e *halal* și ce e *haram*, ce au voie să mănânce și ce nu, deși nu era mare alegere pe acolo. Îi îndeamnam să se roage în zori, în miezul zilei și seara, ba, dacă nu sunt frânți de oboseală, și noaptea, așa cum făceam eu urmând cuvântul Profetului: «Veghează în rugăciune pe vreme de noapte». Și-i deprindeam să se spele cum se cuvine, înainte de rugăciune. Și mă țineam de ei în toate cu învățătura bună a Legii. Sărmanii aveau mereu nevoie de mine, iar eu le dădeam o mână de ajutor oricând era nevoie. N-aveam un lăcaș mare de rugăciune, dar le povesteam despre moscheea măreață

Hunchiar din Constanța și de minunata geamie Esma han Sultan din Mangalia, cea mai veche de la noi, iar tătarii mei se bucurau de parcă ar fi fost acolo să vadă și ei minunățiile acelea”.

Îmi aminteam și eu, ca dintr-o altă viață, excitația mea copilărească cu care mă descălțam, ca să intru, cu părinții mei, în acel templu musulman, răcoros, cu lumini și umbre tainice, lăcaș sacru, în care călcam cu sfială ca în bisericile noastre, dar și cu o curiozitate nu lipsită de oarecare teamă, ca pe un alt tărâm ce emana o vrajă amenințătoare. Lăcaș straniu devenit brusc atât de familiar, prin covoarele întinse peste tot, aducând cu cele de la noi de acasă. Mă uitam pe furis la credincioșii purtători de turbane ciuciți pe lângă ziduri, pe covoarele de rugăciune cu *kibla* îndreptată spre răsărit, închinându-se și murmurând abia auzit, asemenea zumzetului albinelor din jurul unui stup, într-o zi de vară.

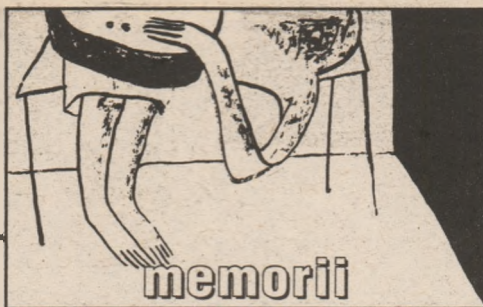
“Nu uitam, bine-nțeleș, că Preamilostivul nu-mi cere doar rugăciuni și vorbe bune, ci dorește să fim și noi miloși. Nevastă-mea mă ajuta să fac pomana din puținul pe care-l aveam celor de aveau și mai puțin decât noi. Era gata, ea care-și iubea pruncii mai mult decât lumina ochilor, să ia cât de cât de la gura noastră și a lor ca să dea unui biet orfan. Dar și eu și ea făceam milosteniile pe cât puteam într-ascuns, căci și Allah, Nevăzutul, Tainicul își face binefacerile în taină. El care le vede pe toate se uită mai ales la cele ce sunt ascunse de noi – bune, rele – și ne judecă după ele.

Credincioșii mei erau foarte mulțumiți de rugăciunile mele, de slujbe, de învățătura pe care le-o dădeam lor, copiilor lor, de sfaturile, de ajutorul meu. Veneau la mine ca la un înțelept, deși eram mai tânăr decât ei și știam mult mai puține decât ei. Dar Domnul te luminează la nevoie. Și, cu ajutorul lui – fie el binecuvântat –, credincioșii mei erau atât de mulțumiți că-și spuneau unul altuia, în ascuns de mine, când se întâlneau pe uliță două femei, ori doi bărbați în toată puterea, ori doi bătrâni în cărje: «Hoguea nostru este sfânt. Hoguea nostru este sfânt...».

**I TREBUIRĂ** câteva minute hoggii Yusuf să-și înghită nodul dureros din gât și să poată continua. “Da, dom’ Profesor, așa-și ziceau femeile vorbind ferit după feregea sau bărbații dând din capul pe care mai purtau pe atunci fesul, ba chiar și, câte unul mai bătrân, turbanul. Mie nu-mi spunea nimeni așa ceva, căci nu i-aș fi lăsat. Nevastă-mi îi mai spuneau femeile, iar eu îi ziceam să le învețe să nu mai spună una ca asta, căci eu nu sunt un decăt un biet hogue nevrednic.

(continuare în pag. 18)





(urmare din pag.17)

**M**Ă ÎNTREB câteodată ce vor fi simțit Adam și Eva, după ce au păcătuit, înșelați de Șaitan, și s-au pomenit izgoniți din rai. Cam așa ne-am simțit când am fost siliți să părăsim satul acela. Asta s-a întâmplat în 1940, când a fost dat Cadrilaterul Bulgariei. Am hotărât să plecăm și noi, odată cu românii. Doar copiii mei începuseră școala românească. Și-apoi, nu voiam să-mi ardă biciul bulgăresc spina-re... Mi se rupea inima de credincioșii mei, mă dureau sufletul că-i las acolo, de izbeliște. Tătarilor mei m-au petrecut atunci când am plecat, cu căruța încărcată, plină de copii și de lucrurile noastre. Femeile ba chiar și bărbații plângeau, se văietau și atunci am auzit și i-am văzut și eu cum repetau clatinând din cap: «Hogea nostru este sfânt, hogea nostru este sfânt...». Auzindu-i, mi-a trecut o clipă prin inimă... Prin inimă, dom' profesor, nu prin cap: «Pacățuiești, Iusuf Irsmbet, ești un hogea păcătos! Cui îi lași pe credincioșii tăi?» Dar n-am răspuns la întrebarea asta, nu m-am oprit, nu m-am întors și, nu peste mult, din toți credincioșii mei, din tot satul nostru nu se mai vedea în urmă decât un fel de nor de praf galben lăsat pe pământ.

Apoi, ce să vezi! Când s-a închis poarta raiului în spatele lui Adam și al Evei de s-au pomenit pe pământul asta pietros, pustiu, prăpădit, plin de primejdii, și-au dat seama cu adevărat ce-au pierdut. Și noi gândeam la fel, în timp ce ne târam pe jos

de-a curmezișul Dobrogei, pe drumuri pline de refugiați, lângă căruța plină de copii flămânzi și de calabălăcul nostru. În curând am avut, însă, o mare surpriză. Atât de mare încât ne-a venit să credem că abia acum păseam în rai. De la muftiatul din Constanța, unde mă prezentasem, mi s-a repartizat – cum s-ar spune la voi, creștinii – o “parohie” într-un sat nu departe de Murfatlar. Dar ce sat! Se întindea pe o vale verde, printre coline cu podgorii, cu case mari, bogate, prin grădini... Ce mai! Abia atunci când am intrat în satul acesta am înțeles cu adevărat de ce raiul este o grădină. Era toamnă, pe vremea culesului. Oamenii erau risipiți prin vii, lucrau din zori și până în seară, ba chiar și noaptea. Eram osteniți când se întorceau acasă, dar ce voieșie când se puneau la masă! Și ce belșug! Eram de toate, în satul acela binecuvântat de Allah. Este un nume în Coran care se dă celor fericiți: *câștigătorii*, așa li se spune, căci au câștigat paradisul. În satul acela în care ne așezam erau parcă cu toții *câștigători*. «Aici nu e nici unul *pierzător*», îi șopteam mirat și bucuros nevestimii, în prima noapte. Eram înținși amândoi pe jos, pusesem o rogojină într-o odaie, pe copii îi culcasem în pat. Am auzit-o pe femeie că-mi răspunde, tot în șoaptă, pe întuneric: «Vezi să nu fii tu acela». Nu știam ce vrea să spună, dar nici nu-mi băteam capul să pricep. Vorbe de femeie. Mi-au ieșit din minte. Abia mai târziu, la drept vorbind, abia aici în pușcărie, mi le-am amintit.

Cum să te gândești la pier-

**Nicolae Balotă**

## Hogea nostru este sfânt

dere într-un sat printre vii, unde casele au grădini pline de rod de jur împrejur? În Coran scrie despre grădinile unde curg izvoarele. Apele sunt daruri cerești. Aici nu lipsea apa ca acolo, în satulețul acela din care veneam, unde trebuia să sapi mult și bine și erai fericit dacă dădeai de puțină apă galbenă, mîloasă. Aici toate le aveai la îndemână. Când m-am trezit, în prima dimineață – dormisem se vede mai mult, că mă culcasem frânt de oboseală – o aud pe nevasta-meă că vorbește cu cineva. Deschise geamul și printre florile de nalbă, pe niște tulpini înalte, ce ți se uitau de-afară în odaie, o femeie îi dădea un coș mare plin de struguri și câteva sticle de must dulce. Așa a început viața noastră acolo. De acum încolo nu ne-au mai lipsit de nici unele. Casa hogei, mare, albă, cu cercevelele geamurilor vopsite în albastru, avea un cerdac cu geamlăc care sclipea de departe printre piersicii din grădină. N-a trecut multă vreme și am umplut-o cu mobilă cum nu mai avusesem până atunci, mobilă de oraș scumpă, cumpărată de la Constanța. Tot de acolo îmi aduceau credincioșii de toate, până și cafea ori ciocolată pentru copii, deși era război și nu se mai găseau din astea prin țară. Dar cei din Murfatlar aveau vinul și cu vin se descurcau ei. Chiar și mai târziu, când avea să vină foametea de după război, de se auzea că mureau oamenii prin Moldova, ai noștri din sat își spuneau: «Mor oamenii de foame în țara românească, dar noi cei de aici de la Murfatlar vom muri cei din urmă».

Am auzit deodată sunând stingerea. Nu ne dădusem seama că se înserase de-abinelea. Culcare obligatorie. Îmi părea rău că hogea e silit să-și curme până a doua zi povestirea. Eram oarecum asemenea sultanului Shahriyar frustrat de întreruperea basmului de noapte al Sheherezadei înainte de încheierea sa.

**A**DOUA zi, n-am așteptat asfințitul pentru ca Yusuf Irsmbet să-și reia istorisirea. Ne-am așezat turcește încă de dimineață, acolo, pe dușumea, sub geamul deschis prin care se strecura câte o adiere mai proaspătă de afară. Hogea îmi părea cam abătut: «Ce te-a întristat, părinte Yusuf?» – l-am întrebat. Drept răspuns, mi-a citat un verset din Coran, care suna astfel: «Viața acestei lumi nu-i decât joc și

petrecere». «Chiar și pentru noi cei de aici?» – l-am întrebat eu nu fără amărăciune. «Da, chiar și pentru noi, nu-i decât desfătare trecătoare și înșelătoare. E adevărat că aici n-avem bunuri din acelea pentru care se omoară oamenii: grămezi de aur și argint, cai de rasă din Dobrogea, vite, vii pe rod, femei..., dar continuăm să râvnim la ele». «Toate astea nu sunt în sine rele – i-am replicat eu –. Prin Paradis, așa cum ni-l închipuie Coranul, curg fluvii de apă ce nu se strică, fluvii de lapte ce nu-și schimbă gustul, fluvii de vin și de miere curată. Iar hurile paradisului cu ochi mari, fecioare iubitoare și de o veșnică frumusețe sunt făgăduite fericiților... Și chiar aici pe pământ nu sunt, oare, toate acestea daruri ale Domnului?» «Știu, știu, dom' profesor, așa îmi spuneam și eu când m-am trezit mutat în raiul din Murfatlar și când am început să gust din belșugul de acolo. Îi spuneam nevestei mele: «Să-i mulțumim Preamilostivului, femeie, că ne-a dăruit atâtea în locul acesta binecuvântat». Și-așa mi-am zis multă vreme mai apoi. Devenisem și eu unul din *câștigătorii* de acolo. Aveam pomii mei, via mea. Bunurile mele sporeau tot mereu. Deși izbucnise războiul, nu ne lipsea nimic. E adevărat că, cu cât aveam mai mult, cu atât aș fi vrut să am mai multe. Îmi spuneam: «Îți faci slujba cinstit, Yusuf, agonisești pentru ai tăi». Copiii creșteau, erau tot mai frumoși, mai deștepti. Cel mic, Gengis, învăța foarte bine la școală. Era mândria noastră. Aveam de gând să-l dau la școli înalte, la Universitate, să se facă doctor, ori să ajungă poate chiar muftiu. Așa mă gândeam și sălta inima în mine. Dar nu erau toate bune în inima asta. Toamna, când eram în vie, la cules, ori duceam strugurii la teasă, mă gândeam cum se face că în surata *Albinele*, a șaisprezecea din Coran, Profetul spune atât de frumos că Allah le-a învățat pe albine să scoată din trupul lor un suc hrănitor și vindecător pentru oameni, iar nouă oamenilor ne-a dat să scoatem din fructul viței un suc îmbătător și o hrană minunată, iar apoi tot el ne oprește să gustăm aici pe pământ din băutura asta? Cum să faci vinul și pentru cine, dacă n-ai voie să guști din el? Nu înțelegeam un alt cuvânt din Coran, care spune că vinul este un păcat și un folos, iar Profetul adaugă că păcatul e mai mare decât folosul. Ce fel de folos,

dacă e un păcat? Dar nu rumeam gânduri de acestea decât când beam un pahar, două. Mă apucasem de băutură, mai puțin la început și într-ascuns, apoi... În zadar citeam în Carte că vinul ca și jocurile de noroc sunt date omului de Șaitan ca să uite de Dumnezeu și de rugăciune. Mă temeam de vorba asta, adevărată ca toate vorbele din Carte, și de aceea spoream rugăciunile și mă tot închinam Domnului, dar de baut tot nu mă lăsam. Și-odată cu băutura, cum să spun, m-am apucat și de altele. Că vinul te îndeamnă la alte plăceri. Și-acolo la Murfatlar era vin mult și dulce. Iar femeile, ca peste tot...

**U** CAPUL plecat hogea Yusuf Irsmbet își murmura rușinea. Au fost unele nopți petrecute în căsuța din vie, cu câte o femeie furișată din sat, ori iarna pe cuptorul cald al unei tinere văduve, ba chiar în grădina unui pândar de pază în vii, cu nevasta lui sub ploaia de stele din august. «De câte ori nu mă muștra cuvântul Profetului: «Cel mai bun dintre voi e cel mai bun față de soția lui!»! Cautam să fiu cât mai bun cu nevasta mea, să aibă de toate, dar de femeile celelalte nu mă lipseam. Ba îmi spuneam că în Coran scrie poți avea până la patru femei, e adevărat că numai dacă toate îți sunt neveste și poți fi la fel de drept față de toate. Dar una ca asta nu era cu putință. O vedeam pe nevastă-meă că se ofilește, fără să mă mustre, fără să-mi zică nimic, muncind ca o roabă pentru mine, pentru copii, pentru toți cei ce alergau la ea. Și-așa treceau zilele, lunile și anii. Sâmbătă de sâmbătă, când faceam socoteala, vedeam că-mi sporește avutul. Dar rareori mă mai gândeam la socoteala din urmă a Atotvăzătorului. Venise războiul peste noi, mie însă nici că-mi păsa. Aveam de toate, din belșug. Mă obișnuisem cu gândul că suntem printre *câștigători*, că suntem locuitori ai Grădinii, nu-mi trecea prin gând că aș putea fi unul dintre *pierzători*, hărăzit de Domnul să fie un locuitor al Peșterii. Nu știam că inima era bolnavă în mine. Numai bunul Dumnezeu care le vede pe toate o știa și îmi puneă totul la socoteală. Când i-am văzut, spre sfârșitul războiului, pe nenorociții aceia de frați ai noștri, tătari din Crimeea, am sărit să-i ajut, căci îmi dădea mâna. Căscau gura bieții de ei la toată agoniseala din sat. Eram

## Editura AULA

Antologiile „AULA”

Emil Brumaru

Poeme alese (1959 – 1998)

„Angel pofticios și iubăreț, rămas din cele sfinte doar cu aura inocenței, dar altfel datat cu totul la păcate lumești – femei, tabacioc, guleai – Emil Brumaru este un «poet de duminică» get-beget, de nu cumva bun chiar pentru întregul week-end. Virtuoz al voluptății, el exersează dezmățul în candoare și ingenuitatea în frivolitate, înălțînd orgia sexuală la rang de puritate infantilă.” (Al. Cistelean)

192 p., 13x20 cm, 95.000 lei

Florin Iaru

Poeme alese (1975 – 1990)

„Poezia lui e un imperiu al cuvintelor. E o poezie vorbărească, care nu mai tace din gură. Tăcerile, pauzele și, în definitiv, acea impresie că nu se spune totul, care vine de la Mallarmé și traversează întreg modernismul, nu mai găsesc nici o prețuire la Iaru, incomparabil mai atras de capacitatea discursului liric de a fi deschis, programatic, contestatar, vehement și persuasiv. Totul pare a voi la el să se spună în cuvinte, și pînă la capăt.” (Nicolae Manolescu)

208 p., 13x20 cm, 60.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; [www.aula.ro](http://www.aula.ro)

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 500630



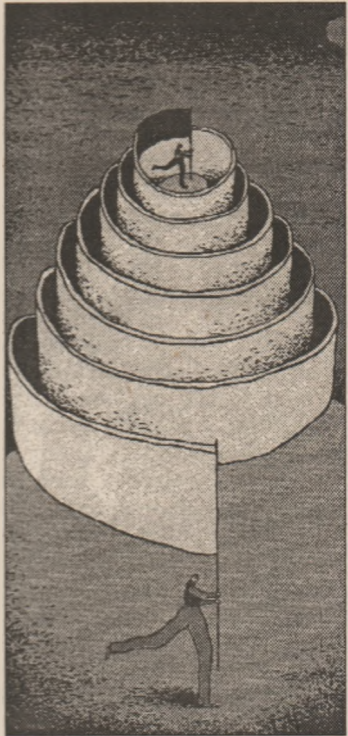


mândru că îi pot omeni și mulțumit de mine. Gândeam că aveam de ce.

Doar mă țineam de slujba mea, nu-i vorba. Ca și acolo, în sărăcia aceea de sat din Cadri-later, îi învățam pe credincioșii mei ce e *halal* și ce e *haram*, ce au voie să mănânce și ce nu, dar aici unde era mare alegere era mai greu pentru noi să urmărim poruncile Legii. Îi îndemnam și aici să se roage în zori, în miezul zilei și seara, dar viile cer muncă multă și cum să se mai roage și noaptea când erau frânți de oboseală. Iar eu ce să mai veghez în rugăciune pe vreme de noapte când mi-o petreceam uneori cu câte o muieră. Dar de slujba mea nu mă lasam, ci îi deprindeam pe credincioșii mei să se spele cum se cuvine, înainte de rugăciune. Și mă țineam de ei în toate cu învățătura bună a Legii. Nu prea aveam ce-i drept pe aici săraci, dar chiar și cei ce au de toate pot fi pentru felurite pricini necăjiți rău, așa că și ei aveau nevoie de mine, iar eu le dădeam o mână de ajutor la nevoie. Mărisem geamia noastră din sat, o înfrumusețasem și chiar dacă nu era ca marea moschee Hunchiar din Constanța, pe care o știau toți credincioșii mei, voiam să semene măcar cu bătrâna geamie Esma han Sultan din Mangalia. Iar tătarii mei se bucurau și se mândreau cu geamia din satul lor. De aceea și aici credincioșii mei erau foarte mulțumiți de rugăciunile mele, de slujbe, de învățătura pe care le-o dădeam lor, copiilor lor, de sfaturile, de ajutorul meu. Veneau la mine ca la un înțelept, căci nu mai eram tânăr și mi se părea și mie cum le părea și lor că știu mai multe decât ei. Și aici, ca și în satul acela de altădată, când se întâlneau pe ulița două femei, ori doi bărbați în toată puterea, ori doi bătrâni în cărje, își spuneau unul altuia, dând din cap: «Hogea nostru este sfânt. Hogea nostru este sfânt...». Dar eu nu eram sfânt».

Cuvintele acestea din urmă le rostise atât de tare, după ce șoptise toată mărturisirea lui de până atunci, încât cei din jur își lăsară indeletnicirile și se uitau nedumeriți la noi. Iar hogea Yusuf reluă, din nou în șoaptă: «De aceea, dragă frate Nicolae (era pentru întâia oară că-mi spuneam astfel pe nume), Domnul m-a osândit pe drept, m-a aruncat aici, în jăralicul din Ghehena asta, pentru că eram înscris în *Sijjin*, în Cartea curvarilor. Pot să tot creadă comuniștii că m-au osândit, după puțină lor judecată pentru că i-am ajutat pe frații mei oropsiți. Eu alta cred și ispășesc. Dar mare e îndurarea Preamilostivului...»

(Fragment din *Abisul luminat*)



**ARINTELE** istoriei, Herodot, este unul din marii povestitori ai literaturii universale.

Adesea el întrerupe cursul evenimentelor cu digresiuni în care povestirea destinului unor eroi depășește particularul, exemplificând în fapt un caz tipic, o lege universală. În cartea a treia, Thalia - fiecare carte poartă numele unei muze -, descriind evenimentele care au condus la cucerirea Egiptului de către regele persan Cambise, secolul VI î.d.Cr., el inserează povestea lui Policrates, tiranul din Samos. Policrates, care guverna insula discreționar, era foarte bogat și norocos peste măsură; totul, fără excepție, îi reușea. Fericit și convins că norocul pe care îl are este expresia protecției divine, el i-a trimis prietenului său, faraonul Amasis, o scrisoare în care îi descria situația privilegiată pe care i-au asigurat-o nemuritorii. Faraonul, un înțelept, i-a răspuns că lucrurile nu stau chiar așa cum și le imaginează, deoarece zeii nu văd cu ochi buni succesele permanente; viața se compune din suferințe și coborâșuri și absența alternațelor nu este de bun augur: fericirea neîntreruptă va fi în mod cert curmată brutal. Pentru a evita un desnodământ tragic, faraonul l-a sfătuit pe Policrates să facă un sacrificiu și să se despartă de un lucru la care ține foarte mult. Scrisoarea lui Amasis l-a pus pe gânduri pe tiranul din Samos. El a căutat prin tezaurul său și a hotărât să renunțe la un inel foarte prețios, opera unui celebru giuvaergiu al epocii. Policrates a luat inelul, s-a imbarcat pe o corabie și, ajuns în largul mării, l-a zvârlit în văzul tuturor în apele învolburate. S-a întors în palat bucu-

ros, convins că prin gestul făcut a compensat norocul care-l în-tovărășise permanent până atunci și că i-a înlănzit pe zei. Câteva zile mai târziu la porțile palatului s-a prezentat un pescar care prinsese un pește imens pe care i l-a dăruit lui Policrates. Când bucătarul a tăiat peștele din burta acestuia, spre stupora-tura tuturor, a ieșit inelul aruncat în mare puțin timp mai înainte. Policrates a fost încântat de întâmplare și i-a scris imediat lui Amasis că zeii îl prețuiesc mai mult decât pe orice alt muritor, din moment ce i-au trimis înapoi obiectul prețios pe care-l sacrificase. Răspunsul faraonului a fost prompt și scurt: el l-a anunțat pe tiran că rupe orice relație cu el, că denunță legătura de ospitalitate între ei, deoarece un om căruia zeii îi refuză sacrificiul este iremediabil pierdut. Scurta vreme mai târziu Policrates a fost ucis din ordinul sa-trapului Oroites. Zeii l-au pedepsit exemplar pe prea trufașul tiran.

Povestea este cu tâlc. De fapt Policrates nu făcuse un sacrificiu; gestul ostentativ de aruncare a inelului în mare arată că totul nu era decât o operație cosmetică, că de fapt el a vrut să dea aparența unui sacrificiu, a vrut să înșele divinitatea; inelul era cu adevărat foarte prețios, dar nu era un lucru a cărui dispariție să-l afecteze adânc în suflet; era o pierdere regretabilă, dar nu un fapt care să determine o modificare a atitudinii sale față de lume: tiranul își păstrase nealterată aroganța și trufia iar zeii le-au sancționat brutal spre a fi pildă. Aparențele nu pot ascunde realitatea oamenilor, cu atât mai puțin divinității.

**D**IN nefericire, în ciuda declarațiilor sfărătoare despre pasiunea pentru istorie pe care o clamează, demnitarii noștri nu iau în nici-un fel aminte la învățăminte pe care le oferă experiența acumulată de omenire de-a lungul mai multor milenii. Le recomand să-i citească pe istoricii Antichității, ar avea ce învăța. Dacă ar medita la istoria lui Policrates din Samos ar lua în serios actul de guvernare și nu s-ar limita numai la operații cosmetice care să dea aparența unei lupte hotărâte cu corupția, a dorinței de reformă, a dorinței de a transforma România într-o țară europeană, demnă de trecutul ei antecomunist. Lupta împotriva corupției presupune sa-

crificii dureroase: nu-i ușor să renunți și să asisti la pedepsirea unor vechi companioni care perpetuează tarele inoculate societății românești timp de jumătate de secol de stăpânire bolșevică. Pentru a lovi decisiv acest flagel extins la dimensiuni nemaiîntâlnite în istoria românească, este nevoie de sacrificii reale și nu de simple operații cosmetice care să ofere Occidentului impresia că bătaia a fost cu adevărat declanșată. Este nedemn ca majoritatea, spre a nu spune totalitatea, măsurilor pentru lichidarea corupției să fie simple exerciții retorice fără nici o consecință practică. Când o reputație este maculată nu numai pe plan intern, ci și extern, sacrificiul se impune. Din 1990 se așteaptă operația chirurgicală de asanare morală prin înlăturarea celor compromiși în timpul vechiului regim; un sacrificiu absolut necesar, în fapt premisa pentru revenirea la mentalitatea europeană. Așteptare zadarnică: ce s-a realizat între 1997 și 2000 a fost repede anulat de actuala putere. În loc de sacrificii asistăm la revenirea în forță a personajelor simbol ale ceașismului. Nu este firesc și demn de o țară europeană, o țară care vrea să se bucure de prestigiu, ca Președintele ei să-l decoreze pe cântărețul "epocii de aur"! Absența sacrificiului sau sacrificii pro forma nu contribuie la reazarea țării pe baze trainice. Din când în când, actuala putere se joacă anunțând declanșarea unor anchete serioase, se fac declarații sfărătoare, dar în scurtă vreme se reinstaurează tăcerea. Așa proceda și Ceaușescu: ținea câte un discurs în care clama că s-au "furat banii poporului" promițând anchete și pedepse exemplare; vorbe goale! Astfel sistemul se perpetuează dincolo de revoluție.

Actuala putere caută din răspuneri să salveze cât mai mult din sistem și să păstreze oligarhia care a dominat România timp de jumătate de secol. Cum din punct de vedere instituțional a fost nevoită să accepte modificări importante, ea caută să mențină oamenii și, în special, mentalitatea. Or, mai ales perpetuarea mentalității este catastrofală pentru evoluția țării. Datorită acestei mentalități s-a ajuns până la un asemenea grad de decădere încât plagiatul a devenit un fapt curent, fiind practicat și justificat de membri ai Academiei, de demnitari;

demnitarii nu se sfiesc să spună neadevăruri evidente atât în țară, cât și în străinătate, ministrul Justiției declară cu seninătate că magistrații pot face politică, sfidând în fapt regulile europene, oamenii puterii se cred investiți întru eternitate cu drepturi discreționare etc.etc. Nu putem spera să realizăm progrese și să ne bucurăm de un bun renume între țările civilizate ale lumii în asemenea condiții. Pentru o normalizare este nevoie de sacrificii reale: plagiatul, trebuie sancționat imediat în chip exemplar, abuzurile în guvernare curmate fără întârziere; adulterii de profesie se cer sacrificați instantaneu, oricât de dureroasă ar fi o asemenea operație pentru cei obișnuiți timp de jumătate de secol cu sistemul adulației.

Policrates a plătit pentru trufia sa. A persevera în încercarea de a menține o mentalitate străină de spiritul autentic românesc este un act de trufie incalificabilă, contrar cursului adoptat de lumea civilizată. În secolul XIX românii s-au vrut sincroni cu Europa, deoarece credeau în vocația europeană a țării. Un Kogălniceanu, Brătianu, Lascăr Catargi, Maiorescu și foarte mulți alții au lepădat tot ce ținea țara legată de mentalitatea orientală. Și-l imaginează cineva pe Maiorescu sau Spiru Haret făcând afaceri personale cu fonduri europene sau cu bani publici? Atunci, într-un răstimp neașteptat de scurt, țara a făcut progrese decisive în toate domeniile. Iar exemplul personal al Regelui Carol și al elitei politice și intelectuale a fost un factor de mare importanță pentru difuzarea și consolidarea valorilor europene la noi. Să nu uităm că reforma agrară de după primul război mondial a fost opera moșierilor care, fără nici-o constrângere sau presiune externă, și-au sacrificat latifundiile, deoarece acesta era interesul național.

Este momentul ca persoanele venite din mentalitatea impusă de sovietici să facă sacrificii reale care să demonstreze convertirea lor la sfera de idei cultivate în tradiția autentică românească. Până acum însă n-au făcut altceva decât să zvârle ostentativ în mare inele care, spre deosebire de cel al lui Policrates, nici măcar nu sunt prețioase.





# Patimile condeiului

## Pledoarie pentru scrisul de mână

**D**E CÎTE piedici n-am parte cînd m-apuc să scriu de mînă! Hîrtia trebuie să aibă o anume porozitate, nici prea mare, căci atunci s-ar transforma în sugativă, dar nici prea mică, altminteri stiloul, alunecîndu-mi prea repede, ar lua-o razna; apoi cerneala trebuie să aibă numai culoarea aceea care îmi place mie, iar stiloul e musai să aibă o anume dimensiune și o anumită peniță, căci coeficientul de frecare dintre peniță și hîrtie trebuie să fie tocmai cel potrivit pentru o caligrafie cît mai mulțumitoare. Unde mai pui că degetele îmi transpiră, făcînd stiloul să-mi alunece printre ele, iar degetul mijlociu, al cărui tendon s-a preschimbât într-un zgîrci rebel și umflat, mă doare tot mai des în ultima vreme. Despre crampa scriitorului nu-ți mai vorbesc, dar nu pentru că ai ști cum e, ci pentru că, dimpotrivă, foarte puțini au trăit-o pe propria piele. E îndeajuns să îți spun că apare la vreo două-trei ore de ținut întruna stiloul în mînă. La aceste piedici se adaugă altele: lumina trebuie să cadă într-un anumit unghi, altminteri umbra mîinii și a stiloului pe hîrtie ar acoperi cîmpul vizual în care urmează să-mi aștern literele; scaunul trebuie să aibă o înălțime adaptată la cea a mesei, ca să nu mă cocîrjesc prea rău sau ca să nu mă doară coastele tot lovindu-mă de muchia ei; apoi, ambianța, vai, e cel mai mare blestem: nici un chip în preajmă, zgomot cît mai puțin, cafea cît mai multă, băută din ceașca mea și numai a mea, și țigara care arde pe marginea scrumierei stingîndu-se uneori fără să apuc să trag din ea. În fine, starea interioară: un fel de tremur de panică ce se preschimbă într-un zumzet lăuntric insidios, dar stăruitor, de care nu poți scăpa decît scriînd; un fel de agitație stînjenitoare ce sporește cu atît mai mult cu cît piedicile de înfruntat sînt mai mari. Inspirația, ca să n-o mai lungesc, nu e nici licăr descins din Parnas și nici revelație luminoasă căzută din cer, ci panică trează și grea, ca aceea a animalului la pîndă, ca agitație lăuntrică și multă, ca aceea din aura epilepticului.

### Scrisul de mînă e ritual...

**T**OATE aceste stavile puse în calea scrisului de mînă sînt cele pe seama cărora se naște ritualul. Scrisul de mînă e ritual, iar cel care nu știe asta nu e scriitor. Numesc ritual acel set de gesturi ce par la prima vedere

insignifiante, dar fără de care nici un rînd n-ar ajunge să fie pus pe hîrtie. Ritualul e mănunchiul de tabieturi create în timp, a căror oficiere îți dă puțința de a pune ordine în starea de agitație lăuntrică în care te afli cînd stai la masa de scris. Fumatul țigării, gestul cu care o duci la gură, felul în care îți tugi buzele suflînd fumul, graba sau tihna cu care o scuturi în scrumieră, nervozitatea cu care o îndeși în lăuntru ei, după ce ai observat fie că s-a stîns singură, fie că s-a rostogolit peste marginea scrumierei, arzînd mușama sau fața de masă, crisparea sau moliciunea gestului cu care apuci ceașca de cafea ducînd-o la buze și tresărind iritat cînd bagi de seamă că deja s-a răcit, mîna preocupată cu care îți ștergi penița stiloului cînd ținetează sau gestul pripit și nervos de a-ți usca podul palmei suflînd în el sau ștergîndu-l de pantaloni, apoi poziția corpului și puzderia de gesturi însoțitoare, cînd încovoiat deasupra unei propoziții care *nu se lasă scrisă*, cînd proptit cu fruntea în palma stîngă, cînd ridicîndu-te brusc de la masă, pradă unui acces retoric în fața unui auditoriu imaginar, cînd stană de piatră privind în gol și întrebîndu-te cine Dumnezeu ți-a pus stiloul în mînă, cînd îndreptîndu-ți marțial șira spinării și așezîndu-te picior peste picior într-o poză cît mai pe măsura convingerii de nezdruncinat că nu-i pe lume geniu mai mare ca tine, iată un rezumat săracăcios al repertoriului, teoretic infinit, de gesturi săvîrșite de cel care scrie de mînă. Ce merită a fi reținut e că toate aceste gesturi corespund piedicilor de care vorbeam mai înainte. Dacă piedicile n-ar fi, ritualul și-ar pierde rostul, căci ritualul pentru asta e făcut, să te ajute să depășești piedicile folosindu-te de ele. Că sînt interioare sau exterioare, că țin de precaritatea fizică sau psihică a ființei mele este mai puțin important, important e că ritualul mă trece dincolo de piedici cu piedici cu tot. Doar așa, prin ritual, piedicile încetează să mai fie obstacole și se preschimbă în puncte de sprijin. De-acum nu de opreliști putem vorbi, ci de proptețe, de reazeme, de pîrleazuri. Grație ritualului, starea aceea de agitație stînjenitoare ce premerge înfruntarea piedicilor se transformă într-un tonus psihic, într-o vlagă sufletească și care, ea și numai ea, te împinge dincolo de piedici. Orice agitație e stenică dacă poate fi stăpînită printr-un ritual. Orice pani-

că e bună dacă o poți metaboliza într-un tonus de ordin afectiv. Dar frumusețea ritualului e nu numai aceea că îți înlesnește depășirea unor limite, dar că, pe deasupra, te face să le îndrăgești. Fără ritual aș urî hîrtia, stiloul, bătătura de la degetul mijlociu, crisparea și transpirația, petele de cerneală, tremurul mîinii ce-mi stîlcește caligrafia, și tot așa.

Prin ritual însă, toate piedicile care mi-aminteam cît de mărginit sînt în ființa mea de scrib manual capătă înfățișarea unor aliați, a unor prieteni de care, de-ar fi să mă despart, aș suferi. Și-așa se face că ajung să-mi îndrăgesc propria caligrafie, oricît de urît aș scrie de mînă, așa se face că ajung să mă leg de stiloul meu, oricît de vechi și de uzat ar fi el, după cum tot așa se face că masa la care am scris mai multă vreme ajunge să facă parte, prin forma ei, prin culoarea și consistența lemnului ei, din mine. Îmi amintesc cum profesoara de engleză din liceu, cînd și-a dat seama în timpul unei ore că îi lipsește stiloul, a întrerupt ora,

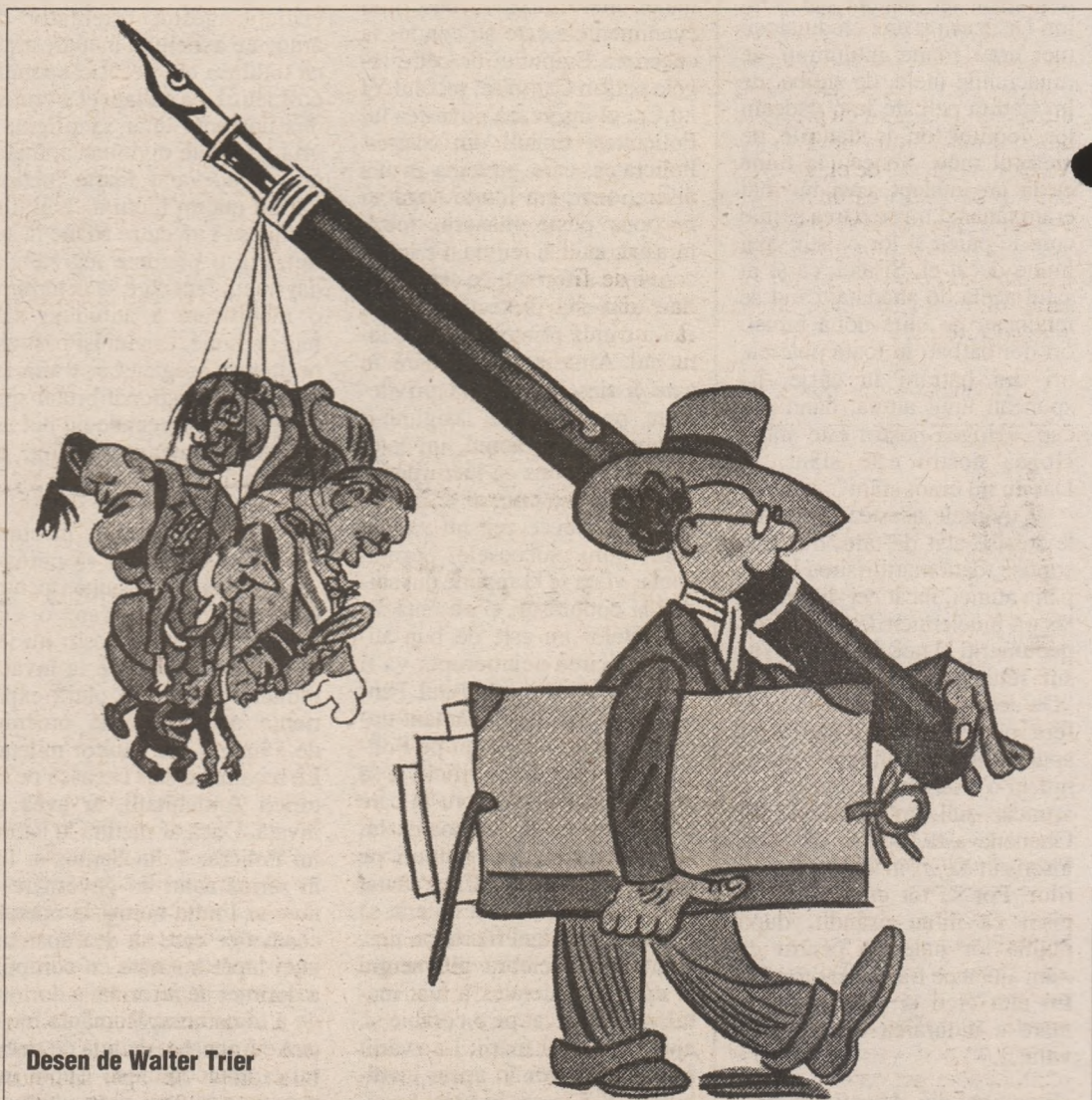
ne-a rugat pe toți să-i căutam printre rîndurile de bănci stiloul, a dat fuga la cancelarie în speranța că-l va găsi acolo și, înapoindu-se într-un tîrziu fără el, ne-a povestit cu lacrimi în ochi (nu exagerez defel) că de stiloul acela o lega amintirea celor mai importante examene date în viață, admiterea la facultate, toate examenele scrise din studenție și, în fine, lucrarea de diplomă. Îl păstra ca pe un talisman, ca pe o podoabă de cult, iar cultul oficiat de ea în fața lui era chiar ritualul scrisului. Pierzîndu-l, simțea cum pierde o parte din ea, aceea parte a ființei ei care luase naștere în cursul ritualului scrisului. Stiloul cel mai drag mie a fost cel din liceu, unul burduhănos, negru, chinezesc, pe care nu-l foloseam decît în ocazii deosebite, bunăoară cînd aveam teză sau cînd, în avîntul meu de bard, scriam poezii de dragoste colegelor. S-a stricat și l-am aruncat. Pot astăzi să-mi cumpăr cel mai scump și mai sofisticat stilou din lume, pentru mine tot acela va fi mai de preț.

O ultimă trăsătură a ritualu-

lui, pe care am pomenit-o deja în treacăt, e cea a întreținerii tonusului psihic. Nu există tonus fără rezistențe venite din afară. Dacă am niște rezistențe, niște demoni care mi se opun, atunci, în mod obligatoriu, am și un tonus pe măsura lor. Lucrul acesta are o însemnatate crucială, dar de ea îți vei da seama în continuare.

### Adio, tu, stilou antediluvian!

**N** chiar clipa asta în care scriu, corpul meu este supus unor forțe, de pildă se află într-un cîmp gravitațional, fiind supus atracției Pămîntului și presiunii atmosferice. Ca eu să-mi pot mișca stiloul pe hîrtie trebuie să înfrunt aceste rezistențe dezvoltîndu-mi un tonus muscular. Dacă nu l-aș avea deja, nu numai că n-aș putea să-mi mișc mîna, dar în plus aș fi strivit, cu mîna cu tot, de atracția gravitațională. Dacă sînt și scriu acest text este pentru că am un tonus ce-mi dă puterea să înfrîng aceste rezistențe. Dacă aș trăi în imponderabilitate, piedicile exterioare fiind nule, tonusul meu ar fi nul. M-aș împăra în toate zările, aș dispărea din lipsă de piedici. Ei bine,



Desen de Walter Trier





același lucru se întâmplă cu tonusul psihic de care am nevoie pentru a scrie. El este pe măsura piedicilor pe care le întâmpin în timp ce scriu. Ar fi o greșală să-ți închipui că în actul scrisului ar fi nevoie doar de tonus fizic, cel psihic putând să lipsească. Nu, nu se poate să nu știi că efortul de a scrie nu e atât unul muscular, ci unul cu precădere psihic. Tot ce numim de obicei viața interioară a scriitorului, cu imaginația, gândirea și sensibilitatea lui, poate fi numit tot atât de bine tonusul psihic al scriitorului. Este concentrarea de forță a minții în fața piedicilor scrisului de mână.

Bun, și înainte de a trece la scrisul de mașină, mai am nevoie de un exemplu. Închipuiește-ți un astronaut ce urmează să plece pe Lună. Tonusul lui muscular este adaptat la câmpul gravitațional al Pământului. Ajuns pe Lună, astronautul nostru se va simți un supraom, va face salturi gigantice în înălțime, va străbate câțiva metri cu un singur pas, va ridica greutatea cu neputință de ridicat pe Pământ, va fi, pe scurt, precum un gigant nimerit într-o țară de pitici. Numai că euforia lui nu va dura prea mult, căci tonusul lui muscular, adaptându-se treptat la noile rezistențe din câmpul gravitațional al Lunii, va scădea. Și va scădea direct proporțional cu intensitatea câmpului lunar, ajungând să fie atât de mic încât piedicile de pe Lună să fie. În sfârșit, închipuiește-ți-l pe acest astronaut, după ce s-a obișnuit cu piedicile de pe Lună, întors pe Pământ. Va face, sârmă de el, o figură jalnică: se va țîrî ca un vierme într-un câmp gravitațional prea puternic pentru tonusul lui atrofiat. Din supraom va fi o stîrpi-tură, dintr-un om normal, o zdreanță atonică.

Și acum să-ți povestesc

experiența pe care am trăit-o eu scriind pe ecranul calculatorului și mînuind degetele ca pe niște instrumente de percuție a tastelor. M-am simțit precum supraomul lui Nietzsche. Puteam să fac salturi înainte sau înapoi în cadrul textului cît doream și pînă unde doream, întorcîndu-mă apoi, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, în locul unde rămăsesem, puteam, fără frică, să șterg și să modific oricît și oriunde, textul rămînea curat și citet, fără ștersături, adăugiri, intercalări și tăieturi. Parcă lucram într-un laborator perfect aseptice în care, oricîtă murdărie aș fi făcut, totul lucea de curățenie. Adio, tu, stilou antediluvian, unealtă primitivă și mîzgălită, adio, tu, blestemată de hîrtie poroasă și scoarțoasă, care m-ai torturat cu petele și rănile tale, adio, tu, caligrafie afurisită ce mi-ai asasinat nopțile tremurului hidos, adio, tu, umflătură a tendonului metafalangian, adio, tu, masă de scris, adio, tu, ritual. Da, adio, tu, ritual. Mi-am dat la un moment dat seama că tot ritualul meu, atât de drag, pierise fără de urmă, căci la ce bun ritualul scrisului cînd piedicile menite a le depăși nu mai existau? Ce rost mai poate avea ritualul pentru un om rupt de sine și hipnotizat în întregime de strălucirea ecranului? Dar nu numai că piedicile dispăruseră, dar, în chip neașteptat și încîntător, se iviseră niște înlesniri la care nu visasem nici în zilele cele mai optimiste ale trudei mele de mînă. De pildă, am aflat că dacă nu știu cum să continui o frază, pot s-o las neterminată și să revin asupra ei mai tîrziu, căci sigur îmi va veni între timp vreo idee. Apoi am aflat că în fața ecranului starea aceea de fisticăală și de încordare din fața hîrtiei dispăruse fără urmă. Pus în fața ecranului, nu aveam emoții, panica și încordarea pe care le trăisem o-

dată, scriind de mînă, țineau de trecut. Eram dezinvolt, degajat, sigur pe mine, și asta pentru că cea mai mare piedică a scrisului de mînă, și anume *ireversibilitatea* lui, dispăruse. Pe ecran trăiam într-un spațiu depresurizat în care noțiunea de ireversibilitate nu exista. Puteam să mă întorc de cîte ori voiam și să corectez de tot atîtea ori în orice loc, căci nimeni nu știa, nimeni nu vedea, și puteam să păcălesc pe oricine, lăsînd impresia că știu să scriu bine și curat, dintr-o suflare și la prima mînă, coerent și cu miez scriitor. Gîndul acesta liniștitor, că nici o greșală nu e definitivă și că totul poate fi dat înapoi, mi-a indus o stare de atonie a minții. Mă molesisem de atîtea înlesniri! Monologul minții mele amuțise, imaginația mea se pipernicise. Dar de această diminuare a tonusului psihic mi-am dat seama doar atunci cînd am avut proasta inspirație să scriu din nou de mînă. Atunci am trăit calvarul astronautului reîntors de pe Lună pe Pământ, căci mă tîram pe hîrtie ca viermele pe sol, nu-mi găseam cuvintele, nici o frază nu avea coerență, sintaxa se anchilozase, nu știam unde voiam să ajung și ce gînd dorisem să pun pe hîrtie, ștergeam mereu și tăiam întruna, și mă apuca disperarea simțind că trebuie s-o iau de la capat, dar, *hele!*, scriind din nou tot, și nu doar cîrpind și retușind, cum făceam pe ecran. Pe scurt, obișnuit cu modelul recurent al scrierii pe monitor, îmi atrofiase fibra tonusului psihic, deoarece mă adaptasem lipsei de piedici și de rezistențe din spațiul depresurizat, aproape imponderabil, al ecranului de calculator. Mintea mea devenise o copie a ecranului, golită de orice încordare emotivă și despuțată de orice imagine interioară. Eram curat, aseptice, neîntinat de vreun gînd, de vreo fan-

tasmă, sau de vreo ambiție de stil.

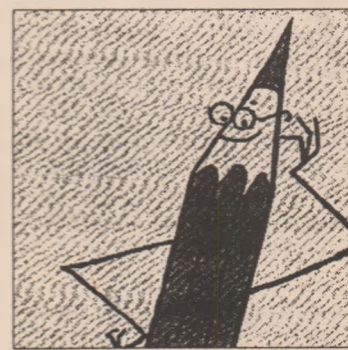
## Bine-ai venit, stilou antediluvian!

**D**in clipa aceea, m-am lecuit definitiv de ecrane și de taste, întorcîndu-mă la stilou, la scrisul de mînă și la chinul lui. E mai încet, dar e adevărat. Calculatorul, mi-am zis, e bun acolo unde creația lipsește. Și tot în clipa aceea, a lecuiri definitive de scrisul la computer, am avut revelația noii specii de scriitori care stă să se ivească în lume: inși strălucitori, cu virtuți de operator de calculator, un soi de grefieri cu instrumente în loc de degete, storși de orice urmă de inspirație, publicînd regulat și în condiții aseptice cîte două-trei cărți pe an și considerîndu-se, prin convenită morgă a breslei, egali strămoșilor lor, mînuitorii penei de gîscă. Se vor numi tot scriitori, dar vor fi altceva, simpli grefieri bătînd cu zel dactilografic niște texte inepte. Ei vor putea fi depistați printr-un test banal: li se pune în mînă un stilou și un vraf de coli de hîrtie și li se cere ca într-un interval de timp oarecare să scrie ceva pe o temă dată. Rezultatul, te încredințez, va fi deprimant. Însăși noțiunea de creație literară e pusă sub semnul întrebării de apariția acestor grefieri-scriitori. În muzică, de pildă, problema compoziției a fost rezolvată definitiv de tehnică, în sensul că ea, compoziția, nu mai există. Vremea compozitorilor de muzică a trecut, au mai ramas interpretii. În lumea cuvîntului, lucrurile par să o apuce pe același făgaș. Specia grefierilor purtători de laptop, compilînd maniacal din dicționarele și cărțile introduse în memoria calculatorului, acoperă de deri-

ziune ideea de scriitor.

Tehnica, prin înlesnirile pe care le oferă omului, ajunge pe nesimțite să modifice natura umană. În această privință, soarta omului e pecetluită în înțelesul cel mai rău al cuvîntului, adică e cetluită fără scăpare într-un destin de sorginte tehnică, pe care nu-l mai poate controla: tehnica, mai precis mașina de scris, aduce o ruptură între om și cuvînt. Rezultatul va fi ivirea unui alt fel de om, a unui om pentru care cuvîntul e simplu mijloc tehnic de comunicare și nimic mai mult. Acest nou om se va raporta la cuvînt așa cum se raportează la orice alt lucru, de pildă la o mașină, la un creion sau la un aparat de ras. Altfel spus, folosește cuvîntul, îl uzează și apoi îl aruncă ca pe un lucru ieșit din uz. Cuvîntul moare, și o dată cu el și omul, cel puțin omul în înțelesul pe care ne-am obișnuit să i-l atribuim. Acesta e destinul omenirii și nimeni dintre oameni nu-l poate schimba, decît, poate, zeii. Iar grefierilor-scriitori, le urez cîte zece degete-cîngi la fiecare mînă și, firește, măcar două-trei cărți pe an! Dar să nu-i aud spunîndu-mi de poezii dragoste sau de scrisori scrise cu limbă de moarte pe ecran, că nu-i cred. Pur și simplu nu-i cred.

Sorin Lavric



## ochiul magic

# Scriitorul frate cu anticariatul

**N**u știu cum se face, dar pe mine Borges mă luminează mereu. Spune el undeva că a aranja o bibliotecă e un fel mai aparte de a face critică literară. Nu trebuie să te fi mutat prea des și să fii nevoit a tot aranja cărțile în rafturi pentru a-ți da seama că argentinianul nu e departe de adevăr.

În lungile mele periopluri prin anticariate - un mai vechi viciu al meu - mi-am dat seama că se poate face un fel de top al prezențelor autorilor pe rafturile buchiniștilor și că acest nevinovat calcul poate fi un posibil barometru al preferințelor cititorilor, al politicilor editoriale dintr-o anumită perioadă sau al schimbărilor de canon. Astfel, trei motive explică, în primul

rînd, numărul ridicat din anticariate al unor cărți sau autori: fie au publicat foarte mult, fie au fost publicați în tiraje foarte mari sau reeditați constant, fie pur și simplu nu se mai citesc. Dintr-un motiv sau altul (lesne de ghicit oricum), în funcție de fiecare autor.

Astfel, într-unul dintre cele mai mari anticariate din centrul Bucureștiului, unde fluxul de achiziții și de vânzări este de-a dreptul impresionant, am constatat următoarele. La capitolul clasici, cel mai des întâlniți au-

tori sunt, în ordine: Radu Tudoran, Alecu Russo (reeditat în prostie cu *România pitorească*), Sadoveanu, Arghezi, Victor Eftimiu și Bogza (ultimii trei cu volume variate din seria *Opere complete*). Îi urmează la distanță apreciații Slavici, Minulescu, Topârceanu, Eminescu, Brătescu-Voinești, Filimon și - surprinzător - chiar Mateiu Caragiale cu *Craii* lui.

La contemporani, lucrurile sunt și mai interesante. Conduc fără drept de apel Haralamb Zîncă, Dinu Săraru, Pavel Coruț

și Fănuș Neagu (fiecare cu mai multe titluri), urmați la ceva distanță de Eugen Barbu, Mihai Beniuc, Gheorghe Tomozei, Marin Preda (dar numai cu *Albastră zare a morții*), Ana Blandiana, Augustin Buzura, Petre Sălcudeanu, Constantin Țoiu, Nicolae Labiș și Mircea Dinescu (și el numai cu *Moartea citește ziarul*). La categoria sinistra: Aurel Mihale, Dan Zamfirescu, Dumitru Popescu și Vadim Tudor. Foarte rar Adrian Păunescu.

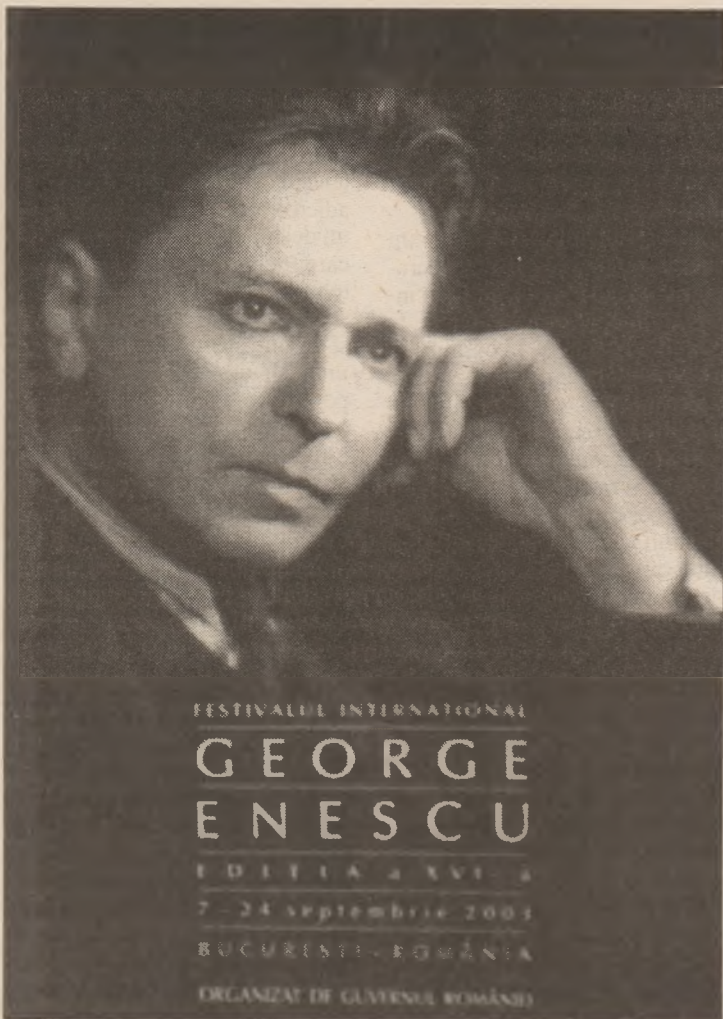
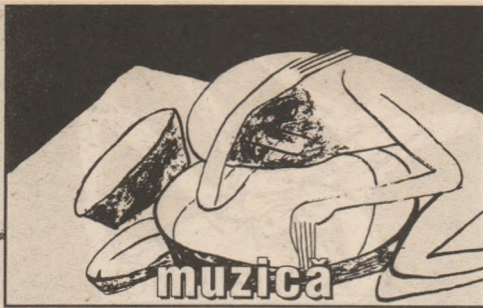
Cum sunt direct interesat, pot

spune că nu se găsesc - din varii motive - aproape deloc: Agopian, Bacovia, Blecher, Brumar, Cărtărescu, Livius Ciocărlie, Cossașu, Crohmălniceanu, Dimov, Doinaș, Foartă, Negrici, Nichita Stănescu, Mircea Martin, Virgil Mazilescu, prozatorii târgovișteni... N-am luat în calcul speculanții care-și zic buchiniști, adică aceia care vînd cărțile (pe stradă sau în dughene) cu prețuri ce întrec cu mult prețurile noilor apariții din librării și unde, evident, oferta este selectă și redusă.

O carte interesantă de prin anii '50 peste care am dat chiar acum câteva zile: Dr. Petru Groza - *Călătorie în China*. Grafica este splendidă. Milescu Spătarul ar fi plins de invidie.

Marius Chivu





## Strălucire inegalabilă

A data când scriu articolul, Festivalul a trecut de jumătate, deci pot risca o (semi)concluzie, marcând concertul orchestrei Filarmonicii regale din Londra ca punct culminant al serilor de la Sala Mare a Palatului. Calitatea excepțională a ansamblului simfonic – pregnantă încă din

deplin și pe un auditor occidental. Plec transfigurată de la concert, cu admirația reînnoită pentru compozitorul care depinde totuși atât de mult de felul în care e interpretat.

Mai există o cauză a entuzismului meu deloc temperat. Maxim Vengerov revine în Festivalul "Enescu", de data aceasta cu *Simfonia spaniolă* de Lalo, pe care își joacă excepțională – uneori inumană – virtuozitate, dar și umorul sau senzualitatea. Vioara primește uimitoare diferențe de registre și de nuanțe (din punctul acesta se apropie cât de mult posibil de vocea umană), intonațiile și ritmurile dansante spaniole se insinuează fermecătoare, rafinate, scilicet. Partida dificilă a orchestrei susține cu precizie și maleabilitate intențiile solistului. Nu am încotro, mă văd nevoită să mă repet: cea mai bună versiune a *Simfoniei spaniole* pe care am auzit-o live.

**Horia Andreescu,  
Maxim Vengerov,  
Royal  
Philharmonic  
Orchestra**

*Uvertura 1812* de Ceaikovski – a concordat printr-o conjunctură fericită cu intențiile dirijorului. Lui Horia Andreescu, Orchestrei londoneze și Corului Radio (îndrumat de Dan Mihai Goia) le datorez astfel cea mai bună versiune pe care am ascultat-o vreodată la *Simfonia a III-a* de Enescu. Se clarifică, se limpezesc, se reliefează toate densitățile partiturii, sunt evidențiate planuri acolo unde trebuie și cât trebuie, coerența structurală și romantismul elevat și avântat totodată devin atribute care l-ar convinge pe

## Pianistul deconstructivist

M-AM înghesuit la Ateneu pentru a-l asculta pe unul din cei mai celebri pianiști ai momentului. Am plecat de la Ateneu deconcertată, după ce ascultasem un muzician ce trăiește într-o lume aparte, creată și înțeleasă doar de el. Este fascinant inclusiv modul în care ignoră total foiala

din sală sau vreun telefon mobil care – culmea! – sună pe "Für Elise". Preocuparea sa obsesivă se îndreaptă spre sonoritate, stăpânește de altminteri cu o măiestrie inegalabilă claviatura, zeci de nuanțe intermediare între *piano* și *forte*. Tehnica sa impecabilă, ținuta imobilă, rafinatele de nuanțe definesc un profil. Celălalt este cumva șocant prin viziunea asupra muzicii interpretate, deconstruită migălos, până la absurd. Planurile secundare (acompaniamente, linii de fundal) ies în evidență paradoxal. O logică

## Ivo Pogorelich

aparte pare să guverneze ansamblul formei muzicale, timpii și ritmurile indicate de Beethoven, Skriabin sau Rahmaninov sunt reformulate până la nerecognoscibil. Există o personală și consecventă manieră a rubato-ului, care determină romantizarea ciudată a *Sonatelor* beethoveniene op.78 și 111 și nu face nici o distincție stilistică între *Poezele* lui Skriabin și *Momentele muzicale* ale lui Rahmaninov (deja în cazul celor din urmă, lungimile și aceleași manierisme interpretative obolesc mult audiența).

Ivo Pogorelich face parte din acea categorie a pianiștilor speculativi, cerebrali, cu intenționate versiuni mai mult sau mai puțin șocante. Nu-l interesează, în schimb, sau nu percepe ca atare emoția și planul afectiv al muzicii.

## Enescu în variantă prescurtată

A câteva ediții trecute ale Festivalului ne-am plâns că nu se cântă suficient Enescu, acum subliniem cu toții ce bine că repertoriul cuprinde multă muzică de Enescu. Uneori însă aș prefera să se cânte mai puțin, dar mai bine. Și în orice caz aș fi votat pentru excluderea *Suitei nr.1 pentru orchestră* din program decât pentru masacrarea ei

## Gerd Albrecht și Wiener Symphoniker

– la propriu și la figurat. Dirijorul Gerd Albrecht a tăiat masiv din unele secțiuni (supărător sună *Preludiul la unison* pe scurtătură!), ce a rămas a fost rapid survolat, fără nici un efort de a înțelege partitura. Nici orchestra vieneză nu strălucește, așa cum s-a observat mai departe, din acompaniamentul *Concertului pentru pian în la major* de Liszt sau din prima *Simfonie* de Brahms.

Dacă formulasem obiecții asupra viziunii lui Pogorelich, cel puțin ascultasem un mare pianist. Acum m-am întrebat de ce și-a ales Ianis Vakarelis dificila și strălucitoare pagină lisztiană, din moment ce nu a rezistat la provocarea tehnică a acesteia: nici acuratețe, nici avânt romantic, doar din când în când marșuri exagerate de bagheta dirijorală.

## Valentina Sandu-Dediu

## Plaisir de la musique

PE LEONTINA VĂDUVA am cunoscut-o cu ani în urmă în casa unui împătimit meloman, profesorul Sorin Bottez, la una din audițiile de muzică – pe casete video – cu care el ne plimba prin lume. Era timidă, retrasă, deși avea multe de spus. Tocmai câștigase Premiul la Concursul Internațional de Canto de la Toulouse. Am reîntâlnit-o, tot acolo, dar nu lângă mine, ci "sus", pe micul ecran. O producție pe scenă franceză a operei Manon de Massenet. Era personajul "...toute fragilité". Canalul de televiziune Mezzo o iubește: spectacole (Romeo și Julieta de Gounod în Franța), concerte (la Londra cu

## Leontina Văduva

Domingo), opera *Dialogul Carmelitelor* de Poulenc (la Scala), un film dedicat ei.

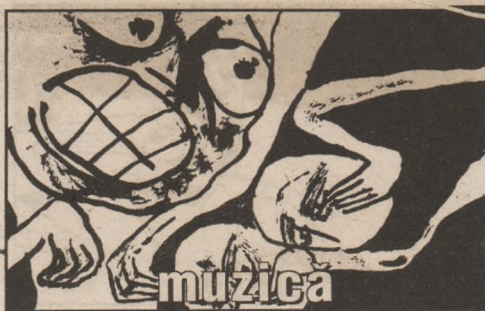
Alcătuirea unui program de recital, când acesta nu cuprinde – tradițional – lieduri germane este, altfel, o probă de gust, de înțelepciune în etalarea propriilor competențe. Și nu în ultimul rând o întâlnire agreabilă cu oamenii interesați să audă o artistă care face furori departe

de casă. Alături de ea se află un pianist fidel vocalității: Fin- cenzo Scalera. Leontina Văduva este natural atașată legăturii spontane, mult cultivată și de publicul francez căruia îi place "concertul spiritual" (chiar dacă în vremi apuse acesta însemna și altceva). Miniaturile vocale alese privilegiază un spirit latin. De la Pergolesi, Scarlatti, Rossini, Verdi la Fauré, Enescu, Lipatti. Miniaturi gentile, emoționante, cochet duioase. Pentru început violete și amor. Le cântă cu ingenuitate, le pune în micul lor catalog de sensuri ne-complicate, deși execuția îi impune anumite rigori. Publicul nu o lasă să-și lege gândul muzical întors afectiv spre cele grave (Căntece sacre de Verdi). Se aplaudă după fiecare număr. Mult obișnuită cu scena, se supune grațios acestui val de simpatie deși are nevoie de liniște în jurul ei. Luminile stinse în sală sunt o sugestie la participare concentrată. Își regăsește seriozitatea interiorizată. Artistă de operă, a ales din atâtea muzici înghițite de timpul care reține drastic valorile complete, sigure și un model liric din Gianandrea Gavazzeni: Madrigale, pe versuri de Torquato Tasso. Schimbare de registru expresiv: pateticul în cânt, o dramaturgie intim personalizată. În umbra lui Puccini. În vecinătate vin cele *Sept chansons de Clément Marot*. Am fost mereu atentă la titlul acestui ciclu: Enescu nu a optat pentru cântece "...pe versuri de..."; a ales ca sugestie pentru interpreți o rostire muzicalizată. Marot, care a arătat în rime drumuri noi – o spunea Boileau – este pentru compozitor un material poetic a cărui finețe impune un anume stil. Leontina Văduva îl găsește, de astă dată o pendulare în "baderie". Noul-vechi, secolul 20 - secolul 16. Seducția liricii vocale franceze (Fauré) îi este comodă artistei noastre. După cum, atunci când pleacă pe drum românesc (Brediceanu) este la ea acasă. Cântând pe Massenet și Poulenc, exploziv sentimental într-o lirică luminoasă și elegantă, este din nou în familie. În Franța.

\*

Coincidența face ca după o oră să cânte Maxim Vengerov, tot muzică franceză (elegant acompaniat de Royal Philharmonic Orchestra și Horia Andreescu). L-am descoperit cu ceva ani în urmă interesată brusc de "relieful" violinei sale într-un *Concert pentru patru viori și orchestră* de Vivaldi. Ceilalți





## moduri de interpretare...

trei erau foarte buni, cunoscuți. Acum știu multe despre el, a mai cântat la București, scurt popas în alergările pe mapamond ale virtuozului modern. Că s-a născut în Rusia e clar, de vine nu se mai știe. Vine de peste tot. Ardența pasională din Simfonia spaniolă de Lalo are o intensitate care taie răsufierea. În primele mișcări, Spania populară, în ultimele, o muzicalitate spiritualizată. Violent și tandru. O violonistica fastuasă, surprinzătoare, mereu în expansiune. O formă de iubire comunicată. Cu muzica. Cu vioara (o rupe sau o mângâie?). Iubire pentru amândouă în Meditație de Massenet, unde plăcerea de a asculta muzica este pură seducție. Aici doream să ajung.

### Stilul ca devenire

**K**REMERATA BALTICA, subiect preferat ales pentru comentariile mele despre Festival. Cunoașteam ansamblul dintr-o anterioară vizită la noi, cunoașteam discuri și pe Gidon Kremer, conducătorul artistic. Știam că este o figură rară, violonist artist, pasionat de toate provocările muzicilor, tradiționale și noi, problematice sau nu, cunoscute sau inedite. Un animator care aduce cu el ceea ce a ales mai bun ca tineri instrumentiști din Lituania, Estonia și Letonia pentru grupul atât de nostim numit Kremerata Baltica. Celebritatea este încrustată în această denumire. De la acest nivel se angajează în aventura extraordinară a unui program integral George Enescu. Alegând *Cvintetul cu pian* în La minor, op.29, Kremer știe sigur că s-a lansat în interpretarea unei compoziții care înfruntă chiar și bunele intenții ale unui public meloman. Nici un ajutor nu vine în mintea auditorului care ar avea intenția să se sprijine pe legături posibile cu ceva care i-ar fi apropiat. Este o operă criptică, despre care nu trebuie formulate cuvinte de explicație. De altfel lucrarea nu a fost cântată în timpul vieții lui Enescu. Muzică pură, acel Enescu al "visului interior". Compozitorul singur, cu singurătatea lui donită, cu obsesiile și memoria afectivă care, "încet și tainic" cum spunea el însuși, pune pe hârtia cu portative profiluri muzicale întretesute cu o dibăcie și o meserie rafinate. Gândul lui nu a fost, probabil, la cine îl

ascultă. Cel al Kremeratei sigur că da. Animați de Kremer cei cinci instrumentiști pătrund în universul secret cu o fidelitate dăruită, care nu este la îndemâna oricărui muzician. Materia sonoră palpita în nuanțe clar-obscur, firele intențiilor se clarifică, timpul se consumă lent, sonoritățile se îmbogățesc spre final o dată cu o prezență sesizabilă a pianului.

"Stilul ca devenire". O precizare exprimată ca generalitate dar particular adecvată maestrului însuși. O apreciem așa cum este ea evidentă în audia *Octetului de coarde* compus cu aproape 40 de ani mai devreme (în 1902 față de 1940). Execuția în ordine răsturnată a acestor două opere este ea însăși o idee. Solo-ul violinei (atâta cât este el prevăzut) amintește de interpretarea lui Enescu alături de ansamblul Louis de Froment. Versiunea Kameratei este pentru orchestră de coarde. Mișcarea modelată stă în inima

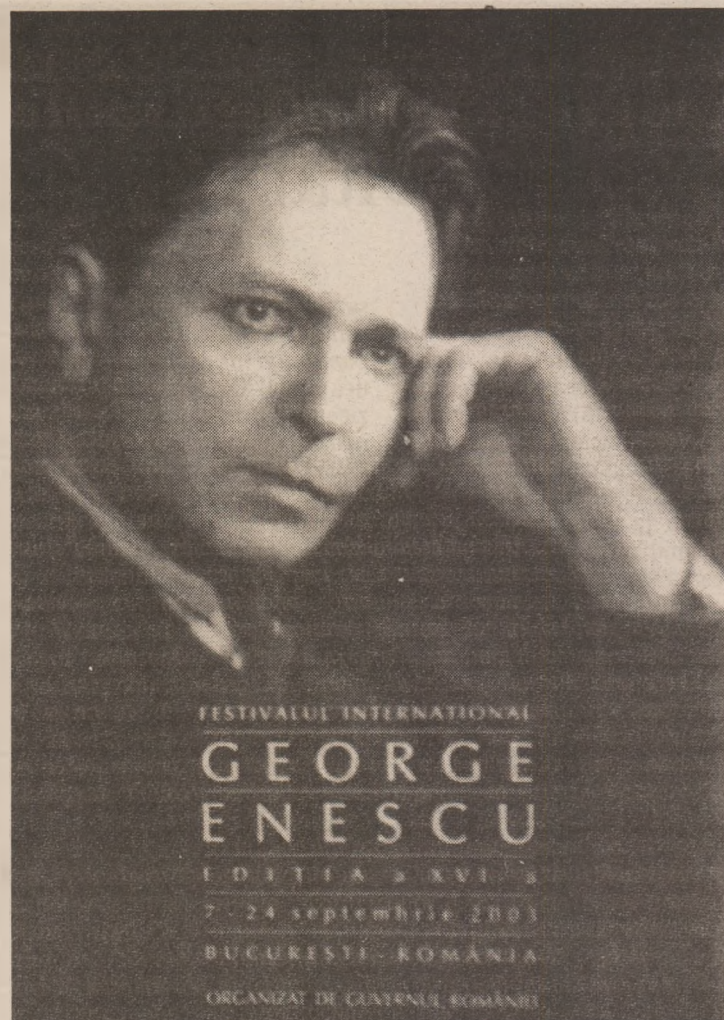
### Kremerata Baltica

*Octetului*. Grupul important de melodii este mereu deslușit în contur clar, declanșează energii active, impulsuri contrariate, tensiuni năvalnice. Un popas de o lentoare neobișnuită (ca instrumentist trebuie să-l poți susține așa) înainte de valsul din final - dans sau nu - apoteoză a melodiilor principale în "stereofonie". Discul semnat de Kremerata Baltica cuprinzând cele două capodopere se plimbă în lume. Ansamblul a cântat *Octetului* la Carnegie Hall acum un an. A fost o explozie de entuziasm în sală și în presă. Enescu în America, acest capitol consistent de monografie începe să-și regăsească luxul bibliografic.

Au cântat în Sala Palatului 11 orchestre simfonice. Cristian Mandeal, directorul artistic al întregului Festival, le-a ales, le-a invitat. Valoarea lor a intrat într-o competiție al cărei arbitru stă în fiecare dintre noi. Tocmai această postură nu-mi este agreabilă, cu atât mai mult cu cât ziua în care scriu nu este ultima din seria amintită. Și cunoștința mea cu Orchestra Filarmonică din Helsinki este mai veche. Deși n-am fost în acele locuri la care am râvnit mereu. Finlanda are un important Festival "Sibelius", etapele lui internaționale îmi erau cunoscute din înre-

gistrările foarte valoroase pe care Radiodifuziunea noastră le primea prin Uniunea Europeană de Radio. "Muzica în lume" spuneam eu și mă plimbam imaginar, în fiecare an, prin capitala finlandeză. Leif Segerstam - dirijorul de acum - era acolo. Muzica de Sibelius se regăsea permanent în acele programe (dar și Wagner, Beethoven...). Ascultând astăzi această orchestră, care nu are renumele mondial meritat din plin după părerea mea, nu mă pot împiedica să gândesc că existența ei datorează însușirile esențiale exercițiului permanent al interpretării operelor lui Sibelius. Timp de 100 ani, generație după generație. Simfonismul lui implică toate posibilitățile pe care ansamblul le pune în evidență: individualizarea solistică a violinelor, gravul mlădios al violoncelor, consistența vocilor intermediare, diafanul în desenele flautului, clarinetului, oboiului, detașarea spre îndepărtare a sunetelor de corn, intrarea în adâncuri de în-tuneric (contrabașii), trombonii care știu să facă și o lumină specială. O asemenea orchestră acompaniază în egală performanță pe Gidon Kremer în *Concertul pentru vioară* de Sibelius. Toate "finețurile" violonisticii lui sunt împreunate. Și încă una despre care nu am mai spus nimic: aceea de a mișca încremenirea muzicilor în timpul care le-a văzut născându-se. Cu Kremer totul pare mai aproape de noi, mai nou. Cântat în supliment, Ysaye este el...sau un autor contemporan?

Romantica, modernă, concepută cu mijloace de expresie individuale, conservatoare - precum spunea Sibelius despre muzica proprie - așa sună episodul simfonic Fiica lui Pohjola, transpunere a unui episod al epopeii Kalevala. Finlandia, imn care întreține tot de un secol rezistența națională la cele mai aprige amenințări de strângere a poporului finlandez (în secolul 20 nu au fost puține) trebuia să fie cântată. Ca și Valsul trist, în concepția lui autentică. Nu este o piesă lejeră, simplu sentimentală cum o iubește lumea, ci o scenă de teatru din piesa Kuolema de Arvid Järnefeld. Dansul unei tinere fete cu moartea. Toate evoluțiile și farmecele orchestrei vin și de la Leif Segerstam. A câștigat odată cu anii experiența unui șef de orchestră internațional. Are înfașurarea unui patriarh generos, care emană blândețe și certitudini. Gestică simplă, desene



aerene molatice sau fulgurante, siguranță a efectului imediat. Pentru Vox Maris de George Enescu pune în ordine artistică o partitură colosală (număr de instrumentiști, program cu furtună-moarte-sacrificiu). Filarmonica din Helsinki alături de Marius Brenciu (vocea marinărilor) și de Corul Filarmonicii

Transilvania din Cluj, pregătit de Corneliu Groza, reușesc o superbă evocare afectivă a măjestoasei voci a naturii care este MAREA. Reușesc cea mai impresionantă interpretare ascultată de mine până acum. Postume enesciene.

Ada Brumaru

## Editura AULA

de 4 x Nicolae Manolescu



### Literatura română postbelică

LISTA LUI MANOLESCU

1. Poezia; 2. Proza. Teatrul; 3. Critica. Eseul

1.232 p., 240.000 lei

### Istoria critică a literaturii române. 1

432 p., 99.000 lei

### Despre poezie

208 p., 50.000 lei

### Lectura pe înțelesul tuturor

256 p., 50.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; [www.aula.ro](http://www.aula.ro)

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 500630





## cinema

# Recital Al Pacino

**E**XISTĂ un lucru care-i unește pe câțiva dintre marii actori de la Hollywood - Hackman, Hoffman, Nicholson, Pacino și De Niro - afirmați la sfârșitul anilor '60: nici unul nu a fost ceea ce se cheamă "un june prim"! Spre deosebire de Paul Newman (cu șase ani mai bătrîn decît cel mai vîrstnic dintre ei - Gene Hackman) și de Robert Redford (aceeași vîrstă cu Hoffman și Nicholson), cei cinci amintiți și-au făcut drum în carieră punînd la bătaie - în absența "look"-ului - doar imensul lor talent. Cu figuri prea dure sau prea "șmechere" (Nicholson, De Niro), prea scunzi uneori (Hoffman și Pacino), ei erau din categoria "răilor" sau a "caracterelor puternice" care, într-un film clasic, obțineau în general a doua mențiune pe generic (Edward G. Robinson, George Raft, Peter Lorre, Karl Malden...). Numai că, în anii '50, standardele hollywoodiene suferiseră o modificare, iar zece ani mai tîrziu Newman - ca și Brando - rămăseseră într-un fel "ultimii dinozauri" frumoși ai unei industrii care-i solicita tot mai pentru că reușeau să dubleze look-ul cu un talent prodigios... (Redford nu poate fi așezat, totuși, în aceeași categorie.)

Dacă mă gîndesc puțin, primul rol "romantic" de care-mi amintesc din cariera lui Pacino este abia cel din *Bobby Deerfield* (1977), cînd el avea deja 37 de ani; deși a fost urmat de alte cîteva (*Frankie and Johnny*, 1991 și *Scent of a Woman*, 1992 - pentru care a primit și un Oscar), este limpede că, din lipsă de oferte sau dintr-un calcul abil al actorului, nu *această* direcție este definitivă pentru cariera lui. Dimpotrivă, s-ar zice că Pacino a privilegiat rolurile mai curînd riscante, cele care - punîndu-i în valoare extraordinara capacitate de impersonare - îl duceau foarte aproape de marginea "sistemului": *Panică în Needle Park*, *Serpico*, *Sperietoarea*, *După-amiază de cîine* sau *Cruising*... Odată "bifată" și această direcție, Pacino s-a lăsat cumva purtat de hazardul unor propuneri cinematografice în care dorința de a juca - și, cu siguranță, consistența onorariului - țineau loc de "politică a repertoriului"; seria *Nașului* pusă deoparte, filmografia

sa numără titluri care acoperă cam toată gama, de la *Dreptate pentru toți* (dramă propagandistică) la *Dick Tracy* (comedie, să zicem) și de la *Scarface* (remake flamboaiant) la *Glengarry Glen Ross* (teatru filmat)... În special după ce a trecut el însuși în spatele camerei, cu un proiect care reflectă mai mult vanitatea artistului decît o viziune autentică (*Looking for Richard*), Al Pacino a dat impresia că a devenit "Actorul Acela-Mare-care-după-ce-l-a-căutat-pe-Richard (Shakespeare) - a-considerat-filmele-prea-mici-pentru-El", drept care prezența lui într-o peliculă produsă la Hollywood trebuia semnalizată prin performanțe exagerate - vezi *Pact cu diavolul* sau *Duminică, pierzi sau cîștigi*. Între acestea, reușea totuși să revină la o meserie făcută cu pasiune și umilință, intrînd în pielea unor personaje foarte diferite pe care le portretiza onest, fără emfaze inutile: așa au fost rolurile din *Donnie Brasco*, *Insider* și - mai recent - *Insomnia*.

În filmul lui Christopher Nolan (remake după unul norvegian cu același titlu: *Insomnia*), Pacino este detectiv și este excelent - la ce ne așteptam?! Cînd, la-nceputul filmului, îl vedem pe Pacino cu chipul lui uzat, dar cu trupul miraculos de agil - pe fază, la pîndă, sclav al rutinei care-i salvează reflexele -, ne gîndim că ochii aceia nu au cum să mai obosească, poate doar trupul... Și totuși, este ceea ce se-ntîmplă sub ochii noștri. Căci, de cînd a ajuns în Nightmute (un orașel mut din Alaska, unde nu e noapte decît iarna), Dormer nu doarme: stă cu ochii-n tavan așteptînd să se facă "ziua"... "mai ziua"! El trebuie să rezolve o crimă (o fată cu un trecut tulbure) și, de cum îl vezi, știi că o s-o facă: are siguranța aia de Hercule Poirot în vizită la amicii săi, ucigașii. Dar este un Poirot care mestecă gumă ca să se mențină treaz - o încălcare a etichetei care-ar părea scandalosă de n-ar fi, pur și simplu, americană... Și totuși, guma de mestecat nu-l ajută pe Dormer - care-și ucide partenerul într-o clipă de confuzie și de decizie cețoasă. De-aici încolo, lucrurile se-ncurcă nasol și filmul deviază într-o direcție neașteptată; *Insomnia* devine nu ațit povestea unei/unor insomnii (asta e doar fundalul), cît a dificultății de a soluționa o crimă atunci cînd tu însuși ai comis

una (accidental)... Este singurul "concept" cu adevărat interesant al acestui remake: Dormer trebuie să se apropie de criminal - un criminal blind și de-aceea cu ațit mai odios! - știînd că acesta știe că el este autorul celeilalte crime. (Alături de Pacino, Robin Williams este formidabil într-un rol care începe cînd nici nu credea că mai începe.)

*Insomnia* - primul film al lui Christopher Nolan pe ecranele noastre - este însă sub nivelul lui *Memento*, al doilea său film, care l-a făcut celebru peste noapte; există un moment de coșmar superb filmat (chiar: cum poți să ai coșmaruri în *Insomnia*?), cînd Dormer rămîne

prins sub niște bușteni care plutesc pe apă - dar este cam singurul într-un film mai interesat de soluția problemei (vezi finalul hollywoodian) decît de disoluția stărilor de conștiință...

Cu rolul lui Eli Wurman din *Cu cărțile pe masă/People I Know*, regizat de Daniel Algrant după un scenariu original semnat de Jon Robin Baitz, Pacino face o creație copleșitoare - cu siguranță, cea mai bună de la *Insider* încoace! Povestea lui Eli Wurman - un PR-ist newyorkez care a cunoscut zile mult mai bune - este, într-un fel, "tragedia unui om ridicol" întins pe masa de disecție a "orașului care nu doarme niciodată"... Nici Eli nu doarme, ceea ce-l face, cumva, perfect potrivit unei meserii și unui loc în care, în orice clipă, pierzi sau cîștigi - totul. Aflat la capătul carierei, Eli nici nu-și dă seama că, de fapt, nu mai este decît un zombi agățat caraghios de acel capăt - un mort-viu cărat în spate de rutină, cu scadențe imediate și o inimă ajunsă la termen. Se iluzionează că "încă mai poate", că ultima petrecere

organizată de el (o mică sușă politică) va fi și "marea lovitură" a vieții sale... Și așa și va fi - doar că el nu o va mai putea contempla...

În acest film frenetic și meditativ, în care drama este atotprezentă, dar niciodată văzută față-n față, există o poveste subterană cu o starletă amăgită & epuizată de drogul succesului și de droguri pur și simplu (Tea Leoni, excelentă), o agendă-cameră conținînd secrete compromițătoare, cercuri de putere, mafia din lumea spectacolului etc. - dar Algrant (aflat la al doilea său film) izbutește să ne îndrepte privirile - mereu - spre altceva: spre vulnerabilitatea relațiilor umane, spre șanse ratate, spre tristețea incomensurabilă a unei vieți risipite înainte de-a fi, cu adevărat, trăită... Un film matur, complex, cu o mare doză de virtuozitate care nu-ncearcă să-ți ia ochii și în care Pacino strălucește discret într-o creație de ansamblu (Ryan O'Neal și Kim Basinger sînt celelalte stări).

Alex. Leo Șerban

## muzică

# Indigență și indigestie



**N**U DE puține ori flămîndul, dacă se satură, se simte rău. Foamea și lehamitea sunt chinuri ce se succed ca palele unei elice în mișcare. Între două chinuri însă, trebuie ales cel mai puțin iminent, lucru știut foarte bine de obladui-torii vieții noastre muzicale, cei care, printr-o impresariere să-vârșită cu parcimonie sau, dimpotrivă, cu părăduială, fie că infometează, fie că îndoapă, până la sațietate, publicul meloman. Și tot ei știu că infometatul care merge prin desert nu refuză nicicum pâinea uscată, dacă cerul nu-i plouă cu lapte și miere. Așa se face că în stagiunile instituțiilor muzicale românești, evenimentul cu iz encomiastic este o *rara avis*, în timp ce spectatorilor le sunt distribuite rații de prestații anodine, întreținute în principal de apatia managerilor (cu o circumstanță atenuantă în lipsa fondurilor) ori de moda micului trafic, a bișniței artistice mărunte, operată de către aceiași manageri laolaltă cu muzicieni mediocri, dar mai înstăriți, de peste graniță. Și cum publicul nostru e mai infometat decît căteaua lui Hawmal, nu-i rămîne decît să înghită docil concert după concert, operă după operă, saturat și sâstisit de atîta platitudine și rutină, chiar dacă nu deslușește

mecanismele prin care filarmo-nicele și teatrele muzicale dobîndesc forme cronice de reumatism și de scleroză. La urma urmei orice mîncare este binevenită pentru cel infometat. Numai că infometatul sărac nu este totuna cu săracul infometat. Iată de ce, dacă pentru cel dintîi viața muzicală turnată în stagiuni ordinare (confirm valabilitatea ambelor sensuri ale sintagmei) este, într-un fel, satisfăcătoare, îndestulătoare, pentru cel de-al doilea, se impune existența unor reuniuni majore, de mare amploare, cum ar fi, bunăoară, Festivalul internațional „George Enescu”, cel care după un post prelungit și impus, vine să potolească, dar și să copleșască, vreme de două săptămîni, poftele melomanilor ahtiați după marea muzică și fidelele ei restituiri. E ca și cum, vorba amicului Fred Popovici, doi ani mînânci numai cartofi, fasole și varză, iar apoi, deodată, te pomenești cu caviar, homari și șampanie pe săturate. Ba, mai mult: pe îmbuibate, căci, iată, avem ocazia să ne ghistuim cu produse artistice nu numai dintre cele mai rafinate și mai delicioase, ci și curate și neîndoielnice, capabile să transforme pe fiecare ascultător în acel Emille nativ, firec, neîntinat. Cînd unui om nativ îi este foame, culege un fruct dintr-un pom și-l mînîncă. Dar cînd unui om civilizat

îi este foame, cumpără un fruct de la cel care l-a cumpărat de la cel care l-a cumpărat de cel care l-a cumpărat ș.a. De aici zicala conform căreia cine se bizuie pe proviziile altora rabdă multă vreme de foame. Nu e cazul prezentei ediții a Festivalului „Enescu”, ediție aprovisionată din belșug cu provizii care de care mai apetisante și mai hrănitoare. Totuși, un festin copios este de obicei susceptibil de a induce o anume indigestie ori un vertij redevalabile incapacității de înfulecare și asimilare a atîtor episoade cu adevărat excepționale oferite de către organizatori. De la indigență la indigestie se vede că nu e cine știe ce distanță. Oricum, în epocii, de multe ori aleatoriu, al întâmplărilor ce populează viața noastră muzicală, respectiva distanță se reduce la aceea dintre punctele de sprijin ale unui balansoar aflat într-o permanentă pendulare. „Mai bine un singur lucru bun, îmi spunea deunăzi un prieten, decît zece rele”. „Puținul continuu, am replicat eu, este mai mult decît multul care se întreprinde”. În fond amîndoi gîndeam la fel: este bine și igienic să ne ferim de puterea celui generos dacă îi este foame, dar și de forța celui zgârcit atunci cînd se satură.

Liviu Dănceanu





## Andrei Mănescu

**D** EȘI încă foarte tânăr, el a absolvit Academia de Arte Frumoase doar cu vreo câțiva ani în urmă, graficianul Andrei Mănescu dezvăluie, atât prin opțiunea estetică, în ansamblul ei, cât și prin datele stilistice personale, o surprinzătoare maturitate a gândirii artistice și un profesionalism fără concesii. Multiple direcții în care el s-a manifestat pînă acum - gravură, obiecte realizate prin decupaj, desene/sculptură, avînd ca suport piatra de râu -, se sprijină, în cea mai mare parte, pe același inventar de semne și pe aceeași dinamică a imaginației. După experimentarea mai multor variante expresive, de la un figurativism schematic la interpretarea imaginii zoomorfe, de la compoziția rectangulară la focalizările circulare, el a ajuns, la un moment dat, la forme complexe de module pornind de la cele mai puțin spectaculoase elemente geometrice. Întregul eșafodaj al imaginii, extensiile și ritmurile acesteia, indiferent de registrul stilistic și de unghiul de lectură, sînt efectul inepuizabilei capacități de combinare a formei cilindrice, adică a tubului. În substratul acestui proiect pot fi identificate două atitudini diferite care trimit direct la spațiul limbajului și la modalitățile de construcție a imaginii; mai întîi, una polemică, de ordin moral, vizînd recuperarea în expresie a unor moduli principal inerti și, în al doilea rînd, una afirmativă, a cărei finalitate este tocmai acreditarea ideii generatoare. Performanța lui Andrei Mănescu, pornind de la aceste observații, constă în bogăția și în marea diversitate a formelor pe care el le realizează cu mijloace atât de simple. Prin neobositul joc al combinațiilor, prin permanenta regîndire a sintaxei imaginii, artistul realizează un registru formal ce acoperă toate sugestiile unei lumi care se autogenerază cu vitalitatea realității însăși. Existența minerală, austeră și definitivă ca structură, glisează pe nesimțite către imaginea vag anatomică, fre-mătătoare și animată de pulsuni viscerele, pentru ca, într-o altă ipostază, totul să se transforme în glosă culturală și în comentariu pe marginea unui alfabet bizar. Această ambiguitate continuă la nivelul reprezentării convenționale este preluată și adîncită prin sugerarea directă a coabitării codului cultural cu obiectul preluat direct din hazardul naturii. Piatra de râu, modelată stihial și idiferentă ca sens, este brusc transferată într-un alt cîmp de semnificații nu numai prin intervenția nemijlocită a artistului, ci și prin



## cronica plastică

de Pavel Șușară

# Tineri artiști în prim plan



gestul mai larg al identificării și, mai apoi, al prelevării. Într-un univers de semne volatile și imponderabile, ea introduce ideea gravitației, a solidității și a permanenței în raport cu nenumărații agenți ai erodării materiei. Și poate că revenirea la imagine, la obiectul definitiv și la tehnicile îndelung verificate, cum este, de pildă, gravura, semnifică, în profunzimea actului artistic, tocmai această nevoie imperativă de a înfrînge atît capcanele efemerului, cît și supralicitarea sensurilor adiționale. Protejată de somațiile existenței imediate, dar și de crispările ieșirii definitive din lume, arta își ia, astfel, răgazul unei clipe de respirație liberă. Conjugînd firesc acuratețea atitudinii cu seriozitatea profesională și cu o remarcabilă coerență interioară, Andrei Mănescu este deja o prezență artistică viguroasă și un nume care nu mai are nevoie de prea multe prezentări.

## Mirela Trăistaru

**D** IN punct de vedere temperamental, Mirela Trăistaru se situează în spațiul artistic transilvănean, în orizontul aceluia expresionism cromatic și compozițional care însoțește trăirea intensă și se manifestă prin formule directe, uneori la limita cruzimii. Pensulația nervoasă pe spații mici, tușele largi, sigure, în care energia enunțului și energia mecanică se identifică,

tonurile aproape crude, inapte pentru spectacolul rafinat și pentru subtilele ceremonii retinente, creează un prim nivel al acestei picturi, acela al trăirii nemijlocite, al confesiunii existențiale fără menajamente. Dacă acestor elemente le mai adăugăm și iconografia obsesivă, în centrul căreia se găsește o feminitate exuberantă și polimorfă, pe jumătate narcisiacă, pe jumătate compensatorie în consecința unor posibile proiecții traumatiche, planul vital, existențialist, se conturează cu o și mai mare claritate. Din multe puncte de vedere, la acest nivel, Mirela Trăistaru se întâlnește cu mitologia eului feminin și cu setea inepuizabilă de a glosa în jurul lui din pictura Clădiei Todor. Dar spre deosebire de Clădiea Todor, care se reverberază direct și se multiplică halucinant în propriile sale reprezentări, cu o gamă largă de mijloace și de atitudini, Mirela Trăistaru se așază oarecum în fundal, sub camuflajul unor construcții generice, însă cu un angajament moral mai explicit și mai puternic. Iar dacă această pictură s-ar opri aici, doar la nivelul mărturiei abrupte și al experienței existențiale nude, totul ar fi poate de o incontestabilă autenticitate la nivel psihologic, dar sumar sub raport artistic și insuficient ca proiect cultural. Conștientă de acest risc, pictorița merge însă mult mai departe și blochează din capul locului orice tentativă de lectură exclusivă în perspectivă existențială. Ea își bandajează cultural expresionismul, îi temperează asperități-

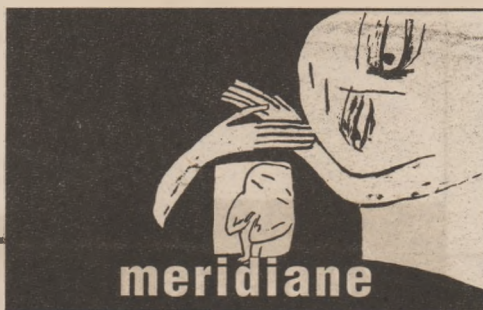
le, îi pune în surdina gravitatea și dizlocă patetismul din locurile în care el ar putea deveni strident. Între artist și privitor se naște acum o complicitate ciudată în cadrul căreia se cade perfect de acord că iconografia dură și gestul definitiv, impulsivitatea cromatică și ecorșeul psihologic nu sînt decît invocații, jocuri secunde, umbre livrești ale unor tipologii de inventar. Mirela Trăistaru „înrămează” totul într-un decor edenic, într-o lume de arabescuri și de motive florale de un decorativism tandru și vetust. Dacă expresionismul său este transilvănean sau, mergînd mai departe, nordic, întregul fundal și „cadrul”, în totalitatea lui, sînt de origine central-europeană și, în particular, vieneză. Toposul cultural al Mirelei Trăistaru este Sezession-ul austriac în varianta lui cea mai autoritară, aceea a

lui Gustav Klimt. Jocul livreșc și reveria culturală ale acestei picturi pun în aceeași pagină tensiunile paroxistice ale expresionismului, grația geometriei și tihna solară a decorativului. Cu alte cuvinte, Munch, Klinger sau Barlach sînt înveliți în vastele broderii imperiale din producția lui Klimt. Ceea ce rezultă, însă, din această asociere nu este nicidecum un exercițiu exterior, o simplă retorică a formelor istoricizate, ci o altă pistă pentru încercările existențiale. Între gestul crispat și contemplația lină, artista încearcă să plaseze echilibrul fragil al unei lumi cu o puternică încărcătură metafizică. Printre decoruri vagi și contorsiuni ale unor anatomii și ele sumare, pictura Mirelei Trăistaru configurează o lume ritualizată, încremenită în manifestările ei exemplare: naștere, nuntă, moarte. Fără ostentație și fără crispare, cu citate livrești și cu aluzii etnografice, cu agitații grafice și cu pensulații largi, pictorița dezvoltă simultan idei plastice și narative, gesticulează viu și interoghează memoria printr-un discurs unitar și logic. Dar pe lîngă toate acestea, la fel de importantă și la fel de puternică, este nevoia experimentului, acea dorință de a risca permanent pentru a-ți lărgi spațiul de acțiune. Și dincolo de experimentul în bidimensional, în spațiul consacrat al tabloului, Mirela Trăistaru experimentează aceleași seturi de idei în arta video sau, mai exact spus, în filmul de artă. Jocul și mișcarea, expresia corporală și volubilitatea materiei acompaniază ideea nașterii, a cuplului și a extincției.

La fel ca și Andrei Mănescu, adică la doar câțiva ani de la terminarea studiilor, Mirela Trăistaru este un artist adevărat, ludic și grav în aceeași măsură, estetizant și frust, sceptic și cercetat de adieri metafizice și, mai ales, unul cu o minte limpede și cu o sensibilitate a cărei prospețime nu subminează nicidecum coerența gândirii. A gândirii plastice, dar nu numai. ■







## Scandalosul Michel Houellebecq

le revelatoare pentru stadiul "figurii" sale (cel puțin în versiune franceză).

**P**RIMA dimensiune a literaturii sale, cea scripturală, este, dintre toate, cea care contează cel mai puțin în evaluarea locului ocupat de romancier în conștiința publică. Ea nu este totuși de neglijat. Într-o literatură unde bravurile scriiturii, serpentinele sintaxei și explorarea minuțioasă a fagurelui lexical constituie argumentele apodictice care impun un scriitor printre confrăți, lipsa de respect a lui Houellebecq față de ele frapă. Primii dușmani și-i câștigă scundul romancier în tabăra criticilor și teoreticienilor (unul dintre ei, Antoine Compagnon), a universitarilor cu pană, deși tot unul de-al "lor" l-a promovat. Căci editarea primului roman i se datorează venerabilului Maurice Nadeau, în 1994. Acuzat deschis că nu știe să scrie, romancierul cvadragenar pierde într-o parte ceea ce câștigă înzecit dincolo, în public: unul în mod tradițional domnic de poveste și retractil la opacitatea limbajului cultivată de mai vechii minuiști. Literatura houellebecquiană ar putea fi una de consum și, de ce să nu recunoaștem, ea poate fi citită, mult împuținată, ca atare: o literatură pentru uzul *soixante-huitarilor* ratați, aflată în metastază pornografică ("o masturbare pe fiecare pagină" exclama indignată o cronică din "Le Monde" la apariția *Particulelor elementare*), brodind mereu în jurul relațiilor dintre sex și iubire. Nu-i mai puțin adevărat că sîntem obligați să facem ipoteza premeditării acestui stil clinic, avînd în vedere importanța cardinală acordată de autor mesajului – acesta complet lipsit de ambiguități. Criticii compară "stilul" lui Houellebecq cu cel al lui Camus din *Străinul* și al lui Conrad din *Inima întunericului*. Naratorul din *Plateforme*, care poartă prenumele autorului – Michel, încarnază un "om fără însușiri" al postistoriei occidentale.

### Literatura-mitralieră

**I**N AL doilea rînd, Michel Houellebecq este un *franc-tireur*. Recalcitranta sa nu este întotdeauna autentică, dar opțiunea pentru retorica ei

nu se poate să nu se fi făcut în absolută cunoștință de cauză. Așa se calește mitul. De la lansare încoace, romancierul francez n-a încetat să producă scandaluri, literare și nu numai.

În 1995, de exemplu, ia ființă revista "Perpendiculaire", din al cărei comitet redacțional face parte. Asta se întîmplă, așadar, la un an după debutul său ca romancier, sub girul lui Maurice Nadeau. Revista, una de avangardă, se născuse după zece ani de funcționare a unei societăți omonime, ai cărei membri publică la un moment dat o lucrare colectivă, *Les Chants de Maurice*. Cooptarea lui Houellebecq are așadar loc doar la înființarea organului de presă, și asta, conform mărturiei redactorilor, pentru că descoperiseră în romanul său *Extension du domaine de la lutte* "lumea muncii și a condițiilor sale morale contemporane". Literatura scrisă de autorul *Particulelor elementare* a primit, printre altele, și eticheta de "literatură a cadrelor". În *Le Roman français contemporain*, Laurent Fliedler o sugerează, în cadrul capitolului "Romane de criză și romane în vogă", sub titlul, ironic, "Déprime grave chez les cadres", dar e drept că nu citise la vremea aceea decît primul roman al scriitorului. Nișa tematică aleasă nu părea să câștige o miză majoră în timp. După 1998, însă, era clar că încadrarea devenea restrictivă și că Michel Houellebecq înțelegea să-și încarce ficțiunile cu gloanțe cît se poate de adevărate. Astfel că, în urma unui scandal ce nu se poate spune că n-ar avea nimic în comun cu cel generat de *Omul recent* al lui Patapievic (nu înțeleg să compar aici protagoniștii), scriitorul care trece de la 10.000 la 350.000 de exemplare vîndute este dat afară din redacția "Perpendiculaire"-i, sub acuzația de a împărtași principii reacționare. Foarte interesant este că tocmai această carte, "fascistă" sau măcar "reacționară", apare nominalizată pe traseul avangardei literare europene conceput de redactorii lui "Magazine littéraire", traseu început în 1830 cu *Hernani* și cuprinzînd, pînă la menționarea autorului *Particulelor*, încă vreo treizeci de autori, printre care Baudelaire, Rimbaud, Barthes, Foucault, Deleuze sau Fukuyama. Scriitor de-acum notoriu, militant, Houellebecq provoacă un scandal încă și mai mare anul trecut cînd scoate pe piață *Plateforme*, un roman cu croni-

ci foarte proaste – unele, cea din "Lire" de exemplu – sau foarte bune, dar, în orice caz, foarte multe. În "Critique" (imediat după apariție), Pierre Varrod nu se sfiește să vorbească pe mai bine de douăzeci de pagini despre un triptic romanesc, desăvîrșit cu Plateforme, relevînd însă și marile erori de perspectivă ale scriitorului. Alte nume însă, unele celebre, ca Alain Besançon, Claude Imbert, Fernando Arrabal, Alain Finkielkraut, Monique Canto Sperber sau Dominique Noguez, alături de critici germani, spanioli sau americani, simt nevoia să publice texte despre producțiile houellebecquiene, și nici unul n-o face exclusiv depreciativ.

Un alt scandal, care nu face decît să-i cimenteze notorietatea, s-a produs cu ocazia nominalizărilor pentru cele mai importante premii literare franceze din 2002. În urma unor declarații publice, xenofobe, care nu făceau însă decît să confirme xenofobia romanului, acesta, deși propus pentru primele două premii literare în ordinea importanței pecuniare și simbolice (Goncourt și Médicis) a dispărut din listele cu nominalizările finale. Procedînd astfel, *establishmentul* cultural francez n-a făcut altceva decît să justifice derapajele polemice ale inculpatului. Houellebecq a demonstrat astfel că politicul comandă literarul (deși această subordonare se regăsește uneori în propria-i carte) și că obiectul principal al criticii sale acide – *homo occidentalis* – nu este departe de minabilul portret pe care i-l face.

Acest ultim roman houellebecquian este, se poate afirma fără îndoială, foarte provocator. Dar găsim și aici, subliniată o dată în plus, miza importanței persoanei publice Michel Houellebecq. Provocarea este de natură estetică în ultimul rînd. Prima grijă a romancierului este aceea de face publicul și instituțiile culturale și politice să reacționeze imediat. Sunt vituperati, pe rînd și uneori în mai multe reprize, foștii eroi *soixante-huitarzi*, *best-seller*-urile americane (concret: John Grisham e făcut praf), lumea mercantilă a concernelor industriei de consum – turismul organizat (din nou concret: concernul "Aurore", cel mai mare proprietar de hoteluri din Franța, aflat în top tenul mondial), discursul găunos al "drepturilor omului", *The American Way*, *Le Guide du routard*, musulmanii, chine-

zii, islamul și monoteismul în general, sociologia, arta contemporană, Jacques Chirac, Jacques Attali, sado-masochismul. Acuzațiile sînt tranșante, nuanțele nu-și au aici locul.

Sentința proferată împotriva monoteismului rămîne antologică pentru maniera polemică "în bloc" a lui Houellebecq: "Plus une religion s'approche du monothéisme songez-y bien, cher monsieur –, plus elle est inhumaine et cruelle" (p. 261). Aserțiunea citată, gravă, nu suferă de o formulare scandaloașă. Dar Houellebecq știe să treacă fără regrete de la opinii critice la altele cinice și, la urmă, vulgare. De la batjocura de un absurd negru cu care-i acoperă pe artiștii contemporani – swif-tianisme mult hiperbolizate cu efect senzitiv imediat (este introdus la un moment dat un artist contemporan celebru prin ingeniozitatea instalațiilor sale, ca exemple fiind date expoziții de carne lăsată la putrezit în chiloți feminini sau de muște cultivate pe propriile excremente – p. 192) la denigrări înveninate: "Plus loin, une table de Chinois de Honk-Kong – reconnaissables à leur saleté, déjà difficilement supportable pour un Occidental [...] (p. 111) sau "L'Islam ne pouvait naître que dans un désert stupide, au milieu de bédouins crasseux qui n'avaient rien à faire – pardonnez-moi – que d'enculer leurs chameaux" (p. 261). Afirmția de bodegă "Arăboacele sînt niște curve nefute" n-a fost inițial acceptată de editorul traducerii germane a romanului, dar a trecut pînă la urmă. Adăugăm un amănunt nu lipsit de importanță: disprețul auctorial față de musulmani, respectiv ura protagonistului din *Plateforme* pentru aceeași are drept una dintre surse trecerea mamei autorului la islamism. O a doua sînt chiar musulmanii înșiși: aflat în excursie în Thailanda, pentru a-și începe lucrul la carte, Houellebecq constată mulțimea turiștilor arabi veniți la "tratament". Dintr-o dată austeritatea regimului lor de viață i se pare o mare ipocrizie.

Cinismul sordid al unora dintre afirmațiile lui Houellebecq este desigur voluntar. Nu se poate omite însă o remarcă esențială: atitudinea reprobabilă a autorului este o reacție (a cărei formă de manifestare se află la latitudinea subiectului...) la aseptizarea vieții, mentalității, discursului oficial din Occiden-





tul zilelor noastre. Michel Houellebecq se comportă în literatură asemeni lui Jean-Marie Le Pen în politică. Deși pare totuși să-l prefere pe candidatul socialist Lionel Jospin – romanul, publicat înaintea alegerilor se constituie la un moment dat într-un eficace agent electoral – celebrul scriitor înțelege să deschidă între paginile volumelor sale, pentru cititorul occidental și nu numai, *un defulatoriu*. În epoca cinismului generalizat sau, dimpotrivă, a prudenței exsangue, pentru a fi perceput, un mesaj nou trebuie vehiculat de seisme. Numai hecatombe mai conving în epoca postavangardelor, numai turpitudinea hiperbolizată extrage individul din indiferența față de spațiul public, numai ticăloșia criminală mai scoate din amorteală (vezi 11 septembrie 2001). Michel Houellebecq reușește în romanul lui nu inventarea unui nou limbaj literar și nici giombușlucuri stilistice cuceritoare, ci prevestirea atacului terorist de la WTC. Romanul său se încheie cu un astfel de măcel – în care călăul este un terorist islamist, iar victimele, occidentali în huzur – avertisment ficțional al ceea ce urma să se întâmple trei luni mai târziu.

Acesta trebuie să fie rolul unui scriitor doritor (*cu orice preț!*) să se impună în fața unui public căruia să-i redea o unitate de conștiință. Singura literatură nouă nu poate veni decât din negarea a ceea ce în urmă cu o sută de ani a adus-o pe băncile școlii. Nu din demascarea ei – ceea ce au încercat teoreticieni și literați ai anilor șaizeci după un model marxisto-stalinist ameliorat – ci din rescrierea ei. Criteriul estetic ca unic instrument al valorizării literare nu mai funcționează decât cu prețul resorbției vizibilității literaturii până la dispariție. Literatura se află în fața unei alternative vitale – pierde publicul pentru a-și menține ștacheta estetică impusă de modernitate sau îl recucerește oferindu-i ceea ce îi este rușine să accepte că vrea. O alternativă care exclude „geniile”, într-un moment în care conceptul romantic de geniu va fi căzut în desuetudine. O alternativă, pe de altă parte, care nu e nouă, dar impusă acut în momentul actual al „sfârșitului criticii literare” canonizante. Cititorul, pentru a fi readus spre ficțiune, trebuie convins că participă sau la balul divinității de semn pozitiv ori negativ, sau la balul istoriei. Scriitorul se reconvertește în mistagog sau profet, ori, naufragiază împreună cu minusculele sale echipaje.

Din punct de vedere estetic, romanul este mediocru, sub valoarea *Particulelor*. Substanța ideologică, bogată, se activează la maximum, în așa hal încât

exigențele convențiilor narative sînt adesea abandonate pentru a-i face loc.

## Taumaturgul și himerica fericire

ÎN SFÎRȘIT, supratema: iubirea. Ceea ce se narează este la prima vedere o poveste de iubire, o dragoste terminată tragic, cu moartea ei și alienarea definitivă a lui. Nu este vorba însă despre o poveste petrecută în *illo tempore*. Contextul îi determină evoluția: sîntem în anul 2000, în Franța, la Paris. Personajele duc viața parizianului de rînd: „metro, boulot, (fără) dodo”. Acesta este un prim caracter modern, etimologic vorbind, al romanului. Și realist, de asemenea, Houellebecq fiind de altfel un realist extremist declarat, admirator al lui Zola și al naturalismului său. Mai mult, protagonistul-narator, Michel (cartea ar fi putut fi o autoficțiune, dacă pe autor l-ar fi interesat vreun moment înscrierea într-un gen hibrid în vogă), aflat în impas existențial, își caută fericirea și, găsindu-și-o pe meridiane extrem-orientale sau caraibiene, are ocazia unor priviri panoramice asupra lumii. Prin vocea lui Michel sau a câtorva alte personaje de plan secund autorul nu ezită să tragă mereu și mereu concluzii despre lumea în care trăim. Naratorul devine cu-adevărat omniscient, atotștiutor, și totuși nu renunță niciodată la amare autopersiflări. Sînt clipele sale de luciditate care, deși nu-i schimbă viața, i-o explică. Pe de o parte, machismul ni-l face antipatic, pe de alta resemnarea și conștiința morții ni-l apropie. Adesea sadian, autorul subscrie straniului marchiz în ideea imposibilității omului de a fi fericit preț de mai bine de-o părere, în ideea, exprimată acum în termeni freudieni, a revărsării pulsionii sexuale în pulsione de moarte. Adept al ideologilor de sfîrșit de secol XVIII, apoi al lui Schopenhauer (fără pretenții de exeget), Michel Houellebecq crede, precum Destutt de Tracy, că „être c'est vouloir” și că asistăm astăzi la anestezierea tot mai accentuată a voinței ca principiu vital. Nu concepe să scrie o carte cu un personaj oarecare, care să nu reprezinte chintesenta occidentalului de început de secol XXI: bogat dar și nefericit, o figură antropologică sleită, pe cale de extincție. La adăpostul ficțiunii și totodată mult mai credibil astfel, romancierul francez anunță cu exasperare moartea lui *homo occidentalis*. Cu exasperare, pentru că ține să se acrediteze drept un luptător pînă

## Cartea străină

# O genealogie a jocului



NU CRED că ar fi deloc o exagerare să spui că, afară de cele câteva excepții (Mihail Spărișu fiind, fără îndoială, una dintre ele), jocul, ludicul, și, în general, *homo ludens* nu au preocupat cercurile filosofice în lumea anglofonă de-a lungul ultimelor câteva zeci de ani. Cum ar veni, filosofia e o treabă mult prea serioasă ca să-și piardă vremea cu teme atât de auto-descalificatoare precum jocul, jocurile, sau componenta ludică a comportamentului nostru cultural. Nu doar că filosofia trebuie făcută într-o manieră cât se poate de serioasă, dar – mai presus de toate – ea trebuie să se dedice exclusiv unor teme serioase. De aceea, cartea cercetătoarei Mechthild Nagel, *Masking the Abject. A Genealogy of Play* (Lanham Lexington Books, 2002), ar trebui salutată ca o contribuție de care era nevoie și care vine la momentul oportun.

la capăt.

Dacă Foucault conchidea cu moartea omului, în 1966, la capătul unui strălucit exercițiu retoric, pe urmele lui Nietzsche, Houellebecq sugerează că nu e totul pierdut și că, desigur, dacă vrem să evităm moartea speciei (într-o accepțiune cât se poate de biologică), trebuie să facem ceva. Să-i urmărim crezul. Aceasta este „platforma programatică” enunțată ritos, abia disimulată estetic sub pretextul romanului, formula aleasă doar pentru a se fi dovedit adesea cel mai nimerit vehicul ideologic.

Aceasta este tribuna la care scriitorul redevine profet. Urmarind tribulațiile unui antierou, Michel, funcționar occidental contemporan cu noi, de vîrstă medie (căci are tocmai patruzeci de ani), Houellebecq are pretenția de a scruta o epocă, o societate – cea dominantă astăzi la nivel global – și un Om, are pretenția, cu alte cuvinte, de a face istorie privind-o în ochi, de a ne explica lumea din afara ei, de a reînvia o figură a Scriitorului de care toți colegii săi de breaslă se feresc. Dincolo de miza estetică, care la drept vorbind i se pare superflua, Michel Houellebecq are curajul, nesăbuită sau vanitatea de a se împotrivi situației istorice care a alungat literatura și literatorul tot mai departe de scena conștiinței publice. În plin triumf al individualismului (tradus în literatură printr-un autobiografism ubicu, hedonist sau dezabuzat, clasic sau „postmodern”), Houellebecq își precizează la maximum contextul și-și ridică protagonistul la coeficientul general. În plin postavangardism

și postexperimentalism, el scrie inspirîndu-se din limpezimea și sentențiozitatea scriiturii realiste de secol XIX – pentru care-și manifestă explicit predilecția, sau din marile povestiri parabolice ale secolului recent încheiat. În plină epocă a corectitudinii politice, el ierarhizează culturile. În plin jovialism cotidian, el filozofează balzacian. Filozoful preferat al naratorului este Auguste Comte: „Si donc l'amour ne peut dominer, comment l'esprit régnerait-il? Toute suprématie pratique appartient à l'activité” se citează ca motto al capitolului 15. În epoca lui *il pensiero debole*, Houellebecq e voluntarist. În vremea prudenței, aruncă cu vorbe. Intransigența lui distonează cu domnia ludicului.

Fără a dovedi un talent scriitoricesc extraordinar, Michel Houellebecq este astăzi singurul scriitor francez care are cu-adevărat curajul și interesul unui pariu cu publicul. El crede, și pe drept cuvînt, că nu se mai citește literatură în primul rînd pentru că scriitorul nu mai știe cum arată publicul cititor contemporan – care este adică Omul începutului de secol XXI și cum ar putea fi el interesat în lectură altfel decât prin miriade de adresări separate pieselor de mozaic din care e alcătuit. Romanele sale ilustrează ultimele lupte date de literatura ficțională cu anonimatul care o cotopește. Șansa literaturii nu este cadrul formalizat, nu este manualul, ci acela informal, aflat la îndemîna cititorului de rînd. De-aici pornesc două tipuri de vedete scriitoricești: cea a scriitorului instituționalizat (Cărta-

Intenția esențială a autoarei este să „propună o genealogie a jocului în filosofia occidentală și să analizeze cum anume a ajuns jocul să fie privit drept Alteritatea rațiunii (*the Other of reason*)”. Și o face concentrîndu-și demersul asupra diverselor moduri în care jocul a fost privit, gândit și valorizat în Grecia arhaică (mai precis, în operele lui Homer, Hesiod și Heraclit), în teatrul lui Euripide și Aristofan (toate acestea fac obiectul Capitolului 1), la Socrate și Platon (Capitolul 2), la Aristotel (Capitolul 3), apoi în Epoca Luminilor, mai precis la Kant și Schiller (Capitolul 4) și, în sfîrșit, la Hegel (Capitolul 5). În afara de asta, pe tot cuprinsul cărții autoarea acordă o atenție specială operelor lui Nietzsche, Derrida, Gadamer, Deleuze, Eugen Fink și alții.

Costică Brădățan

(continuare în pag. 28)

rescu la noi sau încet-încet Echenoz în Franța) și cealaltă, născută prin ricoșeul unei atitudini ferme și violente de contrariere a orizontului de așteptare public nu prin frustrare, ci prin surplus. Exemplu: Michel, din *Plateforme*, este un împătimit, *à défaut*, al *peep-show*-urilor. Houellebecq scrie o carte care, prin scenele sexuale explicite, poate substitui *peep-show*-ul. Dacă în primul caz literatura este susținută din afara ei, de critică, premii și/sau cercuri academice, în vreme ce scriitorul scrie *dezinteresat*, în cel de-al doilea sprijinul vine din interior, însă prin intermediul unei apostazii: scriitorul se prezintă ca taumaturg: nu conțea *cum*, ci *ce* scrie. În acest ultim caz, cărțile sale vor fi întotdeauna „platforme-program”.

Alexandru Matei

<sup>1</sup> Michel Houellebecq, *Interventions*, Flammarion, 1998, în „Magazine littéraire”, novembre 2000, p. 48.

<sup>2</sup> Alain Besançon în „Commentaire” nr.96, 2001-2002, pp. 939-944.

<sup>3</sup> Redacția revistei „Perpendicularaire”, în „Magazine littéraire”, nr. citat, p. 28.

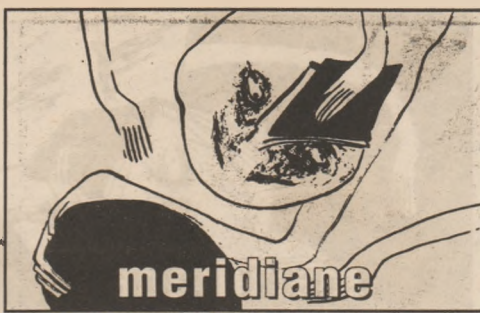
<sup>4</sup> Laurent Fliedner, *Le Roman français contemporain*, Seuil, coll. Mémo, 1998.

<sup>5</sup> Numărul citat.

<sup>6</sup> Numărul citat.

<sup>7</sup> Aceasta este dimensiunea „literatură a cadrelor” despre care vorbeam, și tocmai aici Houellebecq a fost imitat cu o încăpăținare caricaturală de Frédéric Beigbeder, angajat chiar al unei societăți publicitare care l-a concediat imediat ce romanul său *99F* – titlul reia prețul de vânzare al cărții – apare în anul 2001.





Pe marginea unui roman

## Diana, zeița înfrântă

**STORIA** Diane Soren, actriță cu aparență elfică, a cărei viață ar fi putut fi o poveste americană de succes, dar care a sfârșit prin a se sinucide la maturitate, după ce cariera îi fusese distrusă de FBI, nu e, pînă în cele mai mici amănunte, o invenție a lui Fuentes. *La cazadora solitaria*, eroina romanului lui Carlos Fuentes, apărut în spaniolă în 1994 și tradus acum de Horia Barna la Humanitas, e în fapt Jean Seberg, cea care, la 17 ani, a fost aleasă dintre 18 000 de tinere americane s-o joace pe Ioana d'Arc în filmul lui Otto Preminger. *Saint Joan* a ieșit pe ecran în 1957 și a fost o cădere, dar lui Seberg, o Marilyn Monroe a anilor '60, i s-au dat și alte ocazii de a se dovedi o mare actriță (în *Breathless* al lui Jean-Luc Godard, de exemplu, în *Lilith*, în filmele lui Chabrol); frumusețea ei de silfidă a transformat-o într-un simbol, un *icon* al cinematografului american post-bellic. Născută într-un orașel din Iowa, Marsalltown (devenit Jeffersontown în romanul lui Fuentes, aluzie la părințele democrației nord-americane), măritată de patru ori, cu pasiuni de stînga și susținătoare a Pantelelor Negre (organizație a radicalilor de culoare), Jean Seberg a făcut la începutul anilor '70 obiectul unei dezinformări a FBI-ului, în cadrul unui program numit COINTELPRO:

era însărcinată, iar ziarele de scandal s-au umplut de știri despre tatăl negru al copilului divei cu păr blond și ochi albaștri. Actrița a născut prematur, iar fătul a murit; în atmosfera de rasism a acelor vremuri, cariera și viața ei personală s-au frînt – la 40 de ani, a înghițit un tub de sedative și s-a ncuia în mașina, pe o stradă secundară din Paris, unde-a fost găsită după 11 zile.

Undeva, pe parcursul acestei existențe zbuciumate, Jean Seberg l-a întâlnit pe Carlos Fuentes. Scriitor, diplomat al statului mexican, jurnalist, Fuentes (născut în 1927) își împarte pasiunea pentru cinema, printre alți colegi de generație, cu argentinianul Manuel Puig, columbianul Gabriel García Márquez (cu care a colaborat la scenariul citorva filme) și cubanezul Guillermo Cabrera Infante. Militant împotriva intervenției Statelor Unite în America de Sud și om de stînga, lui Fuentes i s-a interzis în 1962 să intre în SUA (interdicție ridicată doi ani mai tîrziu la intervenția senatorului Kennedy), iar lucrările sale n-au putut fi publicate în Spania pînă la moartea lui Franco în 1974. Cu viața lor, personală și profesională, atît de agitată și împărțind aceleași pasiuni, nu e nici o mirare că Jean Seberg și Carlos Fuentes au avut o (cît de scurtă) legătură, consumată într-un orașel mexican în cele cîteva luni ale turnării unui film (deși titlul peliculei – un western – nu e dat în roman, iar regizorul și protagoniștii sînt adăpostiți de pseudonime, datele nu-s prea greu de aflat: cel mai probabil, e vorba de *Macho Callahan*, realizat de Bernard Kowalski în 1970).

Fuentes spune cu maximum de meticulozitate documentară povestea Diane Soren/ Jean Seberg, fără a-și ascunde nici o urmă (protejînd, cel mult, prin pseudonim eroii încă în viață ori vulnerabili). Totuși, de ce-o face, la 30 de ani de la consumarea faptelor, cînd mulți dintre cei care se perindă în roman, de la Luis Buñuel la James Baldwin, sînt morți, și de ce în această formulă, în care cunoașterea identității dintre Diana și Jean e esențială? E el păstrătorul unui secret – că tatăl copilului divei nu era un bărbat de culoare, ci un tînăr mexican, student și revoluționar (ceea ce ar face acțiunea FBI-ului încă mai abominabilă)? În mod cert,

una din dimensiunile romanului este critica sistemului nord-american, capabil să-și devoreze proprii zei, și, mai ales, critica mitului inocenței: „M-am întregat cînd au fost yankeii inocenți, atunci cînd i-au omorît pe indieni, cînd s-au lăsat pradă destinului neexprimat și au dat frîu liber ambițiilor continentale, de la Atlantic la Pacific, cînd anume?”. „Cooper spunea că nici un american nu poate să trăiască liniștit dacă nu știe contra cui luptă. Ascunde acest lucru în spatele ideii că trebuie să recunoască răul ca să-i poată apăra pe cei buni. Dar cînd Rip van Winkle se trezește, iarăși și iarăși, descoperă că cei buni, ca să se apere, au împrumutat felul de a fi al celor răi.” Rip van Winkle, celebrul erou al lui Washington Irving... Cooper, actor bătrîn, își plătește și el obolul de compromis pe altarul mcarthismului: „Noi sîntem idealisti, nu știi? Ne situăm întotdeauna de partea binelui. Unde ne aflăm noi, acolo se află și binele. Cînd nu mai credem asta, înnebunim.” Ca și Diana, el nu se mai poate întoarce acasă, iar această dramă a alienării de propria țară din incapacitatea de a se conforma unui ideal de ipocrizie impus *de la centru* (căreia supremă victimă îi cade actrița) e una din temele lui Fuentes. Scris atunci cînd toate iluziile fuseseră de mult spulberate, romanul își trage seva din epoca post-'68, după masacrul din Piața Tlatelolco (Ciudad de Mexico), prilej de meditație pentru autor: mult-clamata lui neimplicare politică, scriitura ca armă, e ea o realitate sau doar un egoist refugiu pentru spiritul burghez? Lipsită de ambiții (în afară de cea a refuzului cameleonismului actoresc și, implicit, al marii arte), Diana își trăiește convingerile la fel cum își trăiește iubirile. Dar Carlos? „Pe bună dreptate sau nu, am trăit pentru scris. Literatura, aproape încă din copilărie, a însemnat pentru mine filtrul experienței [...]. Sex, politică, suflet, totul trece la mine prin experiența literară.” Scriitorul – Don Juan refuzînd dragostea: „Spun această poveste pentru a-i da dreptate groaznicului oracol al adevărului. Nu am știut să iubesc. Am fost incapabil de iubire.” E o altă temă a cărții – frîngerea unei relații care se știa de la început a fi un flirt, dar în care bărbatul se lasă prins și învins, marcat pentru totdeauna de, la urma urmei, apropierea de moarte. Poate că Fuentes scrie acest roman fiindcă „Perspectiva cărții rafinează și consolidează datele vieții trăite”. Poate că a trebuit să scrie cartea acelei experiențe (și) pentru că literatura l-a împiedicat s-o trăiască.

Iulia Popovici

## O genealogie a jocului

(urmăre din pag. 27)

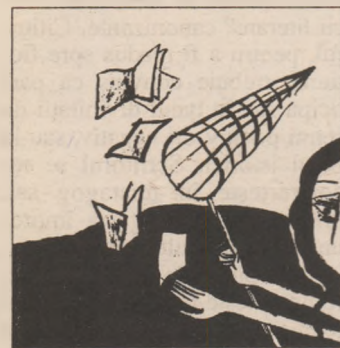
**F**APTUL că, în varii porții, autoarea recurge la instrumentele teoretice oferite de literatura comparată, filologia clasică, bibliografia germană și franceză în domeniu, nu face decât să pună într-o lumină extrem de interesantă problemele „strict filosofice” abordate în carte. Cu siguranță, unul din meritele majore ale acestei lucrări vine din aceea că, abordând temele jocului și ludicului, realizează un echilibru fructuos între speculația filosofică și expertiza literară: cele două se întrepătrund mereu, într-o manieră elegant-sofisticată, și se află într-o relație de dependență reciprocă.

Capitolele dedicate lui Platon și Hegel mi se par cele mai bune ale cărții. Abordarea platonice a jocului e văzută din mai multe perspective. Există, bunăoară, un element ludic în însăși forma dialogală a scrierilor platonice: „În stilul dialogic al lui Platon vedem ieșirea la suprafață a ludicului dionisiac, ceea ce trece apoi în folosirea de către el a miturilor și diverselor deghizări; acestea ne sugerează existența, la Platon, a unei concepții diferite, mai puțin polarizate, asupra jocului.” Însă nu avem de-a face aici decât cu un prim nivel al jocului platonice. Mai există și altele. De exemplu, Mechthild Nagel vorbește în detaliu despre ceea ce a fost numit *theologia ludens*: anume, toate acele considerații dezvoltate în jurul tezei platonice, propusă în *Legile*, cum că menirea omului este „să fie obiectul de joacă al Zeului, și acest lucru, la drept vorbind, este cea mai bună parte din el.” Într-un mod similar, filosofia lui Hegel este abordată din perspectiva curioasei teorii a jocului pe care Hegel, după părerea lui Nagel, o avansează în (mai cu seamă) *Fenomenologia Spiritului*. Pur și simplu, ideea de joc ajunge să fie considerată drept ceea ce face posibilă o mai adecvată înțelegere a unora din principalele teze ale filosofiei hegeliene: „fără a înțelege locul cen-

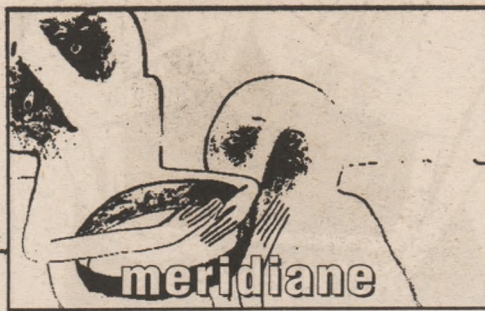
tral pe care-l joacă ideea de joc la Hegel, nu poți avea acces cu adevărat la conceptele hegeliene de dialectică și adevăr.” Mai mult decît atît, intuițiile hegeliene sunt plasate, elegant, într-un context cultural mult mai amplu și luate drept punct de pornire pentru numeroase alte elaborări care au avut loc, ulterior, în domeniul teoriei jocului: „recursul hegelian la joc și seriozitate ca parodie a filosofiei prefigurează tacticile, folosite de artiștii-metafizicieni (Nietzsche, Fink, Gadamer), de a întreprinde (mai degrabă decît de a contrasta) polii joc-seriozitate.”

În sfârșit, aș avea două critici la această carte. Mai întîi, deși își concepe lucrarea, într-un chip extrem de ambițios, drept „o genealogie a jocului în filosofia occidentală”, autoarea nu discută cîtusi de puțin (nici măcar nu amintește) alți filosofi occidentali majori în opera cărora ideea de joc a jucat un rol esențial. Numele lui Schopenhauer și Wittgenstein îți vin spontan în minte, dar mai sunt și alții: de exemplu, e greu să realizezi o „genealogie a jocului” fără a face absolut nici o referință la (*Elogiul Nebuniei*) al lui Erasmus din Rotterdam. Apoi, temele jocului și ludicului se află, filosofic vorbind, într-o relație foarte apropiată cu alte teme, înrudite: tema lumii ca o poveste, ca o narațiune (*mundus est fabula*), lumea ca teatru (*theatrum mundi*) sau chiar ca vis (*la vida es sueño*). Acestea sunt teme peste care nu poți să treci cu vederea atunci cînd ajungi să vorbești despre „theologia ludens”.

Costică Brădățan





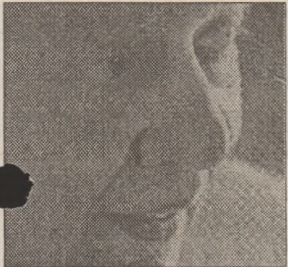


## Autobuzul cu cocoșai

● La Editura Solitude din Stuttgart a apărut luna aceasta volumul de poezii *Der Autobus mit den Buckligen* (Autobuzul cu cocoșai) de Nora Iuga în traducerea poetului Ernest Wichner. Cuvântul introductiv este semnat de scriitoarea Herta Müller. În cadrul amplei manifestări culturale care s-a desfășurat între 3 și 10 iulie în cele mai importante orașe ale Germaniei sub genericul *Literaturhaus bringt Poesie in die Stadt* (Casa literaturii aduce poezia în oraș) Herta Müller și Nora Iuga au susținut recitaluri de poezie în Hamburg, Frankfurt, Berlin și München.

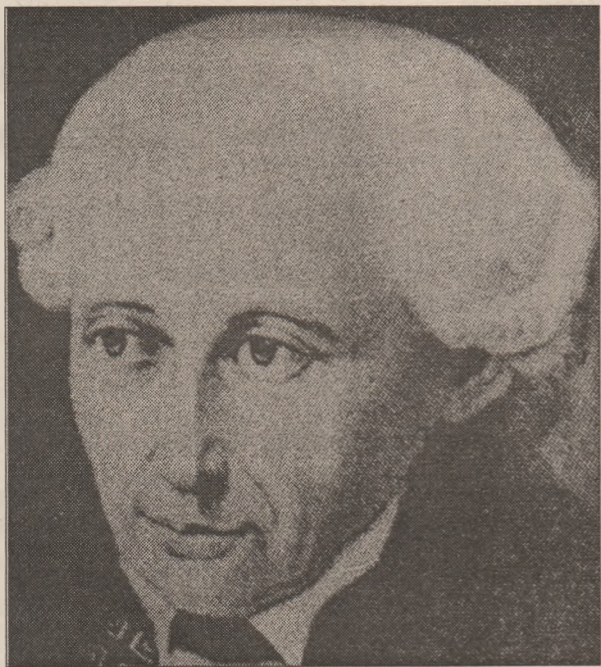
## Călătoria diplomatului

● Mexicanul Sergio Pitul este diplomat de carieră și a ocupat posturi importante la Varșovia, Budapesta, Paris, Moscova și Praga. El aparține marii tradiții a scriitorilor latino-americani care au



totdeauna un picior în politică și altul în literatură. Romancier, nuvelist, critic literar, traducător în spaniolă al lui James, Gombrowicz și Jane Austen, el ocupă acum, la 70 de ani, un loc important în istoria literaturii mexicane, alături de mai cunoscutul în Europa Carlos Fuentes, de Juan José Arreola, Salvador Elíazondo și Gustavo Sainz. O generație care, în anii '60, a deschis o cale nouă, străpungând „cortina de cactus” a imageriei revoluționare și realismului tradițional, de un naționalism sufocant. Noua carte a lui Sergio Pitul, *Călătoria*, este povestea unui diplomat mexican îndrăgostit de Praga, pe care trebuie să o părăsească pentru un voiaj în Georgia, apoi la Moscova și Leningrad, în 1986, în plin *glasnost*. Călătoria geografică e în același timp și o călătorie prin memorie și prin lecturi.

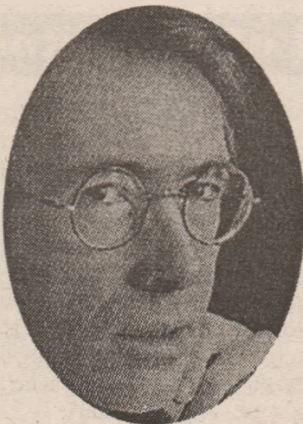
## Kant și valetul său



● „Începînd de acum, nu mai trebuie să-mi amintesc numele lui Lampe” – această însemnare din carnetele lui Kant, citată de Thomas De Quincey în *Ultimele zile ale lui Immanuel Kant*, este punctul de plecare al romanului *Amintindu-ne de Lampe*, de José Luis de Juan. Ca și în cele două cărți precedente, *Apicultorul lui Bonaparte* și *Respirările lumii*, scriitorul spaniol amestecă evenimente istorice, existențe reale și ficțiuni, într-un dozaj rafinat. Acțiunea începe la 18 februarie 1802, la Königsberg, cînd în casa lui Kant năvălește un agresor care îi rănește servitorul cu lovituri de sabie. Agresorul este Lampe, fostul majordom al filosofului, concediat după 30 de ani de serviciu. Spirit obtuz, cu maniere grosolane și înclinații alcoolice, Martin Lampe a fost mereu obraznic și și-a furat stăpînul, dar, de-a lungul anilor, o ciudată interdependență s-a instalat între genialul Kant și sluga sa ignorantă: cei doi bărbați și-au găsit echilibrul într-o mutuală incompreensiune și fascinație. Pînă într-o zi cînd stăpînul a decis ruptura dureroasă de ambele părți. În timp ce filosoful își căuta vindecarea într-o uitare impusă, servitorul alunecă în nebulie. Micul roman de 220 de pagini, tradus și în Franța la Ed. Seuil, ar fi poate potrivit în colecțiile „Cartea de pe noptieră” sau Biblioteca Polirom.

## Noul McEwan

● Cel mai recent roman al lui Ian McEwan, *Expiation* (Ispășire) s-a vîndut deja în peste un milion de exemplare și criticii au spus că e „o carte magnifică, bogată, fără îndoială cea mai bună operă a lui de pînă acum”. Distins cu numeroase premii nu doar în Anglia (Withbread Novel of the Year Award și Booker Prize, între altele), ci și în Franța (Femina étranger), scriitorul supranumit Ian Macabru este cunoscut și cititorilor români, aproape toate romanele lui fiind traduse după 1990 la Univers și apoi la Polirom (unde probabil e în pregătire și versiunea românească a *Ispășirii*). În toamna aceasta, *Expiation* a apărut și la Gallimard, avînd parte de cronici elogioase,



afît pentru schimbarea de ton și ambitus, cît și pentru virtuozitatea arhitecturii narative ce amestecă romanul istoric, de dragoste și parodia mai multor maeștri, de la D. H. Lawrence, Henry James și Jane Austen la Virginia Wolf și Elizabeth Bowen.

## corespondență din Stockholm

# Întunecatul septembrie



IAȚA în Suedia (ca în întreaga lume), a devenit periculoasă. Se simte aproape în fiecare clipă parcă o amenințare planînd în aer – oricînd poți fi atacat, jignit, jefuit, cineva poate să bage cuțitul în tine și apoi să fugă, scăpînd mișelește. Standardul de viață, aparent ridicat, prezența copleșitoare a tehnicii, serviciul social funcționînd destul de bine, toate astea nu ajută la nimic, sau ajută prea puțin.

La ora actuală, data de 11 septembrie nu mai este numai ziua națională a traumei USA, și nici ziua tristă a poporului chilian (11 septembrie 1973) cînd s-a stins visul unei societăți democratice prin instaurarea regimului dictatorial al lui Pinochet... Azi, Suedia a primit și ea un 11 septembrie întunecat, un septembrie al traumei și al unui terorism ocult, amintind pe cel din 1986 (1 februarie) cînd Olof Palme a fost omorât în plină stradă, cînd se întorcea pașnic, cu soția, de la cinema.

Acum, vechea traumă s-a repetat, adîncindu-se, în plină campanie electorală (avînd ca scop aderarea Suediei la uniunea monetară europeană) prin uciderea ministrului de Externe, Anna Lindh (46 de ani, mamă a doi copii, 9 și 12 ani), într-un mod plin de brutalitate; atacată în cel mai mare magazin din Stockholm, NK, cu lovituri de cuțit în stomac, piept și în braț. Anna Lindh, despre care toate femeile din Suedia credeau că va deveni, în sfîrșit, primul ministru femeie.

Ca mulți alți jurnaliști am întîlnit-o pe Anna Lindh la Press Center, admirînd-o pentru marea ei curaj de a îndrăzni să spună, în momentele de criză politică ale lumii, ceea ce mulți gîndeau păstrînd totuși tăcerea. Tînăra Anna Lindh a intervenit des, ajutîndu-i chiar pe scriitorii emigranți, aflați în grave conflicte cu țările din care au emigrat, ca în cazul scriitorului kurd Mehmet Ozun.

Septembrie se întunecă din ce în ce mai mult cînd unii spun că Suedia ar fi o societate prea deschisă, în care miniștrii se plimbă pe străzi fără pază și că aceste lucruri sunt de neiertat. Cu toate că mișcările xenofobe și naționaliste cresc, majoritatea oamenilor cred că Suedia trebuie să rămîna o societate care să viseze să devină și mai deschisă. În fond, violența suedezii o suportă în fiecare zi; în fiecare zi sunt omorâți oameni și toți suntem expuși urii și răutății, ca efect al unei mari frustrări, al unei răni interioare, capabile să genereze spontan răutatea, ura și apoi crima.

Chiar în ziua asasinării ministrului de Externe, a avut loc un incendiu criminal în care au murit oameni și o fetiță de



Anna Lindh

cinci ani a fost ucisă cu lovituri de cuțit, de un tînăr de 20 de ani... Nimic nu mai e ca înainte, suspină oamenii de pretutindeni; în orice clipă poate veni catastrofa, prin necunoscutul care, cerîndu-ți o coroană, bagă cuțitul în tine, fără milă.

Cu toate astea, suedezii nu se gîndesc la o societate închisă, așa cum nu se gîndesc că înarmîndu-se, ca în America, s-ar putea apăra împotriva violenței. Nici un cetățean obișnuit nu visează să aibă un revolver care ar putea să-i asigure securitatea și liniștea interioară.

Cu toate faptele petrecute, prin care trauma națională a devenit individuală, nimeni nu dorește ca societatea în care trăiește să devină o rezervație pentru privilegiați. Dimpotrivă. Miniștrii și alții trebuie să se miște liber printre oamenii care le-au dat liber votul încrederii lor.

Rămîne de văzut în ce fel această concepție va supraviețui, în contextul tot mai amenințător al vieții actuale din întreaga lume.

Gabriela Melinescu





## post-restant

de  
Constanța Buzea



**T**EXTELE semnate cu pseudonim imi trezesc suspiciuni. În cazul dvs., parcă și grafia imi amintește de un caz ciudat, un autor de romane insistent, prolix epistolar, care și acum, mai rar, e drept, imi scrie de sărbători, mereu uimit ca un abandonat de mama lui ingrată. Cer scuze pentru această apropiere inocentă. În afară de stilul pe alocuri încărcat cu termeni poetici și lirisme, fragmentele arată talent de povestitor, personajele sunt bine conturate și dialogurile vii, comentariul autorului, bogat înțelegând interesul la lectură. Nimic nu vă va tăia curajul, dacă vă simțiți dvs. înșiva în stare să dezvoltăți tema cu pricina. Mă indoiesc, totuși, de reușita fie și pentru că am înțeles că o veți trata combătând din afară fenomenul care, cum spuneți, vă îngrozește și vă oripilează. Îngrozit și oripilat și fără date concrete culese de preferință din interior, din trăiri personale, Doamne ferește, mă tem să nu vă rămână demersul într-o singură aripă, zborul și soluțiile asemenea. (Ioan de Savonarola, România) ✉ Nu mi-aș aminti decât răsfoind în colecție ce anume v-a încântat și v-a îndulcit în răspunsul de acum doi ani. Aș găsi probabil, recitind, aceleași cuvinte care mi stau și acum pe buze. V-aș aprecia exercițiul bogat, comunicarea limpede și densă vers de vers, unele stângăcii și aritmii încă nu m-ar îngrijora, temele generale servite multumitor, lecturile solide la bază. Și totuși, simt în tot binele o stagnare, o monotonie, nici un pas înainte în forma comodă a versului clasic, muzical, în demonstrațiile vaste cu multe strofe, până la epuizarea fizică a poetului, până la abandonarea în toiul nopții a porției de scris și care dă sentimentul împlinirii unei datorii față de talentul propriu. Trebuie, deci, să vă spun că nu e suficient jocul acesta, pasul bate în același loc parcă. Și dacă la anul ori peste încă doi ani nu vă înnoiiți, rămânând monocord, ne jucând poveștile prin țara ieilor și misterelor, vă veți plafona și ar fi păcat. Vă mulțumesc pentru această frază, pentru finalul ei, mai ales, de o nemărginită sinceritate: „Promptitudinea răspunsului, aprecierea critică, primirea calduroasă



m-au surprins plăcut, iar bucuria mea nu pot să o explic, pentru că parcă toate cuvintele căutate de mine fug oriunde, oricum, oricând, numai să nu dau de ele, ca într-un joc”. (Nistor D. Nițu, București) ✉ Ați publicat versuri în presa județeană Bacău și acum vă încercați norocul și la noi. Dacă ați fi avut mijloace financiare, ați fi ieșit pe piață cu un volum. Mărturișiți că ați răsfoit „de câteva ori” *România literară* și ați „observat” existența rubricii de față. Vă mirați degeaba că nu ați primit răspuns. El v-a fost oferit, el există, vă asigur, în unul din numerele pe care nu le-ați răsfoit. Transcriu aici un poem mai vechi, ce-mi sună cunoscut, și neschimbat, și cam slăbuț și dezlănat și la a doua lui lectură: „Era vremea unui păcat răcoros/ închis între geamurile indiscrete ale iertării/ Tu, certat de un sărut violent/ te-ai ascuns, de frică, sub streșina palmelor mele./ Lasă-mă să te mai privesc/ încă o dată prin candoarea ochilor de nufăr./ Îți voi cere, ca împrumut, bariera timpului./ să pot opri descântecul prematur./ Mai târziu mă voi spăla de tine/ și vei merge Cocoșatul de la Notre-Dame/ Îți voi dăruia existența mea/ Te văd dormind, nemișcat, trecând într-un pustiu/ de neînțeles.” Așteptăm să confirmați „răsfoirea” acestui număr cu răspuns, noi neconformându-ne invitației de a vă suna, pe mobil, și ca să vă anunțăm evenimentul. (Mihaela Mocanu, Bacău) ■

• Ori de câte ori îl văd pe ministrul învățământului la televizor, noaptea următoare sunt bântuit de visuri interesante; de exemplu, ultima dată am visat că premierul Adrian Năstase a născut prematur doi gemeni la Cotroceni, care nu mai era sediu prezidențial, ci maternitate. Drept care, dimineața m-am prezentat la psihologul meu de familie, prietenul Haralampy, care mi-a spus:

– Mă, astea nu-s visuri, ci vedenii de om care nu și-a rezolvat problema doagelor la timp. Du-te acasă și două săptămâni nu te mai uita la telejurnale; bea ceai de cucută și fă plimbări în loc cu verdeață...

– ... și fără scrâșnire de dinți, nu?, am completat eu rețeta.

Evident că l-am declarat pe loc *persona non grata*.

• Moștenind de la o mătușă obiceiul de a visa pe episoade (la ea continua visul câte o săptămână), următorul vis a fost cu botezul celor doi prunci – un băiat și o fată; feții erau deja mărișori: el avea mustață, iar fatuca ținea în mână un cântar fabricat de „Balanța” Sibiu; de fapt, cred că era chiar o balanță... De groază, nu? Apoi, în cadru au apărut doi preoți: unul semănând cu un dascăl de provincie pe strada Berthelot, celălalt cu un magistrat din dulcele târg al leșilor ținând în mână un par în loc de toiag. Blasfemie!, am tipat în somn. Degeaba... Vasul cu apă sfințită era pregătit, nașul, care semăna înspăimântător cu Domnul Președinte Iliescu, la fel... După cunoscutul ritual premergător botezului propriu-zis, fiecare preot a luat câte un prunc și l-a aruncat în cazan. Au urmat urlete nefirești, totuși, iar Traian Băsescu, răsând marinărește cu gura până în zona urechilor, zice:

– Vedeți că în cazan e smolă clocotită pentru asfalta-

## cronica tv

### Visuri telefilice -fabulă-

rea străzilor...

Gemenii premierului au fost salvați în ultima clipă de Octav Cozmâncă și Dan Matei Agathon, asistați cu profesionalism de Ioan Rus – toți trei, Doamne, tocmai întorși de pe la mănăstiri unde încercaseră convertirea enoriașilor de la ortodoxism la pesedism...

• Gata, nu mă mai interesează televizorul. Și nici nu mai dorm nici măcar pe taburetul din bucătărie unde am domiciliu forțat, fiindcă o imit în somn pe Gabriela Vrânceanu-Firea prezentând la Antena 1 săptămâna pătimirilor noastre existențiale. E a șaptea noapte de când „dorm” rezemat de perete și, culmea, încep să visez chiar și în poziția asta. Văd mulțimi de oameni buimaci privind pe pereți, parcă niște tabele – că e cam haos și nu se vede bine –, care citesc nu-știu-ce, își fac trei-patru cruci scuipându-și în sân, mai citesc o dată pe pereți, privesc spre cer, vorbesc singuri sau se întreabă unii pe alții care-i diferența dintre „titular” și „suplini-

tor”. Nimeni nu știe. Calculatoarele sunt blocate, dicționarul cu terminologia respectivă e într-un seif, cheia a fost scăpată într-o rigolă de către cineva care tocmai se aude răsând sardonice și, ca într-o străfulgerare, apare fantoma mustăciosului frate al gemenei născut de dl premier. Brrr! Film de groază...

• Ultimul episod al visului: vecina de palier, venită să ne spună ultimele știri de la televizor, îl întreabă pe fiu-mi-o în vârstă de patru anișori:

– Hai, spune lu’ tanti, ce vrei să te faci când ești mare?

– Alexandru Athanasie, aud ca prin comă răspunsul.

Privesc la jucăriile aruncate prin toată casa într-o dezordine deplină și-mi spun că are toate șansele.

Morala: îl sun la telefon pe prietenul Haralampy să-mi dea un bilet de internare la Cernica până îmi rezolvă el problema cu un dogar din Apuseni...

Telefil 2



### scrisori către editorialist

(urmăre din pag. 1)

Schimb macazul (sunt feroviar de meserie):

Dacă dl. Emil Constantinescu, alesul plângăcioșilor de azi (țărăniștii), nume absolut alb de când a sedus și pînă când a abandonat politica, revine cu pretenții pe scenă (de lemn „noțiunea”, nu?! de ce dvs. care ați creat „folclor” în parlament, lansînd expresii ca: „avem corupție, fără corupți”, „din două partide care se reunifică rezultă trei” și multe altele, folosite de mai toți politicienii zilei, fără a menționa niciunul sursa, deci (hait!) de ce nu reveniți? Mai ales că ați părăsit politica (libe-

rală) din motive total nesemnificative, că ați avut mereu demnitate și un cuvînt politic inteligent.

Vă rog să mă credeți că sunt sâstisat să văd aproape zilnic (era să zic „silnic”) la TV figuri sinistre gen A. Păunescu, I. D. Bălan, M. Micu, ș.a. în timp ce dvs. sunteți absent ca un „fugit” de pe vremuri.

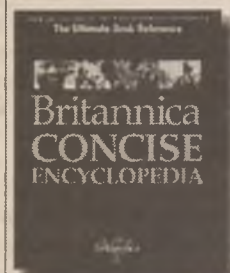
Hai domnule!

PS: parcă-mi zice mie o voce interioară (în gîndul ei) că nu-mi veți face publice rîndurile astea pline de paranteze, ca dracu!

Dumitru (Mitică!) Nicola,  
București.

**PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL**  
tel. 210.89.08; 210.89.28 office@prior.ro

Un singur volum furnizează răspunsul rapid la întrebările noastre zilnice, acoperind toate domeniile cunoașterii umane.



Cele 28 000 de articole succinte, completate de cele peste 2000 de fotografii, hărți, tabele, fac din **BRITANNICA CONCISE ENCYCLOPEDIA** o sursă de referință ideală pentru orice cămin sau instituție.

Preț: 3.460.000 lei





## scrisori portugheze

de Mihai Zamfir

# Boala secolului

**P**E continentul european nu există, se pare, boli „naționale”: europenii se prezintă, biologic vorbind, egali între ei, pentru că diferențele naționale acoperă realități mai degrabă culturale. În Vechiul Continent, națiunile sînt astăzi rodul unor convenții istorice, iar egalitatea lor se demonstrează ușor prin similitudinea nenorocirilor care le lovesc. Toate popoarele europene figurează drept victime cu aceleași drepturi în hecatomba provocată de bolile cardiace, hipertensiune, cancer, stress ori SIDA. Unitatea supremă și adîncă a rasei europene se regăsește, negativ, în vulnerabilitatea egală a tuturor popoarelor ce o compun față de marile calamități naturale.

Asta se întîmplă acum – dar în secolul al XIX-lea? Dar pînă la jumătatea secolului XX? Boala secolului al XIX-lea a fost, probabil, tuberculoza.

Există grade în nefericire, după cum există și în fericire. Există boli care se îndirjesc asu-

pra unor popoare, în timp ce altele sînt lăsate în relativă liniște. Nimeni n-ar putea spune cu precizie de ce tuberculoza a bîntuit cu furie Portugalia, iar alte țări, fără a fi complet scutite, s-au bucurat de un regim mai clement din partea bacilului Koch. Statisticile din secolul al XIX-lea și din prima jumătate a secolului XX oferă, în ceea ce privește Lusitania, un tablou medical destul de sumbru. Bolnavii de tuberculoză se situau aici la o proporție sensibil mai mare decît în majoritatea țărilor europene.

Dacă sute de mii de vieți s-au pierdut în neant, unele drame notorii provocate de această boală au intrat în memoria culturală. Din momentul în care dispunem de informații exacte, numărul scriitorilor, de exemplu, morți prematur în urma teribilei infecții a fost extrem de ridicat. Soares de Passos, cel mai talentat romantic din a doua generație, se stinge la 34 de ani, după ce apucase să impresioneze publicul prin cîteva poeme de o macabră sensibilitate. Cesário Verde, inovatorul

poeziei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, este rețezat prematur de aceeași boală la numai 30 de ani. Cel mai talentat simbolist, António Nobre, dispăre la 33 de ani, puțin timp după apariția primului și ultimului său volum de versuri, intitulat *Só (Singur)*. Iar cel mai mare prozator portughez al tuturor timpurilor, Eça de Queirós, a murit și el chinuit de o tuberculoză stomacală, după ani de suferință. Șirul e mult mai lung. Cine știe cum ar fi arătat romanticismul portughez dacă Soares de Passos ar fi ajuns la maturitate creatoare? Care ar fi fost tabloul poeziei portugheze dacă cel mai strălucit poet al secolului, Cesário Verde, și-ar fi dat întreaga măsură a talentului? Ori dacă marele Eça de Queirós ar mai fi scris cinci sau șase romane? E foarte probabil că bogata literatură portugheză ar fi fost de două ori mai bogată.

Să fie aici doar o simplă nedreptate a sorții? Așa pare, la prima vedere. Dar la a doua... Portugalia – ca și alte țări din bazinul mediteranean, – s-a transformat în victima fiziei tocmai din cauza climei sale binecuvîntate. Căldura celestă, uniformă și umedă, a incîntat pe toți europenii veniți de pe alte meleaguri, dar a furnizat și mediul propice pentru răspîndirea bolii. Pînă de cîrind, această realitate era necunoscută: n-au fugit oare, timp de două secole, bolnavii de piept din toată lumea spre țărmurile Italiei, spre Coasta de Azur și spre Portugalia pentru a-și căuta alina-rea, fără să știe că nu urmau să găsească acolo decît un sfîrșit prematur? De ce a murit Bălcescu tocmai la Palermo, iar Fielding la Lisabona? Știm doar de puțină vreme că țărmurile însorite ale mărilor calde sînt funeste bolnavilor de boala secolului al XIX-lea.

Înseamnă că Providența, atunci cînd transformă o anumită țară în colț de rai, cînd o înzestrează cu peisaj paradisiac, nu o face întotdeauna spre binele locuitorilor ei. Poate pentru a păstra un echilibru la scara planetei se introduc aici discret și boli cumplite, ce au transformat, de exemplu, istoria literaturii portugheze într-o suită de mari nume, înconjurată însă de un număr ridicat de promisiuni mirifice, stinse toate prematur, la vîrste insuportabil de tinere. ■



## la microscop

de Cristian Teodorescu

# Patria, Năstase și Iordănescu



**U**RIAȘĂ victorie de palmares a premierului Năstase! L-a convins pe antrenorul Anghel Iordănescu să nu mai plece de la echipa națională. Poate se mai uită astfel de terenul mlăștinos din meciul pierdut cu Norvegia și se mai trece cu vederea afacerea cu gazonul care și-a permis să nu răsără înaintea meciului cu Danemarca de la București.

(Știu că acest *microscop* e împotriva curentului, dar nimic nu mă va convinge că Anghel Iordănescu trebuia păstrat la națională, ba încă și cu rugămintă, după eșecul calificării la Euro 2004. Mai cred de asemenea că nu e treaba premierului să-l convingă pe antrenorul Iordănescu să-și prelungească șederea în fruntea echipei.)

Cu toată părerea de rău, nu arbitru Urs Meier i-a furat pe români la Copenhaga, cum a scris toată presa, ci ai noștri s-au furat singuri. Sînt de acord că arbitru a fluierat un penalty care n-a fost, în prima repriză, dar danezul care l-a înduioșat a căzut în careul nostru cu o artă care i-ar fi putut păcăli și pe alții la fel de prost plasați ca Urs Meier.

În privința golului cu care au egalat danezii, aici mă despart de majoritatea comentatorilor de sport. Elvețianul n-a prelungit prelungirile fiindcă așa au vrut mușchii lui de hoț și sforar, ci pentru că și în cele patru minute peste cele 90 ai noștri au tras de timp cît au putut. Să ne amintim numai cîte zeci de secunde i-au trebuit lui Dorinel Munteanu pînă a găsit mingea de la cornerul dinaintea egalării fatale. Că înainte de gol și-a potrivit mingea cu mîna danezul coșmarurilor noastre, sînt de acord. Dar cînd a egalat Mutu mi s-a părut că și el a făcut același lucru. Nu spun asta ca să-l scuz pe arbitru, însă hențul lui Laurse nu s-a văzut decît la reluare.

Și apropo de prelungirea jocului. Ai noștri, care au avut un corner înaintea egalării, puteau juca mingea „la păstrare”, plimbînd-o de la unul la altul,

pînă s-ar fi plictisit arbitru. Fiind vorba de o decizie tactică, aceasta trebuia să vină însă din partea antrenorului. Dar cine era s-o ia cînd Iordănescu topăia isterizat pe margine, de parcă l-ar fi plătit danezii să-și streseze jucătorii.

Același Iordănescu a luat o decizie inexplicabilă scoțându-l de pe teren pe Mutu, cel care întreținea panica printre ceilalți, și asta cînd știa că mai sînt de jucat nu două, ci șase minute împotriva unei echipe care își revenise după căderea psihică de la mijlocul celei de-a doua reprize. Manevra asta e cu atît mai greu de înțeles cu cît Iordănescu n-a trimis pe teren o echipă „rodată”, ci o întîmplare fericită. Ca dovadă – pe atacul din final, ai noștri au lăsat liber în careul jucătorului cu minge, care a marcat liniștit. Aici tot Urs Meier a fost de vină?

O țară întreagă s-a lăsat isterizată de cei doi comentatori de la TVR, care i-au făcut în permanență proces de învinuire arbitru, acuzîndu-l că-i favorizează pe danezi. Dacă veți avea răbdare să revedeți meciul fără sonor, veți remarca faptul că elvețianul nu era chitit împotriva echipei noastre. Ai noștri au avut partida în mîna după 2 – 1 și au tot ratat pînă le-au dat curaj danezilor să iasă din nou la atac. Pentru asta tot arbitru e de vină? Sau Iordănescu, cel care printre altele, la al doilea gol al nostru, a avut o reacție necontrolată, dînd să plece la vestiare, de parcă s-ar fi întîmplat o minune?

Dacă ar fi avut luciditatea necesară, Iordănescu și-ar fi luat rămas bun de la echipa națională după ratarea acestei calificări. E ridicol ca un antrenor serios să se lase convins de un om politic, fie el și premierul Năstase, să-și facă meseria. Ba să se mai și laude cu asta...

Dar și mai de rîs mi se pare că Adrian Năstase se bagă în asemenea chestii de tip „Rămîi, o, nu pleca, rămîi!”, cînd are pe căciulă doi bîzoi cît toate zilele: un ministru plagiator, la Sănătate, și unul acuzat de învîrteli de familie pe bani comunitari, la Integrare Europeană. ■

EDITURA PARALELA 45

NOI APARIȚII ÎN COLECȚIA STUDII

Jean Baudrillard  
Marc Guillaume  
Figuri ale alterității

FIGURI ALE ALTERITĂȚII

format 14 x 20, 136 p., 55.000 lei

BELETRISTICA

Gaston Bachelard  
Poetica spațiului

POETICA SPAȚIULUI

format 14 x 20, 270 p., 199.000 lei

Reduceri de 30% pentru comenzile prin telefon sau e-mail.

PARALELA 45

Comenzile se primesc pe adresa:

Pitești, str. Frații Golești, nr. 128-130

Tel/fax: 0248 214 533; 0248 631 492

e-mail: comenzi@edituraparelela45.ro





## Pivnițele beuranismului

**P**RINSĂ cu mița în sac la București, ministrea Integrării Europene, Hildegard Puwak, a declarat la Bruxelles, citată de ZIUA, că activitatea fiului și cea a soțului ei în materie de firme sînt în "în responsabilitatea lor". Cu alte cuvinte, în conflictul de interese în care a intrat dna ministru, ea nici usturoi n-a mâncat, nici funcția nu-i miroase. Dna Puwak vrea să convingă Europa că habar n-a avut că fiul și soțul ei au făcut rost de fonduri comunitare în timp ce ea era ministru. Dar ca să salveze onoarea familiei, dna ministru își exprimă convingerea că și unul, și celălalt știau procedurile după care se acordă finanțări din banii U.E. Nu mai lipsește decît ca dna Puwak să declare că fiul și soțul ei n-au știut că ea a devenit ministru în timp ce ei umblau să capete fonduri din programul Leonardo.

● **EVENIMENTUL ZILEI** a pornit o anchetă metodică pentru a da de urma echipamentelor și aparaturii medicale de mare valoare achiziționate pe bani publici și care par să fi dispărut fără urmă. De fapt n-au dispărut. Au rămas nefolosite. Aparatură medicală de sute de milioane de dolari zace prin curțile spitalelor sau prin pivnițele acestora fiindcă lipsesc specialiștii care știu ce să facă cu ea sau pentru că nu are cine să o instaleze ori pentru că lipsesc "consumabilele". Într-un foarte documentat editorial Cornel Nistorescu istorisește cum s-au irosit bani buni. Cronicarul adaugă și că în spitalele din România există tot soiul de senatori de drept care, dacă nu se pricep să manevreze cutare echipament, îl declară de nefolosit. Mai există însă și administrația spitalelor care nu vrea să audă de consumabile decît de la firmele de la care le pică ceva. În acest din urmă caz, în loc să fie căutat un specialist care să-l folosească, aparatul e pus la îmbalsămat. Cum își explică însă Nistorescu acest costisitor fenomen? Cauza cauzelor ar fi "industria furturilor intelectuale" de tot felul care a dus la apariția în spitale a unor dictatori ignari, care taie și spânzură, eliminînd orice formă de concurență și care practică medicina "numai pentru profituri". Mai rău, scrie editorialistul, aceștia au privatizat actul medical în marile spitale publice, unde percep taxe mai abitir ca la clinicile private. Ne întrebăm cum se poate lupta cu asemenea



practici ministrul Beuran care a fost dovedit ca plagiator și despre care se spune că ar avea interese materiale directe la Spitalul de Urgență? ● Într-un titlu ca o povestire scurtă **ADEVĂRUL** ne spune următoarele: "În umbra lui Vlad Dracul și cu Florin Georgescu lipit de urechea sa, președintele Iliescu se întoarce la convingerea că lefurile mari trebuie jumulate. În vremea asta, ministrul Finanțelor susține că doar syndicatele mai trebuie convinse de utilitatea cotei unice." Protagonistul povestirii, președintele Iliescu, nu vrea să accepte pentru nimic în lume ideea impozitului unic de 23 %. Președintele e adeptul impozitului progresiv – birul pe bogăție, cum s-ar zice – ignorînd că peste tot în lume impozitele mari sînt o invitație la declarații de venit mincinoase. Dl Iliescu nu concepe se pare că într-o țară în care fiscalitatea se aplică numai fraierilor, impozitul unic i-ar putea face să-și declare adevăratele venituri și pe cei care azi încalcă legea fiindcă se simt pedepsiți de impozitele de până la 40 %. Dacă dl Iliescu tot crede însă că în România Vlad Tepeș își păstrează actualitatea, de ce oare îl caționează pe fostul său consilier Mircea Beuran, care a fost dovedit ca plagiator? Dl Beuran e victima unor mîrșăvii, s-a exprimat stupefiat dl Iliescu, neînțelegînd pesemne că plagiatul e tot o formă de hoție, chestiune care se pare că îl preocupă pe domnitorul despre a cărui actualitate s-a exprimat președintele.

## Dacii au inventat svastica

● În **TIMPUL** de la Iași (nr. 7-8), dl Mircea Stănescu își urmează analiza funcționării CNSAS. Ajuns la partea a treia, autorul, care a lucrat (lucrează?) în cadrul instituției însărcinate să lămurească problema moște-

nirii Securității, vine cu precizări interesante privind structura și mecanismele CNSAS. Articolul conține o serie de dezvăluiri, unele șocante, referitoare la apartenența la fosta Securitate a unor funcționari superiori de astăzi. Semnificativă e și afirmația că CNSAS însuși ar fi avut în componență foști securiști. Biroul de Protecția Informației din cadrul CNSAS ar fi fost, de pildă, o structură compusă și condusă din foști ofițeri de Securitate. Despre conflict de interese, dl Onișoru și compania n-au auzit. Gh. Pașc și colegii săi au dispărut, se pare, din CNSAS după unele dezvăluiri din presa anului trecut. ● Cu o foarte interesantă, cum să zicem altfel, promptitudine, **ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC** face loc declarațiilor unui tînăr și talentat poet pus pe scandal. În nr. din 9 septembrie, Marius Ianuș, căci despre el este vorba, se răfuiește încă o dată cu bătrîni scriitori. Ideea ar fi că, onoare excepțiilor, „performanța literară este legată de o anumită vîrstă”. De tinerețe, adică. Excepțiile ar fi reprezentate de „cîțiva critici”. Poeții, romancierii, dramaturgii, vai de capul lor, dacă au neșansa să treacă de 30-40 de ani! Uniunea Scriitorilor ar fi încăput pe miinile cu vene îngroșate de vîrstă ale unor (în cel mai bun caz) foste talente. La fel, revistele culturale. Marius Ianuș, supărat foc pe seniorii din U.S. și din Ministerul Culturii care acordă subvenții, pretinde că „nu mai are nevoie, la douăzeci și opt de ani, de nici o subvenție pentru cărțile lui”. (Pentru revista *Frac-turi* însă, Marius Ianuș s-a adresat Consiliului Uniunii Scriitorilor. Mă rog, revista nu e chiar opera lui personală, deși e ca și cînd ar fi.) La 28 de ani, Marius Ianuș ar trebui să se gîndească bine care e vîrsta critică de la care seacă inspirația literaților. Nici nu vrîm să ne gîndim c-o fi 30 de ani, balzacianul prag (e drept, pentru doamne, nu pentru

domni). Ce ne miră pe noi este că dnii C. Stănescu și Cristian Tudor Popescu, redactorii răs-punzători de ALA, găzduiesc cu atît neascunsă bucurie pam-fletele (net inferioare poeziilor lui Ianuș) junelui furios. Speră că Ianuș îi va excepta de la regula vîrstei critice? Sau se cred tineri în eternitate? Lasă, c-o să vadă ei! ● Sub titlul *Renașterea Daciei?*, istoricul Mircea Babeș publică în **OBSERVATORUL CULTURAL** din 9-15 septembrie un lung comentariu pe o temă care ne-a interesat și pe noi: aceea a pseudostiinței agresive care transformă problema moștenirii Daciei dintr-o realitate istorică obiectivă într-un mit ideologic impregnat de naționalism. Pe urmele „romanelui fantastic”, denunțat ca atare la vremea lui de Xenopol și de Părvan, al lui N. Densușianu din *Dacia preistorică*, destui diletanți contemporani încearcă să facă pură ficțiune (nici măcar *science fiction*) pe tema unor pretense priorități ale înaintașilor noștri, amestecînd tendențios puțina informație existentă, inventînd texte (punînd de pildă pe seama lui Dio Cassius ori Herodot pasaje, expresii și cuvinte ce nu se află în opera lor!) sau interpretînd *ad libitum* altele, „descoperînd” alfabeturi (ale dacilor) sau „traducînd” Codul Rohonczy. Unul dintre cei mai activi, medicul N. Săvescu de la New York, organizează anual la București simpozioane de dacologie și tracolgie, căutînd să ne convingă că locuitorii din partea noastră de lume au inventat secera (nu și ciocanul!), cuțitul curb, plugul cu brăzdar din corn de cerb sau din silex, jugul, toporul, roata olarului și cea de car, carul însuși, căruța, cotiga, statueta de marmură, sanctuarul de lut, svastica ș.a. Dl Mircea Babeș își încheie într-un mod aproape resemnat articolul din *Observa-tor*: cine ar putea să scoată din mintea acestor oameni fără minte asemenea idei năstrușni-

ce? Mai ales cînd istoricii români ai epocii vechi tac milc și, ca să denunțe impostura traducerii Codului Rohonczy de către dna Enăchiuc, dl Neagu Djuvara abia a găsit doi specialiști dispuși să apară la televiziune. În scris, dl Babeș e aproape un pionier, după ce *Observatorul cultural* și *România literară* au semnalat, dar nu prin pana unor istorici, aberațiile cu pricina. Între timp, *România Mare* continuă a oferi spațiu halucinațiilor tracomane ale lui Ion Gheorghie (curios, poetul e ignorat de dl Săvescu et. comp.) care are în pregătire o nouă carte, un „memoriu științific (sic!)”, intitulat *Tartăria – Preistoria Secretă*. ● În **DILEMA** din 12-18 septembrie, iată-l și pe dl C. Rogozanu luînd taurul gerontocrației de coarne: profitînd de tema numărului (*Teribilismul*), fostul nostru colaborator pare sigur că una din cauzele penuriei de teribiliști în România constă în faptul că generația '60 (o fi fost ea, dacă o fi fost, teribilă, dar astăzi...) n-a murit de tot, în ciuda vîrstei înaintate... Aveți puțintică răbdare, *colega*! Totul la timpul său. Alta e partea proastă: nu știm ce vom face cu „publicul” *României literare* despre care dl C.R. scrie cu mare dispreț în *Evenimentul zilei*. „Nici nu e prea greu să sochezi un astfel de public”, scrie el în legătură cu o mărturisire a lui Agopian, convins și el că i-a făcut praf pe cititorii noștri. Teribil, *mon cher*!

## Cronic

### Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cec la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, C.P. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.